

Maija Mattila

Kuinka edustuksesta
kamppaillaan

TALVI-

VAARAN

POLITIikka

MAIJA MATTILA
TALVIVAARAN POLITIIKKA

Maija Mattila

Talvivaaran politiikka

KUINKA EDUSTUKSESTA KAMPPAILLAAN

KALEVI SORSA -SÄÄTIÖ 2017

© MAIJA MATTILA JA KALEVI SORSA -SÄÄTIÖ RS
KANSI: TOM BACKSTRÖM, TAITTO: FREDRIK BÄCK
PAINO: ECOPRINT, VIRO 2017
ISBN 978-952-5689-74-7 (NID.)
ISBN 978-952-5689-75-4 (PDF)

Esipuhe

TYÖSKENTELIN eduskunnassa vajaan vuoden verran 2010–2011. Tuolloin virittäydyin ajattelemaan, mitä kansanedustajat oikeastaan edustivat. Mietiskelin, olivatko he kansalaisten edustajia valtion suuntaan vai toisin päin, ja millainen rooli puolueella oli edustamisessa. Miten voisi samaan aikaan edustaa laajasti äänestäjiä ja toisaalta oman puolueen jäseniä?

Kun ryhdyin tekemään valtio-opin väitöskirjaa Tampereen yliopistossa keväällä 2011, tutkimussuunnitelmaani oli kirjattu näitä kysymyksiä. Ensi töikseni ryhdyin selvittämään, miten poliittinen edustus oli tutkimuskirjallisuudessa ymmärretty. Se ei ollutkaan niin yksioikoinen kysymys kuin olin aluksi ajatellut.

Nykyisin kirjallisuudessa korostetaan, että ei ole mitään yhtenäistä edustettavien joukkoa, jonka mielipiteet ja edut voisi ottaa annettuina. Sen sijaan huomiota on alettu kiinnittää siihen, miten edustettavien joukkoa ”tehdään”. Tämä tarkoittaa ennen kaikkea kansalaisista puhumista niin, että esitetään (implisiittisiä tai eksplisiittisiä) väitteitä siitä, mitä kansalaiset ajattelevat ja mitkä heidän etunsa ovat.

Tämä mielessäni päädyin tutkimaan poliitikoiden ja kansalais-toimijoiden tekemiä edustamisväitteitä, siis sitä, miten esimerkiksi suomalaisten edut esitetään. Tutkittavaksi tapaukseksi valikoitui osin sattumalta Talvivaaran kaivos ja sitä ympäröinyt poliittinen toiminta. Talvivaara mahdollisti sen tarkastelemisen, miten samasta joukosta – kainuulaisista, savolaisista ja suomalaisista – puhuttiin varsin eri tavoin eri poliittisista näkökulmista ja asemista käsin.

Tutkimukseni johdatteli minut ja johdattaa toivottavasti lukijankin poliittisen argumentaation peruslogiikan äärelle. Se auttaa ymmärtämään, mitkä yhteisesti jaetut merkitykset poliittisen retoriikan ja päätösten taustalla vaikuttavat. Näin ollen poliittinen kulttuuri avautuu sen tarkastelulle, mitkä näkökulmat ovat marginaalisia ja mitkä vallalla. Kaiken tämän ymmärtäminen on tärkeää demokratian

tulevaisuuden kannalta; meidän on tarvittaessa pystyttävä haastamaan olemassa olevat ”totuudet” siitä, mitä ”me” ja ”meidän” etumme ovat.

Kiitän raportin mahdollistumisesta Kalevi Sorsa -säätiön rahoittajia Palkansaajasäätiötä ja Osuuskunta Tradekaa. Väitöskirjani on englanninkielinen ja pidän tärkeänä sitä, että aiheesta on luettavissa myös suomenkielinen julkaisu. Tämän toivon olevan erityisen mielenkiintoista niille, jotka edesauttoivat tutkimuksen syntymistä suostumalla haastateltavakseni – suuri kiitos teille! Kiitokset raportin kommentoimisesta kuuluvat Mikko Majanderille, Antti Alajalle ja Markku Valtaselle.

Osia raportista on aiemmin julkaistu *Poliittinen valta Suomessa* -kirjassa (Vastapaino 2017; ks. Mattila 2017), *Politiikka*-lehdessä (2016, 58:2) ja politiikasta.fi-sivustolla. Väitöskirjani *From Representative Democracy to Democratic Representation. Lessons from the Talvivaara controversy* on julkaistu Acta Electronica Universitatis Tamperensis -sarjassa marraskuussa 2017.

Tampereella 9.11.2017

Maija Mattila

Sisällys

Johdanto	8
Edustamisen politiikka	10
Talvivaaran tapahtumat	16
Kansanedustajien edustamisväitteet Talvivaara-keskusteluissa	26
Kyselytuntien asetelmat	26
Viittauskohteina ihmisryhmät	29
Alueet ja Suomi edustettuina	32
Tulkinnat ihmisistä viestinä hallitukselle	34
Kansanedustajien edustuspuheen painotukset, neutraalius ja reaktiivisuus	37
Kansalaistoimijoiden edustamisväitteet	39
Stop Talvivaara -liike	39
Liike kansalaisten äänenä	45
Kalastajat, maitotilalliset, yrittäjät, pastorit	50
Paikalliset ja ”tavalliset”	53
Paikallisten puolesta puhuminen	57
Asianosaisen kategorian laajentaminen	60
Kansalaisten ja yleisen edun edustaminen	62
Liikkeen vastaanotto	69
Johtopäätökset: Kenellä on oikeus puhua toisten puolesta ja mihin se johtaa?	74
Lähdeluettelo	78

Johdanto

EDUSTUKSELLISEN DEMOKRATIAN sanotaan olevan kriisissä. Väitteen tueksi esitetään yleensä numeroita vähentyneestä äänestysaktiivisuudesta ja puolueiden jäsenmääristä. Puolueisiin ja poliitikoihin ei luoteta. Poliitikot vain puhuvat eivätkä tee mitään. Eliitti ei (enää) aja kansan asiaa, sanotaan. Positiivisenkin tulokinnan mukaan edustuksellinen demokratia on kriisissä – tosin se ei haittaa, koska kansalaisten omaehtoinen suora demokratia lisääntyy.

Huolet (edustuksellisen) demokratian kriisistä eivät ole turhia. Rakenteellista korruptiota on vahdittava ja vastustettava lakkaamatta. Ihmisillä pitäisi olla resursseja arvioida poliittista päätöksentekoa ja vaikuttaa siihen. Poliitikoiden on oltava vastuussa kansalaisille ja päätöksenteon läpinäkyvää.

Samalla ei voi kuitenkaan olla kiinnittämättä huomiota joidenkin vaatimusten mahdottomuuteen. Poliitikoita vaaditaan tekemään niin kuin ”kansa haluaa”, vaikka kansalla ei ole mitään yhtä yhtenäistä tahtoa. Poliitiikka ei ole pelkästään järkevään ja hyvään tähtäävää päätöksentekoa, vaan olennaisella tavalla kamppailua siitä, miten järkevä ja hyvä määritellään. Yhden hyvä ei välttämättä ole hyvä toiselle. Kyse on siis myös siitä, kenelle annetaan ja keneltä otetaan. Toisaalta on kyse myös erimielisyydestä sen suhteen, mitä yhteinen hyvä on. Siksi on olennaista kiinnittää huomiota siihen, miten ihmisistä ja heidän eduistaan puhutaan.

Tässä raportissa pureudutaan juuri tällaiseen poliittiseen puheeseen, joka viittaa ihmisiin sekä heidän ajatuksiinsa, tunteisiinsa ja etuihinsa. Tapaustutkimuksena tarkastelen Talvivaaran kaivosta ympäröinyttä poliittista puhetta, erityisesti poliittisia puheenvuoroja eduskunnassa ja kansalaistoimijoiden argumentointia. Keskiössä ovat kysymykset siitä, millaisia tulkintoja poliittiset toimijat tekivät kairuulaisista, savolaisista ja suomalaisista sekä heidän eduistaan, miten eri toimijaryhmien tulkinnat erosivat toisistaan, miten tulkinnat

liittyivät poliittisiin mielipiteisiin ja mitä niistä seurasi. Tällaiset tulkinnat toimivat poliittisten kantojen ja päätösten perusteluina, ikään kuin avaten poliittista toimintatilaa. Millaiset väitteet meistä ja meidän eduistamme ovat hyväksytyjä? Ketkä saavat näitä väitteitä esittää?

Raportti on suunnattu niin politiikasta yleensä kuin Talvivaaran tapauksesta erityisesti kiinnostuneille. Olen kiinnostunut ihmisten ajatuksiin, tunteisiin ja etuihin viittaavasta puhetavasta poliittisten argumenttien rakennuspalikoina, poliittisesta retoriikasta ja näiden muodostamasta poliittisen kulttuurimme kuvasta.

Lähtökohtanani on huomio siitä, että tällainen puhe on syvästi poliittista. Tällä en tarkoita kapeasti puoluepoliittista toimintaa vaan lavasti toimintaa, joka pyrkii vaikuttamaan yhteiskuntaan. Sanalla poliittinen on nykyisin negatiivinen kaiku, ehkä johtuen juuri sanan liittämistä puoluepolitiikkaan ja politikointiin. Poliittisuus pitäisi kuitenkin ymmärtää positiivisesti, mahdollisuudeksi ajatella asioita toisin ja kyseenalaistaa olemassa olevia valta-asetelmia. Tämä edellyttää asioiden poliittisuuden näkemistä ja kykyä arvioida sitä, mihin neutraaliltakin kuulostavalla puheella pyritään. Näin silmiemme eteen avautuu koko poliittisen kamppailun kenttä.

Talvivaara herättää nimenä monia ajatuksia ja reaktioita. Siksi on syytä erikseen todeta, että raportin tavoitteena ei ole määritellä, ovatko viranomaiset ja poliitikot toimineet Talvivaaran kysymyksessä ”oikein” tai ”väärin”. Kyse ei ole tutkivasta tai paljastusjournalismista, vaan poliittisen kulttuurin tarkastelusta. Vaikka tämä saattaa kuulostaa tylsemmältä kuin paljastukset, on todellisuus politiikan tutkimuksessakin usein tarua – tai salaliittoteorioita – ihmeellisempää. Käsityksiimme oikeasta ja väärästä vaikuttavat yhteiskunnassa kulloinkin vallalla olevat arvostukset ja käsitykset eri toimijoiden oikeutuksesta. Nämä arvostukset ja käsitykset eri toimijoista rakentuvat puheessamme, emmekä välttämättä tunnista niiden arvo- ja muita kytkentöjä. Poliittisen puheen tarkastelu parantaa ymmärrystämme siitä, miten poliittisia päätöksiä perustellaan ja miten ymmärryksemme ”meistä” syntyy. Samalla tämän puheen ymmärtäminen mahdollistaa vallanpitäjien toiminnan arvioinnin ja arvostelun, mikä on demokratiassa tärkeää.

Edustamisen politiikka

ELÄMME EDUSTUKSELLISESSA demokratiassa. Sanaparilla on vakiintunut merkitys; ajattelemme tarvitsevamme edustusta, koska suuressa yhteiskunnassa jokaisen osallistuminen päätöksentekoon ei ole mahdollista.¹ Siksi on järjestettävä tasaisin väliajoin toistuvat vaalit. Edustaminen onkin klassikkotulkinnan mukaan poissa olevan tekemistä läsnä olevaksi.² Demokratian toteutusta tutkiessaan tutkijat ovat olleet kiinnostuneita siitä, kuinka hyvin kansalaisten ääni tulee päätöksenteossa edustetuksi, eli missä määrin vaalit tuottavat kansalaisten haluamaa politiikkaa.³ Arkiymmärryksessämme edustuksen hyvyttä tai demokraattisuutta on arvioitu sen perusteella, kuinka hyvin edustajien, siis päättäjien, mielipiteet ja päätökset vastaavat edustettavien – kansalaisten – mielipiteitä.

Tämä lähtökohta on ymmärrettävä, mutta ei ongelmaton. Se olettaa, että kansalaisten preferenssit ja edut olisivat jossain valmiina olemassa, ja ne pitäisi vain jollakin keinolla saada selville ja toteuttaa päätöksenteossa. Tutkijat ovat kyllä huomanneet, että ihmisten preferenssit eivät ole välttämättä vakaita, vaan eturyhmät ja muut eliitit voivat manipuloida niitä.⁴ Joillekin tämä on perustavaa laatua oleva ongelma, joka vaikuttaa ihmisten mahdollisuuksiin kontrolloida edustajiaan.⁵ Jos ihmisten preferenssit ovat vaihtuvia, miten edustuksen hyvyttä voidaan mitata, kun kiinteä vertailukohta poliitikoiden teoille puuttuu?

Kysymys on olennainen. Edustamisväitteitä tarkastelevan tutkimuksen vastaus kuuluu, että edustusta ei pitäisikään tutkia tällaisena kahden valmiiksi olemassaolevan tahon välisenä suhteena. Huomio pitäisi sen sijaan kiinnittää siihen, miten sekä edustajaa että edustet-

1 Ks. esim. Lupia 2006, 34.

2 Pitkin 1972

3 Ks. esim. Manion 1996, 736; Powell 2014, 193; Gallagher 2014, 20; Herrera ym. 1992, 186.

4 Ks. Page & Shapiro 1983, 175; Hakhverdian 2012, 1390; Wlezien & Soroka 2012, 1407.

5 Ks. Miller & Stokes 1963, 54.

tavaa ”tehdään”, symbolein ja puheessa. Tästä näkökulmasta ihmisten vaihtuvat preferenssit eivät ole ongelma tai anomalia, vaan itsestään selvä asiointila. Edustamisväitteet ikään kuin edeltävät tilannetta, jossa ”kansa” haluaa jotakin.

Edustamisväite (representative claim) on alun perin demokratiateoreetikko Michael Sawardin kehittämä käsite. Edustamisväitteillä rakennetaan edustettavien joukkoa liittämällä siihen tiettyjä piirteitä ja esitetään, että tietty taho edustaa juuri tuota joukkoa ja sen etuja.⁶ Lähtökohtana on havainto siitä, että edustus on tulkinnanvarainen suhde. Eräällä tavalla poliittiset kamppailut rakentuvat kilpailevien edustamisväitteiden varaan: millainen tulkinta edustettavasta ja sen eduista on kulloinkin uskottavin ja hyväksyttävissä?

Sellaisen poliittisen puheen, jossa viitataan ihmisten ajatuksiin, tunteisiin ja etuihin, tutkiminen perustuu edustamisväitteiden tutkimiseen. Tässä raportissa viitataan edustuspuheen käsitteellä puheeseen, joka sisältää eksplisiittisiä tai implisiittisiä edustamisväitteitä. Edustamisväitteiksi tulkitsen sanalliset tai kuvalliset lausumat, joissa

1. puhutaan tietyistä ihmisryhmistä,
2. viitataan tiettyyn paikkakuntaan tai maahan sekä mahdollisesti niiden asukkaisiin,
3. suoraan esitetään tulkintoja siitä, mitä ihmiset ajattelevat, tuntevat tai mitkä heidän etunsa ovat, tai
4. suoraan tai epäsuorasti ihmisten ominaisuuksia kuvailemalla ikään kuin tarjotaan näitä ihmisiä näiden kuvausten perusteella edustajiksi.

Edustamisväitteet saattavat olla yhdistelmiä näistä kohdista; esimerkiksi tietyistä ihmisryhmistä tai paikkakunnan asukkaista puhuttaessa puheeseen yleensä liitetään tulkintoja näiden ryhmien eduista. Toisaalta joihinkin ihmisryhmiin saatetaan viitata ilman eksplisiittistä tulkintaa, jolloin pelkkä ryhmän esille ottaminen kuitenkin usein

6 Saward 2006, 302; Saward 2010.

implikoi poliittisia merkityksiä. Väite-sanasta huolimatta kyse ei välttämättä ole tarkoitushakuisesta toiminnasta.

Näin ymmärrettynä edustaminen ei rajaudu eduskuntaan, hallitukseen tai valtuustoihin, vaan edustamisväitteitä voivat esittää ja kritisoida kaikki poliittiset toimijat, myös kansalaistoimijat. Edustamista ei myöskään ymmärretä annettuna faktana, jossa joku edustaa tai ei edusta jotakuta toista, vaan pikemminkin joku voidaan ymmärtää tai olla ymmärtämättä toisen edustajaksi. Kyseessä ei ole staattinen, ajaton tai vääjäämätön asiointila vaan asiayhteydestä riippuva, historiallinen ja kulttuurisilla merkityksillä ladattu ajatus edustamisesta ja sen osapuolista.⁷

Huomion kiinnittäminen edustuspuheeseen edellyttää siis poliittisen edustuksen ymmärtämistä eri tavalla kuin mihin olemme totuneet. Kyse on sen tarkastelusta, mitkä käsitykset siitä, mikä ”meille” on tärkeää ja tavoittelemisen arvoista, ovat vallalla ja mitkä käsitykset ovat marginaalissa. Samaan aikaan erilaisia näkemyksiä pyritään poliittisista tarkoituseristä saamaan vallalle ja toisia näkemyksiä marginaaliin. Yksillä käsityksillä ”meistä” voi olla vaikeampaa raivata tilaa marginaalista valtavirtaan kuin toisilla, ja uskottavien edustamisväitteiden esittäminen voi olla helpompaa yhdestä positiosta kuin toisesta. Edustamisväitteiden tutkimus avaa tätä dynamiikkaa ja on siten myös valtasuhteiden tutkimusta.

Tähän liittyen raportin yhtenä lähtökohtana on, että en arvioi yksittäisten edustamisväitteiden hyvyttä, huonoutta tai totuudenmukaisuutta. Jos sanon esimerkiksi, että joku henkilö voidaan tulkita jonkin ihmisryhmän edustajaksi, en tarkoita, että tämä ihmisryhmä välttämättä hyväksyisi tätä edustajaa enkä tarkoita, että edustaja olisi tämän ihmisryhmän edustaja *de facto*. Arkikielessä voi olla tapana sanoa, että joku henkilö edustaa laajempaa joukkoa. Voidaan esimerkiksi esittää normatiivinen kysymys siitä, ketä tai mitä tämä henkilö edustaa, ja sitten pohdiskella, edustaako tämä itse asiassa ketään. Tässä raportissa en tee tällaista arviota enkä käytä sanaa edustus tässä merkityksessä.

7 Saward 2008, 94.

Sen sijaan normatiivinen arvio kohdistuu juuri hegemonisiin argumentteihin ja positioihin, joista edustamisväitteitä tehdään.

En esitä arvioita siitä, miten totuudenmukaisia edustamisväitteet ovat siitäkään syystä, että ne ovat aina vääjäämättä osittaisia ja valikoivia.⁸ Esimerkiksi lause ”Minä edustan kansaa” on edustamisväite, ja siihen liittyy poliittisessa kommunikoinnissa perustelu siitä, miksi näin olisi. Joskus perusteluksi riittää pelkkä kansanomaisen olemus, joka toimii edustuksen symbolina. Joskus taas perustelu on eksplisiittisempi, niin että saman tien esitetään tulkinta siitä, mitä kansa ajattelee tai haluaa.

Edustamisväitteen käsitteessä on keskeistä mahdollisuus kiistää esitetyt edustamisväitteet. Kansalaiset voivat siis esittää, että kansasta tehty tulkinta ei pidä paikkaansa, ja että ”kansan” edut ovat muut kuin mitä edustamisväitteen tekijä on väittänyt. Mikään edustamisväite ei kuitenkaan koskaan voi täysin tyhjentää ”kansan” merkitystä: aina löytyy ihmisiä, jotka ovat eri mieltä siitä kuvasta, joka ”kansasta” annetaan.

Tiivistettynä: en ymmärrä edustajiksi vain vaaleilla valittuja poliitikoita vaan kaikki toimijat, jotka voidaan *tulkita* edustajiksi. Nämä henkilöt eivät välttämättä tarjoa itseään edustajiksi tai kysyttäessä väitää olevansa edustajia. Olen kuitenkin kiinnostunut siitä, millä tavoin julkinen puhe ja symboliikka mahdollistavat tällaisen tulkinnan, ja mitä seurauksia tulkinnalla on poliittisen argumentin rakentumisen kannalta.

Tarkastelen ennen kaikkea kahden Talvivaaraan liittyvän toimijajoukon edustamisväitteitä: kansanedustajien ja Stop Talvivaara -liikkeen. Tutkimus perustuu väitöskirjaani, jossa on lisäksi analysoitu ministereiden edustamisväitteitä. Olen kirjoittanut niistä toisaalla,⁹ enkä siksi ole sisällyttänyt niitä tähän raporttiin muutoin kuin ohimenevinä viittauksina. Kansanedustajien osalta tarkastelen eduskunnassa tehtyjä edustamisväitteitä kirjallisissa kysymyksissä, talousarvio- ja lisätalousarvioesityksissä sekä suullisen kyselytunnin keskusteluissa

8 Saward 2006, 298–300.

9 Mattila 2017.

ajalta ennen Talvivaaran rakentamista vuodesta 2005 vaalikauden loppuun keväällä 2015. Kansalaistoiminnan osalta olen analysoinut Stop Talvivaara -liikkeen kaikki tiedotteet (119 kpl) ja YouTube-videot (90 kpl) liikkeen alkuhetkistä kevästä 2012 lähtien siihen saakka, kunnes Talvivaara kaatui valtion syliin ja muuttui Terrafameksi elokuussa 2015.

Miksi juuri nämä toimijat? Eduskunnan osalta vastaus lienee selvempi: kansanedustajat ovat nimensäkin mukaisesti edustajia sanan vakiintuneessa merkityksessä. Vaikka eduskunnalla ei ollut Talvivaaran tapauksessa juurikaan suoraa valtaa, eduskunta on se paikka, jossa poliittiset näkökannat puhutaan julkisesti. Tämä puhe ja siinä muodostetut esitykset ihmisistä ja heidän eduistaan ehdollistavat poliittista päätöksentekoa pitkällä aikavälillä. Eduskunnan voi ajatella heijastelevan laajempaa kulttuuria siitä, mitä on yhteiskunnallisesti hyväksyttävää sanoa.

Stop Talvivaara -liike taas on tutkimuksen kohteena, koska se tarjoaa mahdollisuuden muodostaa johdonmukainen esitys kansalaistoimijoiden tekemistä edustamisväitteistä. Talvivaaraa kritisoivat muutkin tahot, mutta eivät niin järjestelmällisesti, laajasti ja pitkäaikaisesti kuin Stop Talvivaara. Näin ollen Stop Talvivaaran tiedotteet ja videot muodostavat kattavan aineiston edustamisväitteiden tarkasteluun. Haluan kuitenkin korostaa, että Stop Talvivaara toimii tässä esimerkkinä siitä, millaisia edustamisväitteitä kansalaistoimijat voivat tehdä ja miten ne toimivat osana poliittista argumentaatiota. Tutkimusta ei siis ole tarkoitettu luettavaksi arviona liikkeen tekemistä edustamisväitteistä, jotka olivat yleensä implisiittisiä ja epäintentionaalisia.

Raportti etenee siten, että seuraavaksi esittelen Talvivaaran kaivosyhtiön historiaa ja keskeisiä tapahtumia. Talvivaaran tapahtumien esittelyn jälkeen siirryn käsittelemään kansanedustajien eduskunnassa tekemiä edustamisväitteitä. Tutkimuksen aineistona ovat kansanedustajien Talvivaaraa koskevat valtiopäivätoimet ja suullisen kyselytunnin keskustelut huhtikuuhun 2015 saakka. Olen halunnut tarkastella ennen kaikkea kansanedustajien puheenvuoroista syntyvää kuvaa eduskunnan roolista, enkä siksi ole sisällyttänyt aineistoon kansanedustajien puheenvuoroja muilta foorumeilta.

Kansanedustajien edustamispuheen jälkeen tarkastelen Stop Talvivaara -liikettä ja sen (usein implisiittisiä) edustamisväitteitä. Tarkastelen kuvastoa, jossa liikkeen toimijat sekä sen tiedotteissa ja videoissa näkyvät kansalaiset esitettiin ennen kaikkea eri ammattiryhmien edustajina, paikallisina ja ”tavallisina” ihmisinä. Kiinnitän huomiota myös siihen, kuinka liike pyrki laajentamaan asianosaisen määritelmää ja haastamaan muun muassa ministerit ja viranomaiset yleisen edun edustajina. Luvussa analysoin myös muiden tahojen sanomisia Stop Talvivaara -liikkeestä. Lopuksi vedän yhteen tutkimuksen tulokset johtopäätösluvussa.

Talvivaaran tapahtumat

TALVIVAARA KAIVOSOSAKEYHTIÖ Oyj perustettiin vuonna 2003. Vuonna 2004 yhtiö osti Outokummulta kaivosoikeudet Sotkamon Talvivaarassa sijaitsevaan esiintymään. Suunnitelmana oli tuottaa nikkeliä, sinkkiä ja muita maaperästä löytyviä metalleja bioliuotustekniikalla. Yhtiön listautuessa Lontoon pörssiin vuonna 2007 nikkelin maailmanmarkkinahinta oli ennätyslukemissa, ja yhtiö onnistui tuolloin keräämään runsaat 300 miljoonaa euroa investointeina. Ensimmäiset metallierät Talvivaara-osakeyhtiön alla toimiva tuotantoyhtiö Talvivaara Sotkamo Oy toimitti ostajille vuonna 2009. Yhtiö oli listattuna myös Nasdaq OMX Helsingissä.¹⁰

Talvivaara louhi malmia avolouhoksesta, jonka jälkeen mineraalit erotettiin malmista bioliuotustekniikalla. Bioliuotustekniikkaa käytettiin ensimmäistä kertaa pohjoisessa ja ensimmäisen kerran nikkeliin. Talvivaara oli aiemmin todettu liian köyhäksi esiintymäksi, jotta kaivostoiminta voisi siellä olla tuottavaa. Bioliuotustekniikan oli määrä ratkaista tämä pulma, ja tuotantoennuste kasvoi nikkelin osalta 33 000 tonnista vuonna 2007 50 000 tonniin vuodesta 2012 alkaen.¹¹

Talvivaaran poliittinen merkitys kaivoksen alkuvaiheissa kietoutuu Talvivaaran taloudellisen merkityksen ympärille. Kainuu kärsi tuoloin ja kärsii edelleen monien muiden Itä- ja Pohjois-Suomen alueiden tavoin huoltosuhteen heikkenemisestä. Vuoteen 2040 mennessä Kainuun asukasluvun odotetaan laskevan lähes neljänneksellä vuoden 2010 tasoon verrattuna.¹² Lupaukset sadoista suorista työpaikoista, epäsuorat vaikutukset mukaan lukien jopa parista tuhannesta työpaikasta, otettiin Kainuussa ja valtakunnallisestikin pääosin ilolla vastaan. Kainuun TE-keskuksen työvoimaosaston päällikkö kuvaili kaivosta valtavaksi piristysruiskeeksi Kainuulle, ja Sotkamo kaavoitti kaivoksen

10 Talvivaara Kaivososakeyhtiö Oyj 2012a, 4–5.

11 Talvivaara Kaivososakeyhtiö Oyj 2012a, 4; Talvivaaran Kaivososakeyhtiö Oyj 2007.

12 Tilastokeskus 2013.

työntekijöitä varten tontit 60 omakoti- ja rivitalolle.¹³ Elinkeinoministeri Mauri Pekkarinen lupasi kaivokselle valtion rahaa,¹⁴ ja kaivoksen peruskiveä muuratessaan silloinen ympäristöministeri Paula Lehtomäki kuvaili hanketta uuden valon sytyttämiseksi kainuulaisille.¹⁵

Soraääniäkin oli. Ne heijastuivat Lehtomäen puheeseen, jossa hän vakuutti ympäristölupien ehtojen olleen tiukat ja kaivoksen olevan jatkossa tiukan seurannan kohteena. Kaivoksen oli määrä työllistää ympäristöhallintoakin vähintään 50 vuotta.¹⁶

Suomalaisten poliitikoiden oli syytä olla Talvivaarasta innoissaan senkin puolesta, että sen perustaja Pekka Perä oli suomalainen. Vuonna 2009 kolmanneksen yhtiön osakkeista omistivat yksityiset kotitaloudet, ja helmikuussa 2014 kotitalouksien osuus omistajuudesta oli jo lähes kaksi kolmannesta. Kevästä 2013 lähtien suurin yksittäinen omistaja noin 16 prosentin omistusosuudella oli Suomi valtion sijoitusyhtiö Solidiumin kautta. Sitä ennen suurin yksittäinen omistaja oli Pekka Perä.

Kaivoksen ympäristössä alettiin kuitenkin valittaa ongelmista. Ne liittyivät asuinrakennusten pintoihin kerääntyvään pölyyn, hajuihin ja muutoksiin vesistöissä. Vuosina 2010–2011 Talvivaaralle raportoituja havaintoja tehtiin yhteensä 287 ja vuonna 2012 niitä tehtiin 97. Valtaosa havainnoista kaikkina kolmena vuotena koski pahaa hajua.¹⁷ Vuonna 2011 viranomaiset suosittivat, että kahden kaivoksen läheisyydessä sijaitsevan järven veden käyttämistä löylyvetenä tulisi välttää. Myöhemmin suositukset laajennettiin koskemaan myös kalastusta näissä ja muutamissa muissa järvissä ja joissa.¹⁸

Ympäristöongelmat nousivat Talvivaara-uutisoinnin keskiöön vuoden 2011 aikana. Marraskuussa 2011 *Helsingin Sanomat* kirjoitti pääkirjoituksessaan, että Talvivaaralla ei ollut oikeutta vahingoittaa

13 *Helsingin Sanomat* 4.4.2007

14 *Helsingin Sanomat* 4.11.2006.

15 Lehtomäki 2007.

16 Lehtomäki 2007.

17 Talvivaaran Kaivososakeyhtiö Oyj 2012a, 62.

18 Talvivaaran Kaivososakeyhtiö Oyj 2012a, 40.

vesistöjä. Samaan aikaan pääkirjoituksessa tasapainoteltiin kaivoksen aiheuttamien ympäristöongelmien ja sen luomien satojen työpaikkojen välimaastossa.¹⁹ Talvivaara sai vuoden 2011 loppuun mennessä huomautuksia ja kehotuksia Kainuun ely-keskukselta yhteensä 54.²⁰

Poliittisella kentällä europarlamentaarikot Satu Hassi ja Sirpa Pietikäinen tekivät komissiolle kysymyksen Suomen viranomaisten puutteellisesta toiminnasta huhtikuussa 2012. Kysymyksessä Hassi ja Pietikäinen sanoivat yhtiön ylittäneen ympäristölupahakemuksessa arvioidut päästömäärät monikymmenkertaisesti ilman, että Suomen ympäristöviranomaiset olisivat tehokkaasti puuttuneet ympäristölupaehtojen rikkomiseen. Parlamentaarikot kysyivät, oliko ”Suomen valtio rikkonut velvoitettaan panna tehokkaasti täytäntöön EU:n antama ympäristölainsäädäntö, erityisesti IPPC-direktiivin 13 artikla” ja mitä komissio aikoi tehdä asialle. Vastauksessaan ympäristökomissaari Janez Potocnik totesi pyytävänsä Suomelta tietoja Talvivaaran kaivoksesta voidakseen todeta, kuuluuko toiminta EU-direktiivien soveltamisalaan.²¹

Ympäristöministeriö toimitti vastauksensa²² komissiolle 12.10.2012. Sen mukaan valvovana viranomaisena Talvivaarassa toimi Kainuun ely-keskus, joka oli selvityksen päiväykseen mennessä antanut kaivosyhtiölle 52 huomautusta ja 12 kehotusta. Selvityksen mukaan valvontaviranomainen oli ”sitien katsonut, että toiminta ei kaikilta osin ole ollut sille myönnetyn luvan tai lupaehtojen mukaista, ja on puuttunut havaitsemiinsa puutteisiin”. Ely-keskus oli selvityksen mukaan myös tehnyt tutkintapyynnön poliisille ympäristönsuojelulain tai sen nojalla annetun määräyksen rikkomisesta. Edelleen selvityksessä todettiin, että ely-keskus oli pyrkinyt ensisijaisesti korjaamaan havaitut puutteet neuvottelemalla yhtiön kanssa. Huomautusten ja kehotusten suu-

19 *Helsingin Sanomat* 10.11.2011.

20 Talvivaaran Kaivososakeyhtiö Oyj 2012a, 47.

21 Hassi & Pietikäinen 2012.

22 Ympäristöministeriö 2012.

resta määrästä huolimatta niitä ei pääasiassa ollut annettu jatkuvasti samasta asiasta, eli yhtiö oli yleensä huomioinut ne toiminnassaan.²³

Vaikka ympäristöongelmia oli ilmennyt Talvivaarassa jo muutamien vuosien ajan, varsinainen käänne tapahtui marraskuussa 2012, kun kaivoksen kipsisakka-allas petti. Kaivosalueen ulkopuolelle ympäristöön valui kahdeksan päivää kestäneen vuodon aikana noin 240 000 kuutiometriä jätevesiä.²⁴ Kipsisakka-altaan vuodon välittömäksi syyksi todettiin altaan pohjalla olleen HPDE-kalvon repeytyminen. Kaivoksen varoallaskapasiteetti ei ollut riittävä, jolloin jätevetä pääsi leviämään ympäristöön. Tutkintaraportin mukaan kipsisakka-altaan vuotoon myötävaikutti se, että yhtiö ei ollut onnistunut selvittämään kipsisakka-altaan aikaisempien vuotojen syitä ja seurauksia. Kipsisakka-allas oli vuotanut kahdesti aiemmin, vuosina 2008 ja 2010. Toisin kuin yhtiö ilmoitti vuoden 2010 vuodon jälkeen, se oli jatkanut veden varastoimista kipsisakka-altaaseen. Alun perin yhtiölle oli syntynyt tarve varastoida altaaseen vettä, koska kaivosalueelle oli vuodesta 2007 lähtien kertynyt ylimääräistä vettä suurina määriä. Vuodon ympäristövaikutuksia pahensi se, että altaaseen oli kahden kuukauden ajan ennen vuotoa pumpattu raffinaattia eli hapanta metallisulfidiliuosta, vastoin altaan käyttötarkoitusta.²⁵ Raportissa todettiin myös, että luontoaktivistien ja joidenkin poliitikoiden puhe jättikatastrofista tai luonnonkatastrofista ”vääristi tapahtumien tulkintaa ja sai osan kansalaisista epäilemään viranomaisten, esimerkiksi Kainuun elykeskuksen antamia tietoja”.²⁶

Vuodon seurauksena median mielenkiinto kaivosta kohtaan kasvoi räjähdysmäisesti. *Helsingin Sanomat* nimesi paperilehdessään osion ”Talvivaaran jätevuodoksi” ja kymmenenä päivänä ajanjaksolla 7.–20.11.2012 se julkaisi kokonaiset sivut Talvivaara-uutisia. Marraskuun aikana (vuodon alettua 4.11.) Talvivaara oli uutisena lähes päivittäin ja vielä joulukuussakin siitä julkaistiin kymmenenä päivänä.

23 Ympäristöministeriö 2012, 15–16.

24 Onnettomuustutkintakeskus 2014, 3.

25 Onnettomuustutkintakeskus 2014, 71, 78–79.

26 Onnettomuustutkintakeskus 2014, 79.

20 Edellisenä vuonna Talvivaarasta oli julkaistu *Helsingin Sanomissa* kokonaisuudessaan 15 artikkelia.

Kipsisakka-altaan vuoto ja siitä seurannut julkisuus oli käännekohta Talvivaaraa vastustaneelle aktivismille. Stop Talvivaara -liike oli perustettu edellisenä keväänä adressilla, jossa vaadittiin muun muassa, että valtioneuvosto peruu yhtiön kaivosluvan, ja että Kainuun ely-keskus keskeyttää kaivoksen toiminnan. Kaivoksen sanottiin ylittäneen sille sallitut päästömäärät monikymmenkertaisesti. Lisäksi väitettiin, että bioliuotusmenetelmä irrottaa malmista huomattavia määriä uraania, jota ei kuitenkaan ollut huomioitu ympäristölupaprosessissa.²⁷ Edelleen puhuttiin kaivoksesta työturvallisuus- ja terveystyösuojelun näkökulmista.²⁸ Kaivospölyn ja rikkikaasujen sanottiin pilanneen hengitysilmaa kymmenien kilometrien päähän. Ekologisena markkinoidun bioliuotustekniikan sanottiin osoittautuneen ”äärimmäisen suuria kemikaalipäästöjä ja valtavasti jätevettä tuottavaksi teknologiaksi.”²⁹

Adressi avattiin allekirjoituksille 29.3.2012 ja se on adressit.com-verkkopalvelussa allekirjoitettavana toistaiseksi. Allekirjoittajien määrä kasvoi muutamasta sadasta allekirjoituksesta huhtikuussa 2012 noin 4 500 allekirjoitukseen saman vuoden marraskuun alkuun mennessä. Kipsisakka-altaan vuotaessa ja välittömästi sen jälkeen allekirjoitusten määrä nousi 18 000:een 6.–16.11.2012 välisenä aikana. Kesäkuun 18. päivä 2017 adressin oli allekirjoittanut 65 650 ihmistä.³⁰

Kipsisakka-altaan vuodon seurauksena ympäristöministeri Ville Niinistö (vihr.) joutui myrskyn silmään. Hän kirjoitti Vihreiden blogissa 7.11.2012 olevansa ”vakavasti huolestunut Talvivaaran kaivoksen jatkuvista ongelmista”. Hän totesi yhtiön rikkoneen ympäris-

27 Ks. Vesistöjen puolesta – Stop Talvivaara a [ei päivystä].

28 Maaliskuussa 2012 kaivoksella menehtyi työntekijä tämän altistuttua rikkivedylle näytteenottokierroksella. Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes totesi onnettomuustutkintaraportissaan, että kuoleman aiheuttanut rikkivetypäästö johtui puutteista prosessin suunnittelussa ja prosessiturvallisuuden hallinnassa (Tukes 2012, 25).

29 Ks. Vesistöjen puolesta – Stop Talvivaara a [ei päivystä].

30 Vesistöjen puolesta – Stop Talvivaara b.

töluvan mukaisia velvoitteita ja ympäristöhallinnon käytäntöjen olleen menneinä vuosina riittämättömät. Samalla hän korosti, että hänellä ei ollut ”toimivaltaa puuttua yksittäisen yhtiön valvontaan tai siinä tehtäviin viranomaispäätöksiin”.³¹ Samaan aikaan myös muut poliitikot alkoivat enenevässä määrin ottaa julkisesti kantaa Talvivaaraan.³²

Yhtiön ympäristölupaa valvonut Kainuun elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ely-keskus) joutui julkisen kritiikin kohteeksi. Jo vuotta ennen kipsisakka-altaan vuotoa silloinen ympäristöministeri Ville Niinistö oli pyytänyt Kainuun ely-keskukselta selvitystä sen valvontatoimista Talvivaaran suhteen. Selvityspyynnössä todettiin, että päästöt vesistöihin ja ilmaan olivat olleet suuremmat kuin ympäristövaikutusten arvioinnissa oli arvioitu.³³ Julkisuudessa kerrottiin, että Niinistö ei ollut tyytyväinen tahtiin, jolla yhtiöltä oli vaadittu muutoksia.³⁴ Muutama viikko myöhemmin Niinistö kuitenkin totesi *Helsingin Sanomissa* saamansa selvityksen perusteella, että Kainuun ely-keskuksen toiminnassa ei ollut moitittavaa. Hän ei nähnyt tarvetta Talvivaaran toiminnan keskeyttämiselle.³⁵

Runsaat kaksi vuotta myöhemmin, siis kipsisakka-altaan vuodon jälkeen, valtioneuvoston oikeuskansleri kuitenkin löysi moitittavaa ely-keskuksen toiminnasta. Oikeuskanslerin mukaan ely-keskuksen toimenpiteet olivat ohjeineen ja kehotuksineen pysyneet toistuvasti samansisältöisinä, vaikka Talvivaaran toiminta ei ollut palannut ympäristönsuojelulakia vastaavaksi. Talvivaaran ympäristölupaa rikkova toiminta oli oikeuskanslerin mielestä jatkunut kauan. Siksi ely-keskuksen arvio, että hallintopakon³⁶ käyttämiseen ei ollut tarvetta,

31 Niinistö 2012.

32 Ks. Haapanen 2012; Alanko-Kahiluoto 2012; *Suomenmaa* 15.11.2012; *Demokraatti* 7.11.2012; Henriksson 2012; Vasemmistoliitto 2012.

33 Ympäristöministeriö 2011.

34 *Helsingin Sanomat* 25.11.2011.

35 *Helsingin Sanomat* 14.12.2011.

36 Välillinen hallintopakko viittaa ympäristönsuojelulain 84 §:ään ja tarkoittaa muun muassa rikkomuksen tai laiminlyönnin seurauksena annettua kieltoa jatkaa toimintaa, joka rikkoo määräystä tai säännöstä. Kieltoa voidaan tehostaa uhkasakolla, teettämisuhalla tai jopa toiminnan keskeyttämisuhalla. Välittömällä hallintopakolla

oli oikeuskanslerin päätöksen mukaan arvostelulle altis. Ei siis ollut oikeudellisesti perusteltua olla käyttämättä hallintopakkeinoja, eikä ely-keskus ollut noudattanut hyvää hallintotapaa Talvivaaran valvon-
nassa. Kipsisakka-altaasta oikeuskansleri mainitsi, että ympäristö-
luvassa olevat määräykset veden varastoimisesta kipsisakka-altaaseen
koskivat kaivoksen rakennusvaihetta. Ely-keskus ei oikeuskanslerin
mukaan ollut riittävästi valvonut lupaehtojen noudattamista, koska
vettä varastoitiin altaaseen myös rakennusvaiheen jälkeen.³⁷ Päätök-
sessä viitattiin myös Vaasan hallinto-oikeuden päätökseen 8.3.2013,
jonka mukaan ely-keskuksen ei olisi tullut ”kaikilta osin hylätä vaa-
timusta kaivoksen lähivesien kunnostamiseksi ja puhdistamiseksi.”
Korkein hallinto-oikeus oli päätyttyä samaan ratkaisuun.³⁸

Talvivaaran jatkuvat tuotanto-ongelmat ja lopulta vuoden 2012
kipsisakka-altaan vuoto vaikuttivat yhtiön talouteen. Yhtiö teki
vuonna 2012 tappiota runsaat sata miljoonaa euroa, kun tappio vuonna
2011 oli ollut noin viisi miljoonaa euroa. Yhtiö selitti huonoa tulosta
laskeneella nikkelin maailmanmarkkinahinnalla, huonolla vesitase-
tilanteella, kipsisakka-altaan vuodolla ja pienillä tuotantomäärillä.³⁹
Hankalasta taloustilanteesta selviytyäkseen yhtiö järjesti ylimääräisen
osakeannin seuraavana keväänä. Siinä se onnistui keräämään 261
miljoonaa euroa⁴⁰, mikä laimensi vanhojen osakkeiden arvoa. Tässä
yhteydessä Suomen valtiosta tuli valtion sijoitusyhtiö Solidiumin
kautta Talvivaaran osakkeiden suurin yksittäinen omistaja noin 16
prosentin omistusosuudella. Silloinen omistajaohjauksesta vastaava
ministeri Heidi Hautala (vihr.) kannatti Solidiumin osallistumista

(YSL 86 §) taas tarkoitetaan ympäristön pilaantumista aiheuttavan toiminnan välitöntä keskeyttämistä joko kokonaan tai osittain. Ympäristöministeriön 7.11.2012 antamassa valvontaohjeessa valvojia kehoitettiin käyttämään uhkasakolla tehostettua välillistä hallintopakkoa, mutta ympäristöministeriön myöhemmin julkaistussa *Talvivaaraselvityksessä* todettiin, että hallintopakkoa olisi ollut mahdollista käyttää valvontakeinona jo aiemmin. (Turpeinen & Rainio 2013, 37–39.)

37 Valtioneuvoston oikeuskanslerin virasto 2014, 15–16.

38 Valtioneuvoston oikeuskanslerin virasto 2014, 12.

39 Talvivaaran Kaivososakeyhtiö Oyj 2012a, 72.

40 Talvivaaran Kaivososakeyhtiö Oyj 2013a, 2.

osakeantiin perustellen, että ympäristöongelmia ratkottiin parhaiten pitämällä kaivos käynnissä. Ylimääräisen osakeannin jälkeen toimitusjohtaja Pekka Perä sanoi, että kerätyt varat riittäisivät vuosiksi eteenpäin.⁴¹

Kuitenkin vain seitsemän kuukautta osakeannin jälkeen, marraskuussa 2013, pörssi-yhtiö Talvivaara kaivososakeyhtiö Oyj ja sen tytäryhtiönä toiminut Talvivaara Sotkamo Oyj hakeutuivat yrityssaneeraukseen.⁴² Sitä ennen julkaistussa osavuositarkastuksessa tammi–syyskuulta kaivoksen todettiin tehneen kolmen ensimmäisen neljänneksen aikana 73,1 miljoonaa euroa liiketappiota, huolimatta ennätysuurista tuotantolukemista. Syiksi mainittiin laskenut nikkelin maailmanmarkkinahinta, kaivosalueella olevan ylimääräisen veden vaikutukset tuotantoon, ennakoitua pienemmät toimitukset ja ympäristövaikutusten arviointi.⁴³ Tuotantoyhtiö, eli käytännössä Sotkamossa sijaitseva kaivos, meni konkurssiin vuotta myöhemmin marraskuussa 2014 ja Suomen valtio osti sen elokuussa 2015. Tämän jälkeen kaivos on jatkanut toimintaansa valtionyhtiö Terrafamena. Talvivaara kaivososakeyhtiö Oyj jatkaa yrityssaneerauksen jälkeen vieläkin, mutta se ei enää liity millään tavalla Sotkamossa sijaitsevaan kaivokseen ja sen osakkeet ovat lähes arvottomat.

Karkeasti jaotellen Talvivaaran julkinen kertomus on siis kulkenut kainuulaisesta ihmeestä ympäristöongelmien kautta taloudellisiin vaikeuksiin. Talvivaaran historia on koostunut monista vaiheista, joita ei ole tässä mahdollista eritellä. Yhdessä niistä syntyy tapahtumien verkko, jota voi tulkita eri näkökulmista varsin eri tavoilla. Yhtäältä on kertomus Talvivaarasta Kainuun aluetalouden pelastajana, bioliuotuksesta toimivana tekniikkana ja Talvivaarasta normaalina liiketoimintana. Toisaalta on kertomus johtamisen laiminlyönneistä,

41 *Helsingin Sanomat* 9.3.2013.

42 Talvivaaran Kaivososakeyhtiö Oyj (2013c). Pörssi-yhtiön osalta yrityssaneeraus alkoi pörssitiedotteen päivänä ja Talvivaara Sotkamo Oyj:n yrityssaneeraus alkoi joitakin viikkoja myöhemmin 17.12.2013.

43 Talvivaaran Kaivososakeyhtiö Oyj 2013b.

24 ympäristötuhoista ja rikkomuksista.⁴⁴ Talvivaarasta onkin kirjoitettu ainakin kaksi kirjaa vastakkaisista näkökulmista.⁴⁵

Vaikka Talvivaarassa oli kyse yksityisestä liiketoiminnasta, sen vaikutukset olivat yhteiskunnallisia ja liittyivät niin kaivoksen ympäristöön, Kainuun aluetalouteen ja työllisyyteen, valtion omistukseen kuin kaivannaisteollisuuden näkymiin Suomessa. Valtion puolelta Talvivaara-asioita hoitivat vuosina 2011–2015 silloinen ympäristöministeri Ville Niinistö (vihr.), omistajaohjauksesta vastaava ministeri Heidi Hautala (vihr.) ja vuodesta 2013 lähtien elinkeinoministeri Jan Vapaavuori (kok.).

Ympäristöministeri Ville Niinistöllä ei ministerinä ollut toimivaltaa puuttua Kainuun ely-keskuksen päätöksiin eikä hän siten voinut esimerkiksi vaatia Talvivaaran toiminnan keskeyttämistä. Jätevesivuodon aikaan vuonna 2012 ympäristöministeriö kuitenkin antoi jo aiemmin valmistelussa olleen valvontaohjeen, joka ohjeisti aiempaa selkeämmin hallintopakon käytöstä. Tuolloin ministeri ja ministeriö myös tekivät yhteistyötä muiden ministeriöiden kanssa ongelmien ratkaisemiseksi, teettivät raportin Talvivaaran ympäristöongelmien historiasta ja valvonnasta, lisäsivät varoja kaivoksen ympäristövalvontaan sekä viestivät laajalle yleisölle.⁴⁶

Valtion omistajaohjauksesta vastaava ministeri Heidi Hautala oli marraskuussa 2012 enemmän taka-alalla, mutta hänen julkinen roolinsa kasvoi hiljalleen sitä myötä, kun akuutti jätevesivuoto oli ohi ja rahoitukseen liittyvät kysymykset nousivat keskiöön. Rahoitusvaikeuksien vuoksi Talvivaara järjesti ylimääräisen osakeannin, jonka seurauksena valtio sijoitti yhtiöön 47 miljoonaa euroa huhtikuussa 2013. Sijoituksellaan valtio nousi suurimmaksi yksittäiseksi omistajaksi 16,7

44 Pekka Perä, lyhyen aikaa toimitusjohtajana toiminut Harri Natunen ja entinen johtaja Lassi Lammassaari sekä Talvivaara-yhtiö tuomittiin toukokuussa 2016 käräjäoikeudessa ympäristön turmelemisesta sakkorangaistuksiin (*Helsingin Sanomat* 13.5.2016). Perä tuomittiin kesäkuussa 2017 myös ehdolliseen vankeuteen ja sakkoihin tiedottamisrikoksista, samoin kuin muita Talvivaaran johdossa toimineita henkilöitä (Happonen 2017). Tuomiot eivät ole tätä kirjoittaessa lainvoimaisia.

45 Ks. Erola 2014; Kauppinen & Oinaala 2016.

46 Mattila 2017, 279.

prosentin omistusosuudella⁴⁷. Valtion omistukset oli järjestetty osakeyhtiönä toimivan Solidiumin kautta. Ministerillä ei ollut yleisestä valvonnasta huolimatta suoraa päätösvaltaa yhtiön toimintaan, mutta päätöksestä sijoittaa Talvivaaraan lisävaroja oli keskustelu ministeri Hautalan kanssa etukäteen.⁴⁸

Loppuvuodesta 2013 lähtien Talvivaaran asioita maan hallituksessa hoiti elinkeinoministeri Jan Vapaavuori. Hänen lähtökohtansa asian hoitamiseen oli pyrkiä löytämään ratkaisu Talvivaaran ongelmiin, jotta kaivos voisi jatkaa toimintaansa. Tärkein tavoite rahoitusvaikeuksiin ajautuneen yhtiön pelastamiseksi oli löytää sille uusi omistaja. Ministeri Vapaavuori totesi blogissaan 18.3.2015, että hallituksen tehtävänä oli Talvivaarassa ”valvoa yhteiskunnan kokonaisedun toteutumista”. Hallituksen kanta oli jatkaa Talvivaarassa kaivostoimintaa hallitusti, ja tämän Vapaavuori sanoi olevan paras vaihtoehto niin kansantalouden, Kainuun aluetalouden kuin ympäristönkin kannalta.⁴⁹

Vaikka ministereillääkään ei kaikin paikoin ollut kovin paljon valtaa Talvivaara-kysymyksessä – ympäristö- ja omistajaohjauksesta vastavalla ministerillä vähemmän, elinkeinoministerillä enemmän – vielä vähemmän päätösvaltaa oli kansanedustajilla ja kansalaistoimijoilla. Eduskunta ja muu julkinen keskustelu olivat kuitenkin foorumeita, joilla ministereiden oli selitettävä ja oikeutettava toimiaan. Perinteisessä edustuskäsityksessä kansanedustajat ovat edustuksen airueita, ja juuri heihin kohdistuvat paineet edustaa ”kansaa”. Heidän asemansa vaalipiireistä valittuina edustajina asettuu myös mielenkiintoiseen dialogiin Vapaavuoren mainitseman ”yhteiskunnan kokonaisedun” kanssa. Samoin on kansalaistoiminnan kohdalla. Millainen kuva Talvivaarasta muodostuu tarkastelemalla kansanedustajien valtiopäivätoimia ja kansalaistoimijoiden tiedonantoja? Siirryn tarkastelemaan raportin aineistoa seuraavaksi.

47 Solidium 2013, 17.

48 Heidi Hautalan haastattelu 10.12.2013, Helsinki.

49 Vapaavuori 2015a.

Kansanedustajien edustamisväitteet Talvivaara-keskusteluissa

TALVIVAARAA KÄSITELTIIN vuoden 2012 alusta vaalikauden loppuun 2015 kuudella eri eduskunnan kyselytunnilla (ks. Taulukko 1). Sitä ennen Talvivaarasta ei keskusteltu eduskunnan täysistunnoissa. Yleisesti on huomioitava, että Talvivaara ei missään vaiheessa ollut lainsäädäntöasia. Siksi Talvivaarasta keskusteltiin eduskunnan isossa salissa nimenomaan kyselytunneilla, joilla eduskuntaryhmät voivat nostaa haluamiaan aiheita keskusteluun. Olen tutkimuksessani keskittynyt eduskunnassa pidettyihin puheenvuoroihin sekä kansanedustajien kirjallisiin kysymyksiin enkä ole analysoinut kansanedustajien muualla esittämiä edustamisväitteitä. Olen halunnut tarkastella ennen kaikkea sitä, millainen instituutio eduskunta on edustamisväitteiden esittämiselle. Samalla kansanedustajien valtiopäivätoimet ja täysistuntojen pöytäkirjat muodostavat kattavan aineistokokonaisuuden. Aineistona ovat kaikki Talvivaaraa käsitelleet suullisen kyselytunnin keskustelut, kirjalliset kysymykset sekä talousarvio- ja lisätalousarvioaloitteet huhtikuuhun 2015 asti.

Kyselytuntien asetelmat

Kyselytuntien keskusteluista neljä koski Talvivaaran ympäristö-ongelmia, yksi käsitteli kaivosyhtiön taloudellisia ja tuotantoon liittyviä ongelmia sekä niiden seurauksia kaivosteollisuudelle Suomessa, ja yksi kokonainen kyselytunti käytettiin Talvivaaran konkurssin käsittelyyn. Käyn alkuun läpi kyselytuntien asetelmia: ketkä esittivät kysymykset ja osallistuivat keskusteluun, mihin puolueisiin he kuuluivat ja mistä vaalipiireistä heidät oli valittu? Tämä tarkastelu on tarkoitettu taustatiedoksi jatkossa tulevalle edustamisväitteiden analyysille.

Taulukko 1. Talvivaara eduskunnan kyselytunneilla aikavälillä 1/2012–4/2015.

TUNNUS	PVM	AIHE	KYSYMYKSEN ESITTÄJÄ, PUOLUE, VAALIPIIRI	MUUT KESKUSTELIJAT (KANSANEDUSTAJAT)
SKT 116/2012	8.11.2012	Talvivaaran kaivoksen ympäristö-ongelmat	Pentti Kettunen, ps, Oulu	Pirkko Ruohonen-Lerner, Jari Lindström, Lea Mäkipää, ps; Kimmo Tiilikainen, Mauri Pekkarinen, kesk; Eero Suutari, kok; Susanna Huovinen, sd; Tuija Brax, vihr
SKT 28/2013	14.3.2013	Talvivaaran lähilämmen uraanipitoisuus	Raimo Piirainen, sd, Oulu	–
SKT 124/2013	7.11.2013	Talvivaaran kaivoksen ongelmat	Jari Myllykoski, vas, Satakunta	Sauli Ahvenjärvi, kd; Timo V. Korhonen, kesk; Martti Korhonen, vas; Satu Haapanen, vihr
SKT 111/2014	6.11.2014	Talvivaaran kaivoksen konkurssi	Pentti Kettunen, ps, Oulu	Jari Lindström, Martti Mölsä, Kaj Turunen, ps; Timo V. Korhonen, Juha Sipilä, Mauri Pekkarinen, Antti Rantakangas, kesk; Eero Suutari, Marjo Matikainen-Kallström, kok; Martti Korhonen, Paavo Arhinmäki, vas; Ville Niinistö, Tuija Brax, vihr; Raimo Piirainen, Jouni Backman, sd; Sari Palm, kd; Stefan Wallin, r
SKT 153/2014	29.1.2015	Talvivaaran jätevesien käsittely	Johanna Sumuvuori, vihr, Helsinki	Martti Korhonen, vas; Pentti Kettunen, ps; Raimo Piirainen, sd
SKT 175/2014	19.2.2015	Talvivaaran jätevedet	Raimo Piirainen, sd, Oulu	Heikki Autto, kok

Kahdessa keskustelussa ensimmäisen kysymyksen esitti edustaja Pentti Kettunen (ps., Oulun vaalipiiri), kahdessa Raimo Piirainen (sdp., Oulun vaalipiiri), yhdessä Jari Myllykoski (vas., Satakunnan vaalipiiri) ja yhdessä Johanna Sumuvuori (vihr., Helsinki). Yhteensä kansanedustajat käyttivät näissä keskusteluissa puheenvuoroja 46. Ahkerimmat keskustelijat olivat Pentti Kettunen (ps., Oulun vaalipiiri, 6 kpl), Raimo Piirainen (sdp., Oulun vaalipiiri, 5 kpl) ja Martti Korhonen (vas., Oulun vaalipiiri, 5 kpl). Miltei puolet puheenvuoroista oli Oulun vaalipiirin kansanedustajien esittämiä. Oppositio puolueiden kansanedustajat (perussuomalaiset ja keskusta, sekä kolmen viimeisimmän kyselytunnin osalta myös koalitiollahituksesta lähteneet vihreät ja vasemmistoliitto) esittivät 27 puheenvuoroa ja hallituspuolueiden kansanedustajat 19. Ei siis ollut niin, että puheenvuoroja olisivat lähinnä pitäneet oppositiopuolueiden edustajat hallitusta haastaakseen, vaan keskusteluihin osallistui tasaisesti kansanedustajia eri puolueista hallitus–oppositio-jaon eri puolilta. On huomattava, että puheenvuorojen määrästä ei voi suoraan päätellä, kuinka paljon tai monta kertaa kukin edustaja halusi puhua, koska eduskunnan puhemies jakaa puheenvuorot oman harkintansa mukaan. Se, kuka puheenvuoroja piti tai ei pitänyt ei myöskään tässä ole arvostelma kansanedustajien aktiivisuuden tasosta. Sen sijaan kyse on keskusteluita kehystäneestä asetelmasta, joka saattaa kiinnostaa lukijaa.

Puoluejäsenyydet ja hallitus–oppositio-kahtiajako olivat läsnä puheenvuoroissa vaihtelevilla tavoilla. Kyselytunnilla 116/2012 marraskuun 2012 kipsisakka-altaan vuoden ollessa käynnissä Pentti Kettunen (ps.) kritisoi hallitusta suoraan:

”Mielestäni hallitus vastuuministereineen on ollut asiassa vai-tonainen ja vastuuta on vieritetty paikalliselle ely-keskukselle. Tämän mittaluokan asiassa hallitus ja ministerit eivät voi vetäytyä paikallisviranomaisen selän taakse.”

Tässä keskustelussa myös keskustalainen kansanedustaja Kimmo Tiilikainen kritisoi hallitusta luonnonvarainneuvoston lakkauttamisesta. Susanna Huovinen (sd.) taas kritisoi voimakkaasti ympäristö-

ministeri Ville Niinistöä (vihr.) siitä, että edellinen hallitus oli toteuttanut aluehallintouudistuksen, joka heikensi itsenäisen ympäristöhallinnon asemaa. Vihreät oli mukana edellisessä hallituksessa, mutta sosialidemokraatit ei. Yhtäältä oppositiopuolueiden kansanedustajat esittivät hallitukselle kysymyksiä, joiden tarkoitus ei ollut hallituksen kritisointi eksplisiittisesti (esim. Pirkko Ruohonen-Lerner, ps., Mauri Pekkarinen, kesk., Jari Lindström, ps.), toisaalta hallituspuolueiden edustajat (esim. Martti Korhonen, vas.) kritisoivat hallitusta. Tässäkin mielessä puoluepolitiikka oli keskustelussa läsnä, mutta ei hallitseva elementti.

Toisessa keskeisessä Talvivaara-keskustelussa⁵⁰ puoluepoliittinen elementti oli vielä vähemmän läsnä. Keskustelu eteni varsin sovittelussa ja samanmielisessä ilmapiirissä. Monet oppositiopuolueiden kansanedustajat (Timo V. Korhonen, kesk., Mauri Pekkarinen, kesk., Juha Sipilä, kesk., Jari Lindström, ps., Kaj Turunen, ps., Pentti Ketunen, ps., Tuija Brax, vihr. ja Paavo Arhinmäki, vas.) kiittivät hallitusta sen toiminnasta ennen ja jälkeen Talvivaaran konkurssin. Jonkin verran esitettiin myös kritiikkiä, mutta se ei ollut kovin jyrkkää eikä rikkonut keskustelun yleistä konsensushenkeä.

Mihin ihmisryhmiin kansanedustajat viittasivat kyselytuntien keskusteluissa, mitä etuja he liittivät kainuulaisiin ja suomalaisiin, ja millaisia tulkintoja ihmisten ajatuksista ja tunteista tehtiin? Olen seuraavassa ottanut esimerkkejä kaikista yllä mainituista kyselytuntien keskusteluista, eivätkä ne siis yhdessä muodosta yhtä keskustelua.

Viittauskohteina ihmisryhmät

Talvivaaran kaivoksen tilanteesta katsottiin koituvan seurauksia lukuisille eri ihmisryhmille: matkailualan yrittäjille, asunnon- ja vapaa-ajan asunnon omistajille, maanomistajille, ympäristön tilasta huolestuneille, paikallisille, työntekijöille ja urakoitsijoille sekä heidän perheilleen sekä sijoittajille. Kansanedustajat viittasivat näihin ihmisryhmiin tällä tavoin (korostukset MM):

⁵⁰ SKT 111/2014.

”*Matkailualan yrittäjät* ovat markkinoineet vuosikymmenten ajan Suomea tuhansien järvien maana. Meillä on puhtaita vesistöjä, puhdasta luontoa, ja sen varaan ovat *lukuisat matkailualan yrittäjät* investoineet suuria summia: hotelleihin ja niihin liittyviin palveluihin. Samaten kun ajatellaan tätä Talvivaaran aluetta ja niitä vesistöjä, joita siinä lähiseudulla on, siellä on hyvin *paljon omistusasuntoja, kesämökkejä*, joiden arvot tulevat romahtamaan tämän katastrofin vuoksi. Kysynkin asianomaiselta ministeriltä: onko pohdittu sitä, kuinka *näille kansalaisille ja yrittäjille* korvataan se, että heidän omaisuutensa on menettänyt suuren osan arvostaan?”⁵¹

”Myöskin *ranta-asukkaille ja rannanomistajille* on tulossa valtavia vahinkoja.”⁵²

Ihmisyhmät esitettiin siis sen kautta, millainen suhde heillä oli Talvivaaraan. Näiden viittausten perusteella syntyy vaikutelma, että Talvivaaran ongelmia konkretisoitiin ilmaisemalla, millaisia ongelmia ihmiset näissä eri rooleissa olivat Talvivaaran vuoksi kohdanneet tai kohtaamassa.

Kansanedustajat eivät välttämättä puhuneet ihmisistä itselleen ulkopuolisina, vaan saattoivat sisällyttää myös itsensä viitattuun joukkoon. Näin teki kansanedustaja Satu Haapanen:

”*Me Oulujoen varrella asuvat* olemme luonnollisesti huolisamme juomavetemme tulevastakin laadusta.”⁵³

Kun lainauksia katsotaan tarkemmin, huomataan, että vaikka ne olivat muodoltaan yhdenmukaisia, niiden konnotaatiot poikkesivat toisistaan. Vihreiden kansanedustaja Brax keskittyi puheessaan puhtaaseen veteen ja ympäristöön:

51 Pirkko Ruohonen-Lerner, ps., SKT 116/2012.

52 Pentti Kettunen, ps., SKT 111/2014.

53 Satu Haapanen, vihr., SKT 124/2013.

”Mutta nyt huolestuneille ihmisille – maanomistajille, mökki-rannoille ja tietysti sille puhtaan veden ja ympäristön tilasta yli-päättään huolestuneelle – olisi todella tärkeätä, että lisäbudjetin yhteydessä myös sille vanhalle momentille oikeusministeriöön otettaisiin rahaa, että välittömästi olisi tieto toimista ja lupaus siitä, että nämä asiat selvitetään ja että asiantuntija- ja juridista apua näille paikallisille ihmisille, jotka ovat kärsineet ympäristö-vahinkoja, on saatavissa [---].”⁵⁴

Vasemmistoliiton kansanedustaja ja ympäristövaliokunnan puheenjohtaja Martti Korhonen taas aloitti puheenvuoronsa viittaamalla työntekijöihin ja muistutti myös ympäristön tärkeydestä:

”Päivähän on todella surullinen monestakin näkökulmasta katsottuna mutta ennen kaikkea tietenkin inhimillisesti työntekijöille, urakoitsijoille, heidän perheilleen, ja toinen puoli on sitten tämä ympäristövastuunäkökulma, jonka pitää olla hallinnassa.”⁵⁵

Eero Suutari (kok.) ei sen sijaan ollut huolissaan vain työntekijöistä vaan myös sijoittajista. Hän myös viittasi nimeltä omaan kotipaikkakuntaansa Sotkamoon sekä Kajaaniin:

”Tytäryhtiön konkurssissa suoraan työttömäksi joutuu 700 kainuulaista lähinnä Sotkamosta ja Kajaanista mutta myös muista Kainuun kunnista. Satamäärin yhteistyöryityksiä menettää saatavansa, ja 70 000 sijoittajaa Suomessa menettää rahansa. Talviväärällä on vaikeuksistaan huolimatta ollut suuri merkitys Kainuun aluetaloudelle ja työttömyydelle.”⁵⁶

Näin ollen kansanedustajat tekivät ensinnäkin valintoja sen suhteen, mihin ryhmiin he viittasivat, ja toiseksi sen suhteen, miten he

54 Tuija Brax, vihr., SKT 111/2014.

55 Martti Korhonen, vas., SKT 111/2014.

56 Eero Suutari, kok., SKT 111/2014.

nuo ryhmät esittivät. Heidän argumentointinsa kannalta olennaista oli, esitettiinkö ongelma ennen kaikkea ihmisiä kohtaavan työttömyyden, ihmisten tekemien sijoitusten vai ihmisiä kohtaavien ympäristöongelmien kautta.

Alueet ja Suomi edustettuina

Tasapainoilua etenkin työpaikkojen ja ympäristön välillä oli myös puheenvuoroissa, joissa viitattiin Kainuuseen:

”Meidän täällä eduskunnassa täytyy puolustaa nimenomaan *Kainuun ympäristöä* mutta myös *asukkaita ja työtä*.”⁵⁷

”Talvivaaran konkurssi on erittäin kova isku *Kainuun* jo suurelle työttömyydelle [---].”⁵⁸

”Tämä on tietenkin *Sotkamolle ja Kainuulle* erittäin valitettava päivä, erittäin iso henkinen isku, ja täytyy kiittää, että hallitus on selvästi antanut oikean viestin Kainuun suuntaan: että *sekä ihmisistä että ympäristöstä huolehditaan*.”⁵⁹

Paavo Arhinmäkeä lukuun ottamatta edustajat ankkuroivat lainauksissa itsensä omaan vaalipiiriinsä; he esiintyivät oman vaalipiirinsä ja Talvivaaran sille aiheuttamien ongelmien tulkkina. Tällaisia viittauksia tehtiin myös muihin maakuntiin kuin Kainuuseen:

”*Tulen itse myös seudulta*, jossa on ollut ihan lähivuosina tällainen massiivisen seudullisen sokin tila: iso työttömyys ja ison työn alasajo ja loppuminen kokonaan. [---]. Kun näin kokonaisvaltainen asia kohdistuu alueelle, se vaatii myös henkisiä voima-

57 Eero Suutari, kok., Oulun vaalipiiri, SKT 116/2012.

58 Raimo Piirainen, sd., Oulun vaalipiiri, SKT 111/2014.

59 Paavo Arhinmäki, vas., Helsingin vaalipiiri, SKT 111/2014.

varoja ja jaksamista ja herättää paljon isoja kysymyksiä jokaisen ihmisen osalta.”⁶⁰

”Kun *Turun* telakan kohtalo oli taannoin vaakalaudalla, pelättiin paitsi työpaikkojen menettämistä ja laivanrakentamisen perinteiden katkeamista myöskin tämän hyvinkin laajan osaamiskeskittymän, meriklusterin, hajoamista.”⁶¹

Stefan Wallinin puheenvuoro oli ainoa rkp:n esittämä puheenvuoro kaikissa Talvivaaraa koskevissa kyselytunnin keskusteluissa. Sari Palm oli myös ainoa kristillisdemokraattien kansanedustaja, joka otti osaa konkurssikeskusteluun⁶² ja toinen niistä kahdesta puolueensa edustajasta, jotka ylipäättään ottivat osaa Talvivaara-keskusteluihin kyselytunneilla. Kristillisdemokraateilla ei ollut vaalikaudella 2011–2015 kansanedustajaa Oulun vaalipiiristä, ei myöskään ruotsalaisella kansanpuolueella. Kun Oulun vaalipiirin kansanedustajille Talvivaara näyttäytyi oivana mahdollisuutena profiloitua oman vaalipiirin edustajana, esittivät myös muiden vaalipiirien kansanedustajat argumenttinsa viitaten omaan vaalipiiriinsä.

Yksi keskeinen argumentoinnin tapa oli esittää Talvivaaran tapauksen merkitys laajemmassa, koko Suomen kontekstissa:

”Tämä on synkkä päivä paitsi Kainuun maakunnalle, yrittäjille, työntekijöille myöskin *Suomelle*, koska kaivosteollisuuden varaanhan on ajateltu aika paljon *Suomen* tulevan menestyksen kannalta, ja nyt pitää toivoa ja uskoa, että tämä asia pystytään ratkaisemaan mahdollisimman hyvin, jotta imagotappio jää mahdollisimman pieneksi.”⁶³

60 Sari Palm, kd., Kymin vaalipiiri, SKT 111/2014.

61 Stefan Wallin, r., Turun vaalipiiri, SKT 111/2014.

62 SKT 111/2014.

63 Antti Rantakangas, kesk., Oulun vaalipiiri, SKT 111/2014.

”Kysehän on itse asiassa *kansakunnan kannalta kansallisaarteesta*, elikkä meidän luonnosta ja meidän ympäristöstä – ei isommasta eikä pienemmästä kysymyksestä.”⁶⁴

Näissä sitaateissa ei ollut kyse alueellisista eduista vaan siitä, miten Suomen edut esitettiin. Antti Rantakangas esitti Suomelle keskeisenä kysymyksenä kaivosteollisuuden, kun taas Martti Korhonen käsitteellisti kysymyksen luonnon ja ympäristön kautta. Näin ollen valtakunnan etu esitettiin jälleen suhteessa kansanedustajan poliittiseen painotukseen. Sekä viittauksista Kainuuseen (tai muihin valtakunnan osiin) että Suomeen voi itse asiassa lukea kansanedustajien institutionaalisen aseman: heidän auktoriteettinsa päättäjinä kumpuaa vaali-järjestelmästä, jossa vaaliipiirit valitsevat edustajansa, mutta samaan aikaan perustuslain mukaan eduskunta edustaa koko kansaa.⁶⁵ Nämä kansanedustajan edustustehtävän molemmat puolet olivat läsnä heidän puheenvuoroissaan. Toisin sanoen: institutionaalinen ympäristö ohjasi kansanedustajien puhetta.

Tulkinnat ihmisistä viestinä hallitukselle

Sen lisäksi, että kansanedustajat viittasivat ihmisryhmiin, alueisiin ja koko Suomeen, he esittivät tulkintoja siitä, minkälaisia ihmiset ovat ja mitä he ajattelevat, tuntevat tai mitkä heidän etunsa ovat:

*”Kyllä kansalaiset ja monet meistä poliitikoistakin alkavat olla jo sitä mieltä, että jo riittää selvityksille, jo riittää työryhmille.”*⁶⁶

”Kainuussa asuu väkevä, uuttera ja sitkeä kansa. Haluan kaikkien kainuulaisten puolesta kiittää valtioneuvoston jäseniä, ministereitä, tästä rohkaisevasta tunteroisesta, minkä olemme tässä saaneet viettää ja kuunnella, mitä valtioneuvostolla on suunnitteilla

64 Martti Korhonen, vas., Oulun vaaliipiiri, SKT 153/2014.

65 Perustuslain 2§ kuuluu: ”Kansanvalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta.”

66 Susanna Huovinen, sd., Keski-Suomen vaaliipiiri, SKT 116/2012.

kainuulaisten hyväksi tässä tilanteessa, missä me nyt olemme todella vakavan asian edessä.”⁶⁷

”Talvivaara puhuttaa edelleen Kainuussa, ja ennen kaikkea tämä purkuputken rakentaminen täältä kaivosalueelta Nuasjärveen. *Kansalaiset eivät usko siihen* – vaikka on vakuutettu – että nämä vedet olisivat puhdistettuja, puhtaita, ja tämä on saanut erilaisia kansalaisliikkeitä hyvinkin aktiiviseksi.”⁶⁸

Jälleen kahdessa jälkimmäisessä puheenvuorossa viitattiin kansanedustajien omaan kotimaakuntaan Kainuuseen. Kaikissa sitaateissa kansanedustajat ottivat roolin ihmisten edustajina tulkitessaan sitä, millaisia nämä ovat tai mitä nämä ajattelevat. Tässä kansanedustajat ottivat position kansan tunteiden tulkkina suhteessa toimeenpanovaltaan. Ensimmäisessä lainauksessa viittausta ei tehty mihinkään maantieteelliseen kokonaisuuteen, ja edustamisväite siitä, mitä ihmiset ajattelivat, toimikin ennen kaikkea legitimaationa kritiikille hallitusta kohtaan. Väite ihmisten tunnoista toimi siis poliittisena argumenttina.

Myös Talvivaara-aiheisissa kirjallisissa kysymyksissä kansanedustajat ottivat roolin kansalaisten puolesta puhujina suhteessa hallitukseen:

”Talvivaaran kaivoksen päästöt vesistöön ovat *huolestuttaneet pitkään Kainuun ja Savon paikallisia asujaimistoja*. Vesien pilaantumista on todettu jo yli 100 kilometrin päässä kaivoksesta. Ikävää tilannetta pohditaan myös lukuisissa kansalaistilaisuuksissa. *Niiden viesti päättäjille on vakava: Tehkää jotain.*”⁶⁹

”Tänä keväänä Talvivaarassa paloi rikkivarasto, jolloin aamulla kuului yleinen hälytys sireenin ääni Talvivaaran koko tehdasalueelta, ja *mistään kansalaiset eivät saaneet mitään tietoa* syystä,

67 Pentti Kettunen, ps., Oulun vaalipiiri, SKT 111/2014.

68 Raimo Piirainen, sd., Oulun vaalipiiri, SKT 175/2014.

69 Seppo Kääriäinen, kesk., Pohjois-Savon vaalipiiri, kirjallinen kysymys KK 313/2012.

vaikka soittelivat tehtaalle. *Tämä herätti runsaasti huolta ja epä-tietoisuutta* ja lisäsi myös epävarmuutta siitä, onko lähialueella turvallista asua, mikäli tällaista tapahtuu. *Suurimpana ongelmana nähdään, etteivät ihmiset tiedä, miten erilaisiin pölyihin ja hajuihin tulisi suhtautua.*⁷⁰

*”Kaivostoimintaan liitettiin aikoinaan erityisesti paikallisesti Kainuussa ja Savossa suuria myönteisiä odotuksia. [...] Kansalaiset Kainuussa, Savossa ja muuallakin kysyvät, loppuvatko päästöt, vuodot ja muut onnettomuudet milloinkaan. Ihmisiltä on vaadittu ja vaaditaan lähes pohjatonta kärsivällisyyttä Talvivaaran onnettomien tapahtumien sietämisessä. Kansalaisten luottamus Talvivaaran kaivoksen toimintaan on horjunut, hiipunut ja loppunutkin. Luottamuksen häviämisen lisäksi ihmiset varsinkin vesistöjen varsilla kokevat turvattomuutta. [...] Odottelu ei käy enää päinsä, näin ajatellaan Kainuussa, Pohjois-Pohjanmaalla ja Savossa. [...]”*⁷¹

Varsinkin viimeinen sitaatti oli lähes runollinen tulkitessaan ihmisten tunteita ja välittäessään tätä tulkintaa. Ihmisten tuntojen, tai tarkemmin tunnoista tehtyjen tulkintojen, välittäminen näkyi lähes kaikissa Talvivaaraan liittyvissä kirjallisissa kysymyksissä: kansanedustajat kertoivat hallitukselle tulkintansa siitä, mitä ihmiset ajattelivat tai mitä nämä halusivat. Kirjalliset kysymykset siis esittivät kansanedustajat viestin viejinä – tämä onkin kirjallisten kysymysten institutionaalinen tehtävä. Kirjallisilla kysymyksillä on kuitenkin toinenkin, epävirallinen tehtävä: viestiä kansanedustajien toimista kansalaisille. Harva tosin etsii kirjallisia kysymyksiä eduskunnan arkistoista, mutta kansanedustajat kyllä viestivät tekemistään kysymyksistä esimerkiksi verkkosivuillaan.

70 Merja Kyllönen, vas., ja Raimo Piirainen, sd., molemmat Oulun vaalipiirin edustajia, kirjallinen kysymys KK 625/2010.

71 Seppo Kääriäinen, kesk., Pohjois-Savon vaalipiiri, kirjallinen kysymys KK 284/2013.

Kansanedustajien edustuspuheen painotukset, neutraalius ja reaktiivisuus

Edustamisväitteet eivät kokonaisuudessaan muodostaneet kyselytuntikeskusteluista ja kirjallisista kysymyksistä suurtakaan osaa, mutta niitä tehdessään kansanedustajien puhe oli suunnattu selkeästi kansalta hallitukselle ja sen ministereille. Tässäkin suhteessa kansanedustajat toteuttivat sitä institutionaalista roolia, joka kansanedustajien rooliksi on ymmärretty niin oikeusnormeissa (perustuslain 2§) kuin tutkimuskirjallisuudessakin (parlamentti on kansan edustuksen paikka *par excellence*). Edustamisväitteillä kansanedustajat uusinsivat tätä rooliaan, jolloin niiden tehtävä ei ollut esimerkiksi vakuuttaa kansalaisia kansanedustajien tietotasosta, esittää omaa puoluetta mahdollisimman hyvässä valossa tai alleviivata jakoa oppositio- ja hallituspuolueisiin. Muilla keskustelun väitteillä, joita tässä ei ole tutkittu, saattoi tämä tehtävä ollakin, mutta ei edustamisväitteillä.

Edustamisväitteitä ei siis tule tulkita kaikenkattavaksi poliittiseksi puheeksi, joka jotenkin kuvastaisi kansanedustajien syvimpiä tunteja tai kertoisi kaiken olennaisen poliittisesta retoriikasta. Sen sijaan niitä voi tarkastella siitä näkökulmasta, mitä niillä *tehdään*. Talvivaaraan liittyvien kyselytuntien tapauksessa mielenkiintoista oli, että pääasiassa kansanedustajat puhuivat työntekijöiden puolesta, kun taas ihmisten esittäminen ympäristöongelmien kärsijöinä oli jonkin verran vähäisempää. Keskustelu rakentui näiden kahden poolin ympärille, ja siitä, kumpaan ensisijaisesti viitattiin, voi päätellä kansanedustajan poliittisen painotuksen kysymyksessä (Talvivaara työllistäjänä tai Talvivaara ympäristöongelmana). Kansanedustajien edustuspuhe oli lopulta kuitenkin ympäripyöreää; kansanedustajat mainitsivat aina nämä molemmat poolit, ikään kuin tasapainotellen erilaisten näkemysten välillä.

Samalla edustamisväitteisiin liittyy mielenkiintoinen piirre: tulkinnot ja poliittiset painotukset on mahdollista esittää edustamisväitteiden kautta ikään kuin neutraaleina ihmisten etuina ja ajatuksina. Samalla oma agenda tulee puhutuksi eduskunnan institutionaaliset reunaehdot huomioiden. Kuten edellä oleva analyysi osoittaa, ihmisten

38 edut ja ajatukset kuitenkin tulkitaan omista poliittisista lähtökohdista käsin. Tämä ei ole moite vaan toteamus – ihmisistä ja heidän eduistaan puhuminen edellyttää aina vääjäämättä tulkintaa siitä, minkälaisia nämä ihmiset ja heidän etunsa ovat. Näihin tulkintoihin yleisön on kuitenkin syytä kiinnittää huomiota, koska niihin kätkeytyy poliittisia tarkoituksia.

Kansanedustajien puhe näyttäytyy laajemmassa katsannossa reaktiivisena. Kun tarkastellaan kansanedustajien tekemiä eduskuntaaloitteita 2000-luvun puolivälistä lähtien eli ajalta ennen Talvivaaran rakentamista, huomataan, että kansanedustajat tekivät vuosina 2005–2006 talousarvio- ja lisätalousarvioaloitteita rautateiden rahoittamisesta Talvivaaraan ja perustelivat aloitteitaan työllisyysnäkökohdilla.⁷² Kirjallisia kysymyksiä, jotka kaikki koskivat Talvivaaran ympäristöongelmia, alkoi ilmaantua vasta vuodesta 2010 lähtien.⁷³ Kansanedustajat eivät näin ollen välttämättä niinkään toimineet muutoksen moottoreina vaan pikemminkin heijastelivat ulkopuolelta tulleita vaikutteita. Siinä mielessä asioihin vaikuttamaan pyrkivän kansalais-toiminnan on syytä toimia juuri julkisuuden kautta – ja mahdollisesti ottaa myös suoraan yhteyttä kansanedustajiin. Seuraavassa siirryn tarkastelemaan Stop Talvivaara -liikkeen kansalaisaktivismia.

72 Ks. TAA 782/2005; TAA 436/2006; TAA 1026/2006; TAA 1149/2006; LTA 82/2006; LTA 196/2014.

73 Ks. KK 280/2010; KK 625/2010; KK 1230/2010; KK 313/2012; KK 284/2013; KK 1009/2013; KK 856/2014.

Kansalaistoimijoiden edustamisväitteet

Stop Talvivaara -liike

TÄSSÄ OSIOSSA tarkastelen Talvivaaran ympärille kehkeytynyttä Stop Talvivaara -liikettä. Liike oli tämän raportin tarkastelujaksolla, vuosina 2012–2015 kaikkein aktiivisin ja näkyvin kansalaisten keskuudesta noussut Talvivaaraa kritisoinut taho.⁷⁴ Se kritisoi niin Talvivaaran puutteellista tapaa hoitaa ympäristöasioitaan, Kainuun ely-keskusta kuin sitä, että Suomen valtio sijoitti yhtiöön. Liikkeen keskeisenä toimintakanavana oli verkkosivusto (www.stop-talvivaara.org) sekä Stop Talvivaara -YouTube-kanava, joiden kautta liike julkaisi tiuhaan tiedotteita ja videoita. Liikkeellä oli myös jatkuva Facebook-tapahtuma ja myöhemmin Facebook-sivu (Stop Talvivaara

74 Stop Talvivaara ei ollut kuitenkaan ainoa kansalaistaho, joka oli noussut kritisoimaan Talvivaaraa. Esimerkiksi Suomen Luonnonsuojeluliiton jäsenjärjestö Iisalmen Luonnon Ystävien yhdistys ylläpitää yhä verkkosivuillaan Terrafame/Talvivaara-osiota, johon kerätään Talvivaara-aiheisia uutisia, tutkimuksia, linkkejä ja reaaliaikaista tietoa kaivoksen lähivesien mittaustuloksista. Suomen Luonnonsuojeluliitolla on niin ikään oma Talvivaara-sivunsa (<https://www.sll.fi/mita-me-teemme/kaivostoiminta/talvivaara>). Suuren kipsisakka-allasvuodon ollessa käynnissä Greenpeace kampanjoi sekä Kajaanissa että verkossa vaatién Talvivaaran sulkemista. Mielenosoitukseen Kainuun ely-keskuksen edustalla 9.11.2012 osallistuivat muun muassa myös Vihreät nuoret. Helmikuussa 2016 Facebookissa oli ainakin kolme Talvivaaraa vastustanutta sivua: Talvivaara on suljettava, Sano EI Talvivaaralle ja Talvivaara horjuu, annetaan sen kaatua. Näillä sivuilla oli mainitussa järjestyksessä 1 567, 1 051 ja 209 ”tykkääjää” (tilanne 16.2.2016). Näin ollen Talvivaaraan liittyvää kansalaisaktivismia oli sekä rekisteröityneiden yhdistysten ja muiden järjestöjen puitteissa että niiden ulkopuolella. Stop Talvivaara -liikkeessä kiinnostavaa verrattuna muuhun Talvivaara-aktivismiin on kuitenkin sen organisoituminen kansalaisliikkeeksi, joka on toiminut vuosien ajan pitkäjänteisesti. Sen keinovalikoima on ollut laaja tiedotteista maastokatselmuksiin, videoihin ja mielenosoituksiin. Mitään vastaavaa, pelkästään Talvivaaraan keskittyvää toista toimijaa kentällä ei ole ollut.

40 Vesistöjen puolesta For the lakes and rivers), ja se järjesti useita mielenosoituksia ja julkisia tilaisuuksia.

Stop Talvivaara alkoi näkyä julkisuudessa maaliskuussa 2012, jolloin liike julkaisi ensimmäisen tiedotteensa. Tiedote oli otsikoitu *Kansalaisliike vaatii Talvivaaran kaivoksen sulkemista* (30.3.2012) ja se kuului näin:

”Stop Talvivaara-kansalaisliike on julkaissut adressit.com sivustolla adressin, jossa vaaditaan Talvivaaran kaivoksen sulkemista.

– Tuhansien järvien ja jokien Suomi ei voi olla mikään kehitysmaa, jossa suuryhtiöt tuhoavat ympäristöä ja ihmisten terveyttä, sanoo Virpi Virolainen, yksi adressin allekirjoittajista.

– Nyt tarvitaan kaikkien Vuoksen vesistön ja Oulujoen vesistön rannoilla asuvien ihmisten kansanliike.

Meillä on ikiaikainen oikeus näihin vesistöihin ilman Talvivaaran kemikaali- ja uraanipäästöjä.

Talvivaaran sulkemista vaatimaan adressiin kerätään nimiä ensi kesän loppuun saakka. Toivomme että addressi on samalla rakentamassa uutta kansalaisliikettä. Kaikki adressin allekirjoittajat kutsutaan mukaan aktiiviseen toimintaan. Kyse on valtavasta oikeustaistelusta, jota meillä ei ole varaa hävitä.”

Liikkeen lähtökohtana oli siis avoin kutsu kansalaisille. Tutkimustani varten tehdyissä kansalaistoimijoiden haastatteluissakin korostettiin liikkeen luonnetta kansanliikkeenä, jota ei haluttu rekisteröidä yhdistykseksi.⁷⁵ Stop Talvivaara oli tärkeä nähdä symbolina, jonka alla kuka tahansa liikkeen tavoitteen jakava saattoi toimia.⁷⁶ Liikkeen sanottiin myös voivan toimia useassa paikassa yhtäikaa, ja että monet

75 Kansalaistoimijoiden 1 & 2 haastattelut.

76 Kansalaistoimijan 1 haastattelu.

ihmiset ympäri Suomen halusivat osallistua tapahtumien organisointiin.⁷⁷

41

Tiedotteen jälkeen seuraava julkinen tapahtuma oli ensimmäisen videon⁷⁸ julkaiseminen runsasta kuukautta myöhemmin. Videossa kuvattiin mielenosoitusta Talvivaaran yhtiökokouksen ulkopuolella Sotkamossa 26.4.2012. Mielenosoituksessa luovutettiin Talvivaaraa vastustava adressi yhtiön edustajille, jotka lyhyesti vastasivat saamaansa adressiin. Näitä adressin ympärille rakennettuja julkisia tapahtumia, niin ensimmäistä tiedotetta kuin ensimmäistä videotakin, voi pitää liikkeen syntyhetkinä. Stop Talvivaara on läpi historiansa toiminut nimenomaan julkisuuden kautta, sillä se on tiedottanut toiminnastaan aktiivisesti verkkosivuilla ja YouTube-kanavalla sekä kutsunut ihmisiä mielenosoituksiin ja muihin julkisiin tilaisuuksiin. Seuraavassa esittelen Stop Talvivaaran toimintaa kategorioittain verkkosivujen, YouTube-videoiden ja julkisten tilaisuuksien osalta.

Tarkasteluaanjaksolla Stop Talvivaaran verkkosivut olivat kokoelma tiedotteita, automaattisesti päivittyvää uutisvirtaa Talvivaarasta muissa medioissa, linkkejä YouTube-videoihin sekä reaaliaikaisia kuvioita kahden kaivoksen lähellä olevan joen pH- ja sähkönjohtavuusarvoista. Sivustolla oli yleisesti kaivoskriittisiä kannanottoja, mutta se keskittyi kuitenkin selkeästi Talvivaaraan. Kokonaisuudessaan verkkosivusto oli kattava kokoelma kaikkea mahdollista informaatiota liittyen Talvivaaraan kansalaistoimijoiden näkökulmasta.

Verkkosivustolla oli yhteensä 119 tiedotetta liikkeen alkuketkistä maaliskuussa 2012 siihen saakka kun tuotantoyhtiö muuttui Terra-fameksi kesällä 2015. Suuri osa tiedotteista raportoi enemmän tai vähemmän teknisiä tietoja päästöistä kaivoksen ympäristössä. Näitä tietoja säestivät vaatimukset päästöjen vähentämisestä ja kaivoksen sulkemisesta, yhtiön kritisointi sekä vetoamukset viranomaisille kaivoksen paremmasta valvonnasta. Tiedotteiden otsikoista esimerkiksi käyvät muun muassa *Luvaton uraanikaivos Talvivaaran kaivosalueella* (8.11.2012), *Kalakuolemia Talvivaaran pohjoispuolella* (23.11.2012) sekä *Piilotteleeko Talvivaara biokasaliuotuksen ongelmia?* (16.1.2013).

77 Kansalaistoimijoiden 3 & 4 haastattelut.

78 *Kuinka uraanikaivos saapui Kainuuseen?* Stop Talvivaara -liikkeen tiedote 7.5.2012.

Stop Talvivaaran YouTube-kanavalla oli 90 videota heinäkuun 2015 loppuun mennessä. Videoissa toistuvia teemoja olivat kansalais-toimijoiden liikkuminen kaivoksen ympäristössä, maa- ja vesinäyt-teiden ottaminen sekä toisinaan puhuminen kameralle. Kolmannes videoista (33/90) käsitteli tätä ”kansalaistarkkailua” tai näytti muutoin kuvaa ympäristöstä. Videoissa näkyvät kuolleet sammakot ja linnut, mutainen vesi ja omituisen värinen maaperä loivat vaikutelman vakavasta ympäristön saastuttamisesta. Videoita oli myös Talvivaara-yhtiön edustajien, poliitikoiden ja yksityisten ihmisten puheista yleisötilaisuuksissa ja mielenosoituksissa. Joissakin videoissa kuvattiin kaunista luontoa ja ihmisiä puhumassa siitä, mitä se heille merkitsi.

Stop Talvivaara järjesti tarkastellulla ajanjaksolla runsaasi tapahtumia ja tilaisuuksia. Näitä ja muita tapahtumia, joiden järjestämiseen Stop Talvivaara osallistui, olivat muun muassa nämä:⁷⁹

- Mielenosoitus Talvivaaran yhtiökokouksen yhteydessä 26.4.2012
- Mielenosoitus Helsingissä 14.11.2012 kipsisakka-altaan vuodon seurauksena
- Kansalaisten kaivosseminaari Iisalmessa 8.12.2012
- Julkinen seminaari ja lehdistötilaisuus 7.3.2013 sekä mielenosoitus ja ”kaivoskarnevaali” Talvivaaran yhtiökokouksen yhteydessä 8.3.2013 Helsingissä
- Julkinen seminaari ja työryhmätyöskentelyä kaivostoiminnasta Suomessa 10.–11.9.2013 ja mielenosoitus Euromining-messujen yhteydessä 12.9.2013 Tampereella
- Osallistuminen ”Rauhan ja ympäristön puolesta” -mielenosoitukseen 24.10.2014 Helsingissä
- Mielenosoitus eduskuntavaalikampanjoinnin yhteydessä 18.4.2015 Helsingissä.

Mielenosoitusten osallistujamäärä vaihteli suuresti ajankohdasta riippuen. Kaikkein suosituin oli 14.11.2012 kipsisakka-allasvuodon

⁷⁹ Tiedot tapahtumista on kerätty *Helsingin Sanomista*, Stop Talvivaaran YouTube-videoista sekä osallistuvalla tarkkailulla.

aikana järjestetty mielenosoitus, johon lehtitietojen mukaan osallistui noin 1 000 mielenosoittajaa. Sen sijaan Talvivaaran yhtiökokouksen yhteydessä järjestetty mielenosoitus 8.3.2013 veti paikalle noin sata osallistujaa, ja Tampereella syyskuussa 2013 paikalla oli vain kourallinen ihmisiä. Median kiinnostus kohdistui ennen kaikkea kahteen ensiksi mainittuun mielenosoitukseen, kun taas Tampereen mielenosoitus näkyi mediassa vain ohimennen.⁸⁰

Mielenosoitukset olivat liikkeen järjestämistä tapahtumista kaikista näkyvimmit, sillä perinteinen media uutisoi niistä usein laajasti. Muut tapahtumat voidaan jakaa kohtaamisiin yhtiön edustajien, viranomaisten ja poliitikoiden kanssa sekä ”kansalaistarkkailuun” kaivosta ympäröivässä luonnossa. Nämä tapahtumat liike teki julkisiksi videoilla ja tiedotteilla. Kohtaamisia yhtiön kanssa olivat muun muassa nämä:

- Osallistuminen Talvivaara-yhtiön järjestämään lähistötapaamiseen Kajaanissa marraskuussa 2012
- Keskusteluja yhtiön edustajien kanssa Ylä-Lumijärven jäällä helmikuussa 2013
- Keskustelu Pekka Perän kanssa Talvivaaran avoimien ovien päivässä 15.3.2013
- Euromining-messujen paneelikeskusteluun puuttuminen yleisöstä 12.9.2013 (Pekka Perä osallistui keskusteluun panelistina)

Aktivistit kohtasivat viranomaisia ainakin näissä raportoiduissa tilanteissa:

- Pohjois-Suomen avi:n järjestämä julkinen kuuleminen lokakuussa 2012
- Adressin luovuttaminen Kainuun ely-keskuksen virkamiehille mielenosoituksen yhteydessä 9.11.2012.

80 Ks. *Helsingin Sanomat* 15.11.2012; *Helsingin Sanomat* 9.3.2013; Yle 2012a; Yle 2012b; Yle 2013a; Yle 2013b.

- Muistutusten ja mielipiteiden luovuttaminen ryhmänä Pohjois-Suomen avi:ssa 21.1.2015.

Tapaamisista poliitikoiden kanssa liikkeen toimijat raportoivat YouTube-videoissa:

- Kaivosliikkeiden delegaation vierailu eduskuntaan muutamaa kansanedustajaa tapaamaan 23.10.2014
- Adressin luovuttaminen pääministeri Alexander Stubbille Talvivaaran portilla 17.11.2014
- Tapaaminen elinkeinoministeri Jan Vapaavuoren ja työ- ja elinkeinoministeriön virkamiesten kanssa TEM:issä 30.3.2015
- Julkinen tilaisuus, jossa ministeri Jan Vapaavuori oli selvittä-mässä Talvivaaran tilannetta yleisölle Kajaanissa 10.4.2015.

Vaikka Stop Talvivaara -liikkeen eräänlaisena johtoajatuksena oli olla monessa paikassa yhtä aikaa ja kutsua mukaan ihmisiä toimimaan sen tunnuksen alla, videoiden ja tiedotteiden kautta syntyy pikem-minkin kuva pienestä aktiivisesta ryhmästä ja muutamasta ydinhenki-löstä. Ryhmän toiminta oli tarkastelujaksolla tasaisen aktiivista, mutta sen saama vaste suuren yleisön keskuudessa vaihteli. Tähän vaihteluun vaikuttivat muun muassa kaivoksen tapahtumat, erityisesti kipsi-sakka-altaan vuoto vuonna 2012, ja median huomio. Kaivoksellahan tapahtui kipsisakka-altaan vuotoja ja monia muita pieniä tapahtumia aiemminkin, mutta vasta median huomio mahdollisti liikkeelle tietyn-laisen momentumin, jonka seurauksena tuhat ihmistä käveli kaivosta vastaan Helsingissä.

Vaikka kansalaisliikkeistä puhutaan yleensä suoran demokratian ilmentymänä, on niissä kyse myös edustuksesta: pieni ryhmä toimii, mutta toiminnallaan antaa äänen suuremmalle ryhmälle. Stop Talvi-vaaran kohdalla voi ajatella, että liike edusti Talvivaaraan kriittisesti suhtautuvia laajemminkin. Tämän voi todentaa ennen kaikkea Stop Talvivaaran liikkeelle laittaman adressin allekirjoitusten määrästä. Tällaista epävirallista edustussuhdetta ei kuitenkaan pidä ymmärtää demokratian ilmentymänä sinänsä. Kun pieni ryhmä edustaa laa-

jempaa ryhmää, tämä pieni ryhmä myös määrittelee, mitä ja miten se edustaa. Se siis määrittelee tavoitteet ja toimintakeinot. Määrittelyn onnistumisesta ainakin osittain johtuu, kuinka sankoin joukoin ihmiset lähtevät tukemaan liikettä. Siihen kuitenkin vaikuttavat myös ulkoiset tekijät, muun muassa näkyvyys valtavirtaisessa mediassa. Siihen taas vaikuttavat median omat lainalaisuudet. Demokratian kannalta olennaista on, että tällainen liike ylipäätään oli olemassa, ja että se viritteli julkista keskustelua, joka haastoi toisenlaiset näkemykset kaivoksesta ja sen merkityksestä ihmisille. Mutta keiden etuun liike vetosi ja miten?

Liike kansalaisten äänenä

Stop Talvivaara -liike puhui videoissa näkyvistä ja tiedotteissa mainituista ihmisistä ennen kaikkea kansalaisina. Näin oli esimerkiksi tässä lainauksessa:

”Yhtiö syyttää *kansalaisnäytteidenottajia* myös siitä, että he olisivat häirinneet velvoitetarkkailuun kuuluvaa näytteidenottoa sotkemalla pilkkireikien kautta vettä niin, ettei standardien mukainen näytteidenotto ollut mahdollista. Yhtiö vaatii, etteivät *kansalaiset* tule pilkkikairojen kanssa järven jäälle. Kainuun Ely-Keskuksen johtaja Kari Pääkkönen komppasi yhtiön vaatimusta ja edellytti, että *kansalaisnäytteiden ottajat* pysyvät alueelta poissa.”⁸¹

Tämän tiedotteen otsikko kysyi, ”[h]äiritsivätkö aktivistit Talvivaaran velvoitetarkkailua”. Sanoja aktivisti ja kansalainen käytettiin siis viittaamaan samoihin henkilöihin. Toisessa tiedotteessa kolme henkilöä nimettiin kansalaistarkkailijoiksi ja näihin samoihin henkilöihin viitattiin myös muissa tiedotteissa:

81 Häiritsivätkö aktivistit Talvivaaran velvoitetarkkailua? Yhtiöltä unohtui saastuttamisen mittakaava. Stop Talvivaaran tiedote 1.2.2013. Korostukset MM.

”Kansalaistarkkailijat Pekka Rönkkö, Reino Rönkkö ja Hannu Hyvönen havaitsivat eilen 25.4. Ylä-Lumijärven vesienhallinta-ojan vuotavan.”⁸²

”Yhtiön palkkaamat konsultit ovat pukkeja kaalimaan vartijoina, sanoo dokumentaristi Hannu Hyvönen, joka kuvasi kansalaisten tarkastusretkeä.”⁸³

Jälkimmäisen katkelman tiedote liittyi videoon, jossa ensimmäisessä mainitut henkilöt ottivat näytteitä kaivoksen ympäristössä.⁸⁴ Tiedotteessa puhuttiin kansalaisten tarkastusretkestä ja mainittiin, että Stop Talvivaara oli ottanut sedimenttinäytteitä. Termiä kansalainen käytettiin siis synonyyminä sekä aktivistin, kuten aikaisemmassa esimerkissä, että Stop Talvivaara -liikkeen kanssa. Näin oli edellisten esimerkkien lisäksi myös esimerkiksi tiedotteessa ”Kansalaisten näytteidenotto jatkuu”⁸⁵ ja videossa ”Missä on raja – kansalaiskatselmus”⁸⁶. Näillä sanavalinnoillaan Stop Talvivaara -aktivistit ikään kuin ottivat kansalaisen paikan keskustelussa, puhuivat kansalaisten suulla.

Toisinaan liike yhtäläisesti aktivistit ja paikalliset asukkaat:

”Aamulla Talvivaaran portilla Tukesin tarkastuskäyntiin osallistumista toivonut kolmen hengen ryhmä pysäytettiin ulommaiselle portille Talvivaaran vartijan toimesta.

Tukesista kerrottiin puhelimitse ettei kansalaisia eikä kansalaisjärjestöjä haluta eikä oteta mukaan tarkastuskäynnille. Tukesin puolelta keskusteluyhteyttä *paikallisiin asukkaisiin ja kansalaisiin* päin ei näemmä ole. Kysymyksiä tilanteesta voi Tukesin mukaan

82 *Ylä-Lumijärven saastekuorman vuotaminen pysäytettävä*. Stop Talvivaaran tiedote 26.4.2013.

83 *Konsultti kaivosyhtiön etujen vartijana? Stop Talvivaara arvostelee Ramboll-yhtiön selvitystä vesistöjen kunnostustarpeesta*. Stop Talvivaaran tiedote 18.7.2013.

84 *Talvivaaran saasteet – puhdistus vai puhallus?* Stop Talvivaaran video 17.7.2013.

85 Stop Talvivaaran tiedote 10.1.2014.

86 Stop Talvivaaran video 4.1.2014.

esittää kirjallisesti. Kansalaisten oikeus saada riittävästi tietoa heidän elinympäristöönsä koskevassa asiassa on näin sekä Tukesin että Talvivaaran puolelta estetty.”⁸⁷

Tässä tiedotteessa kyse oli siitä, että koska Stop Talvivaara -toimijoita ei ollut päästetty mukaan tarkastuskäynnille, esitettiin, että Tukesilla ei ollut keskusteluyhteyttä ”paikallisiin asukkaisiin ja kansalaisiin”. Liikkeen toimijat esitettiin paikallisten asukkaiden ja kansalaisten edustajina.

Toisessa otteessa liikkeen keskeiseen toimijaan viitattiin kansalaisfoorumin edustajana: ”Avointa keskustelua ei sallittu – kansalaisfoorumin edustaja heitettiin ulos Euromining-konferenssista”⁸⁸. Kyseinen tiedote käsitteli paneelikeskustelua, joka järjestettiin kaivosalan Euro-mining-messuilla syyskuussa 2013 Tampereella. Paneelin aiheena oli kaivosten sosiaalinen vastuu, ja muun muassa Pekka Perä osallistui siihen. Tiedotteesta tai muista lähteistä ei voi tarkalleen päätellä, mihin ”kansalaisfoorumilla” viitattiin. Jälleen se, että yhtä henkilöä estettiin puhumasta, esitettiin ikään kuin sen ilmentymänä, että kansalaisia yleensä olisi estetty puhumasta.

Aikaisemmin mainittuja tiedotteita lukuun ottamatta useissa tiedotteissa jäi epäselväksi, keitä kansalaistarkkailijoilla tarkoitettiin. Tiedotteissa kirjoitettiin muun muassa näin:

*”Kansalaishavaintojen mukaan myös Lumijoen pohjasta löytyy silminnähtävästi sakkakerroksia viime marraskuun kipsisakka-allasvuodon jäljiltä. [...] Pekka Rönkkö kertoi, että kansalaiset jatkavat tehostetusti näytteidenottoa vesistöjen tilasta.”*⁸⁹

*”Kansalaiset ovat löytäneet kahdeksan luvanvaraista valvomatonta metallia marraskuun vuotosedimenteistä.”*⁹⁰

87 *Talvivaara ja TUKES eivät halunneet kansalaisten osallistuvan tarkastuskäyntiin.* Stop Talvivaaran tiedote 19.11.2012. Korostukset MM.

88 12.9.2013 julkaistun Stop Talvivaaran tiedotteen otsikko.

89 *Talvivaara-aktivistit perustivat seurantaleirin – näytteidenottoa kansalaisvoimin juoksutusuhan alla.* Stop Talvivaaran tiedote 20.2.2013. Korostukset MM.

90 *Talvivaaran uudet juoksutukset entistä vaarallisempia.* Stop Talvivaaran tiedote 24.4.2013. Korostukset MM.

Näistä lainauksista poiketen yksi tiedote teki eron Stop Talvivaara -liikkeen ja muiden kansalaisten välillä:

”Kuuden hengen näytteenottoryhmä johon kuului sekä Stop Talvivaara-liikkeen aktiiveja että ympäristöstä huolestuneita *kansalaisia* kävi Ylä-Lumijärvellä lauantaina 9.8.2014 ottamassa vesi- ja sedimenttinäytteitä.”⁹¹

Tiedotteen teksti poikkesi kahdesta edellä olevasta tekstistä siten, että siinä tehtiin ero kansalaisten ja Stop Talvivaara -liikkeen toimijoiden välille. Aikaisemmissa tekstiesimerkeissä eroa ei tehty. Stop Talvivaaran toimijat esitettiin yleisimmin kansalaisina. Puolustaessaan oikeuttaan tarkkailla ja kuvata kaivoksen ympäristöä Stop Talvivaara vetosikin jokamiehenoikeuksiin. Sisäministeriö oli asetuksellaan⁹² rajannut alueita kaivoksen ympäristöstä jokamiehenoikeuksien ulkopuolelle. Stop Talvivaara -liike argumentoi, että ”kansalaistarkkailu” tällä alueella paljasti ympäristöongelmia, jotka eivät ilman tarkkailua olisi tulleet päivänvaloon:

”Marraskuun kipsisakka-altaan vuodon jälkeen kaivosyhtiö vähätteli saastuneen alueen määrää ja mittakaava alkoi paljastua vasta Stop Talvivaara- liikkeen maastokäyntien ja *kansalaisvalvonnan* kautta. [...] Tilanteen parantamiseksi ei kuitenkaan tule estää *kansalaisten* näytteidenottoa ja tarkkailua, vaan pyrkiä aitauksin ja varoituskyltein estämään ihmisten ja eläinten pääsy näille alueille, sanoo kaivospiirin sisällä useasti kuvannut Hyvönen.”⁹³

91 *Ensimmäiset sakot näytteiden ottajille*. Stop Talvivaaran tiedote 5.9.2014. Korostukset MM.

92 Sisäministeriö 2013.

93 *Jokamiehen oikeuksien loukkaamiselle ei perusteita*. Stop Talvivaaran tiedote 20.12.2013. Korostukset MM.

Kansalaistarkkailulla viitattiin Stop Talvivaaran toimijoiden tekemään tarkkailuun. Heidät esitettiin vaihtoehtoina viranomaisille, yhtiölle ja poliittisille päätöksentekijöille.

Monet videot kuvasivatkin dialogia ”kansalaisten” ja päättäjien kesken, olipa kyse viranomaisista, yhtiön edustajista tai poliitikoista. Esimerkiksi videot *Sulfaatit*, *Metsähallitus*, *Rikosvastuu*, *Adressi aville*, *Kupari*, *Kananen*, *Flöjt*, *Rikastamista*, *Vesitase* ja *Kaanteisosmoosi*⁹⁴ kuvaavat Pohjois-Suomen aluehallintoviraston (avi) järjestämää kuulemistä, jossa yleisön jäsenet ja heidän puheenvuoronsa esitettiin ikään kuin vastavoimina avi:n virkamiehille ja yhtiön edustajille. Kussakin videossa esitettiin yksi lausunto yleisöstä. Lausuntoihin sisältyi kysymyksiä ja väitteitä, joihin salin edessä olevien virkamiesten ja yhtiön edustajien odotettiin ottavan kantaa. Yleisön jäsenten puheet kyseenalaistivat sekä virkamiesten että yhtiön edustajien antamia tietoja, yksi puheenvuoro esimerkiksi koski uraanin rikastamisen määritelmää. Eräs puheenvuoro esitti vihaisen asianosaisen mielipiteen kaivoksen ympäristöön aiheuttamista haitoista. Toinen video taas käsitteli Metsähallituksen pitkäkökö, etukäteen valmisteltua lausuntoa siitä, mitä haittoja se arvioi kaivoksella olevan vesistöille.

Toisessa tilaisuudessa, josta Stop Talvivaara julkaisi monta videota⁹⁵, vihaiset yleisön jäsenet hyökkäsivät sanallisesti yhtiön edustajien kimppuun. Näissä videoissa ilmapiiri oli kuvattu erityisen kuumentuneeksi.

Kolmannessa videoiden sarjassa kuvataan Helsingissä syksyllä 2014 järjestettyä mielenosoitusta, jossa Stop Talvivaaran aktivistit olivat yhtenä osallistujana. Videoissa kuvataan sekä kulkuetta että eduskuntaryhmien puheenjohtajien eduskuntatalon portailla pitämiä vastauspuheenvuoroja.⁹⁶ Myös muista mielenosoituksista on julkaistu

94 Tiedotteet julkaistu 20.–25.10.2012.

95 *Maitotilallisen vetoomus*; *Uranium gambler*; *Kalastajan terveisiä*; *Pahan kierre*; *Natusen paljastus*, julkaistu 29.11.2012.

96 Ks. 29.10.2014 julkaistut Stop Talvivaaran videot: *Rauhan ja ympäristön puolesta – JP Väisänen*; *Rauhan ja ympäristön puolesta – kulkue 24.10.2014*; *Rauhan ja ympäristön puolesta – Kimmo Tiilikainen*; *Rauhan ja ympäristön puolesta – Paavo Arhinmäki*; *Rauhan ja ympäristön puolesta – Ville Niinistö*; *Rauhan ja ympäristön puolesta –*

50 vastaavia videoita. Niissä kuvataan mielenosoittajien ihmismassaa ja sekä mielenosoittajien että poliitikoiden puheita.⁹⁷

Samantyyppiset asetelmat oli tilanteessa, jossa liikkeen edustajat luovuttivat adressin pääministeri Alexander Stubbille Talvivaaran portilla⁹⁸, tapaamisessa elinkeinoministeri Jan Vapaavuoren kanssa⁹⁹ sekä avi:ssa ihmisten jättäessä muistutuksia Nuasjärven purkupuutkiasiaan¹⁰⁰. Kaksi ensiksi mainittua eivät olleet julkisia siinä mielessä, että ne olisivat olleet etukäteen ilmoitettuja ja kenelle tahansa avoimia.

Nämä videot toimivatkin esimerkkeinä tilaisuuksista, jotka eivät olisi olleet julkisia, ellei niistä olisi videoiden välityksellä tehty julkisia jälkikäteen. Sekä näissä että monissa muissa videoissa ja tiedotteissa kansan representaatio, siis esitys kansasta, rakennettiin viittaamalla verbaalisesti kansalaisiin. Visuaalisesti rakennettu kuva ihmisistä osallistumassa erilaisiin kaivosta kritisoiviin aktiviteetteihin voidaan tulkita implisiittisenä edustamisväitteenä. Niissä olivat vastakkain yhtäältä ihmiset (yleensä), ”kansalaiset”, ja toisaalta viranomaiset ja Talvivaaran edustajat. Olipa se liikkeen tarkoitus tai ei, videoissa puhuvat ihmiset olivat ikään kuin julkisen mielipiteen edustajia.

Kalastajat, maitotilalliset, yrittäjät, pastorit

Miten nämä kansalaisten ”edustajat” esitettiin? Keitä he tiedotteiden ja videoiden mukaan olivat?

Kolme näille epävirallisille edustajille annettua piirrettä toistuvat Stop Talvivaaran tiedotteissa ja videoissa: henkilöiden esittely ammatin tai aseman kautta (mikäli ammatti tai asema oli relevantti argumentin kannalta), paikallisuus ja tavallisuus. Nämä piirteet olivat implisiittisiä perusteluita toimijoiden autenttisuudelle ja sitä kautta sille, että heidät

Jyrki Yrttiaho; Rauhan ja ympäristön puolesta – kaivosliikkeiden tervehdys.

97 Ks. esim. videot *Talvivaara demonstration in Helsinki 2012*, 7.12.2013; *Adressi elykeskukselle*, 11.11.2012.

98 Ks. *Stop Talvivaara-adressi Stubbille*, Stop Talvivaaran video 17.11.2014.

99 Ks. *Vapaavuori ja vastuuttomat vallanpitäjät*, Stop Talvivaaran video 9.4.2015.

100 Ks. *Muistuttajat – kansalaiset Aluehallintovirastossa*, Stop Talvivaaran video 21.1.2015.

esiteltiin legitimeinä ”kansan” edustajina. Nämä piirteet myös tekivät ”kansan” edustajista vastavoiman yhtiölle ja julkisen vallan päättäjille, joiden ei esitetty olevan samassa mielessä paikallisia, tavallisia eikä sellaisessa asemassa, jossa he kärsisivät kaivoksen aiheuttamista haitoista.

Videoiden puhujat oli usein merkitty videoihin teksteillä tai puheella. Nämä tiedot sisälsivät usein puhujan nimen lisäksi ammatin tai aseman ja kotipaikan. Useassa videossa puhujana oli ammatti- tai vapaa-ajan kalastajaksi mainittu henkilö sekä maitotilalliseksi merkitty henkilö, esimerkiksi tähän tyyliin:

”Paikalla ollut *ammattikalastaja* Raimo Tervonen kertoi omia havaintojaan kaivoksen päästöjen vaikutusalueesta. – Kalastusrajoituksia ei tarvita enää Kivijärveen josta kalat ovat paenneet alavirtaan. [---]”¹⁰¹

”Sonkajärveläinen *vapaa-ajan kalastaja* Reino Rönkkö lähestyi huolineen elinkeinoministeri Jan Vapaavuorta. – Kaikki näkevät, että yhtiön toiminta on ollut törkeää ympäristön turmelemista alusta alkaen. Silti toiminnan sallitaan jatkua. – *Kansalaisten* usko valvontajärjestelmän tasapuolisuuteen on koetuksella.”¹⁰²

”Uhanalaisen alkutuotannon edustajana mielenosoituksessa puhui myös Raili Eskelinen, *vieremäläinen maidontuottaja*. – Toivon, että tärkeät ravinnontuotantoalueet pidetään lähtökohtaisesti kaivostoiminnasta vapaana, sanoi Eskelinen, joka on ehdottanut kaivosvapaan elintarvikealueen perustamista Ylä-Savoon.”¹⁰³

101 *Aktivistit levittivät varoituskylttejä maastoon.* Stop Talvivaaran tiedote 24.6.2013. Korostus MM.

102 *Stop Talvivaara varoittaa kansalaisten oikeustajun murtumisesta.* Stop Talvivaaran tiedote 15.7.2013. Korostukset MM.

103 *Kaivosbuumista tulossa vaaliteema. Kaivoslähetykselle lupaus eduskuntakeskustelusta.* Stop Talvivaaran tiedote 30.10.2014.

Yhden videon nimi oli ”Kalastajan terveisiä”¹⁰⁴ ja sen aiheena oli vihaisen kalastajan puheenvuoro yhtiön järjestämässä tilaisuudessa marraskuun 2012 kipsisakka-altaan vuodon jälkeen. Puhuja esitteli olevansa Jormaskylän jakokunnasta ja hänen terveisensä koskivat metallipäästöjä Jormasjärveen. Toisen videon nimi taas oli ”Maitotilallisen vetoomus”¹⁰⁵ ja siinä puhuja oli merkitty maitotilalliseksi Vieremältä. Sama maitotilallinen esiintyi myös muissa tiedotteissa ja videoissa¹⁰⁶, samoin ammattikalastajaksi esitelty henkilö¹⁰⁷.

Videossa ”Lähetystö – Kaivosvaltuuskunta Eduskunnassa”¹⁰⁸ eduskuntaan viittä kansanedustajaa tapaamaan tulleen delegaation sanottiin edustavan kaivosliikkeitä. Delegaation jäsenet oli esitelty tekstein ja puheessa, joista selvisi heidän nimensä, kotipaikkansa, ammattinsa ja tittelinsä. Näiden esittelyiden perusteella delegaatioon kuuluivat pastori ja Kaavin kesäasukas, Suomen luonnonsuojeluliiton Kainuun piirin toiminnanjohtaja, Kuusamon kunnanvaltuutettu, Lapin Kaivosfoorumin puheenjohtaja Kemistä, biokemisti kaivosliikkeiden asiantuntijana, maitotilallinen Vieremältä, yrittäjä Kaavilta, Pohjois-Karjalan luonnonsuojelupiirin edustaja sekä Stop Talvivaara-liikkeen dokumentaristi. Videossa pastori ja Kaavin kesäasukas avasi tilaisuuden kertomalla, että heidän asiansa takana on laaja kansanliike. Lopussa hän iloitsi, että kansanedustajille oli tapaamisen myötä saatu viestitettyä, että eri toimijat muodostavat yhtenäisen liikkeen. Tällä

104 Stop Talvivaaran video 29.11.2012.

105 Stop Talvivaaran video 29.11.2012.

106 *Kaivosvapaa alue – food zone*, Stop Talvivaaran video 17.6.2013; *Kaivoskriitikot koolla: Paskalapio-palkinto biokemisti Jari Natuselle*, Stop Talvivaaran tiedote 24.10.2014.

107 *Terveisiä lobbareille*, Stop Talvivaaran video 14.11.2013; *Ympäristötuhon kustannukset eivät vähene tekemällä uutta vahinkoa*, Stop Talvivaaran tiedote 15.11.2013; *Talvivaaran ympäristöpommi luultua vaarallisempi*, Stop Talvivaaran tiedote 11.8.2014; *Onko Talvivaara laillista kaivostoimintaa pääministeri Stubb*, Stop Talvivaaran tiedote 17.11.2014; *Kansalaisten muistutuksia tulvii viranomaisille*, Stop Talvivaaran tiedote 19.1.2015; *Kainuun Ely unohti taas savolaiset*, Stop Talvivaaran tiedote 3.3.2015.

108 Stop Talvivaaran video 30.10.2014.

tavoin delegaation jäsenet joko esitettiin edustajina tai he ottivat edustajan aseman – he eivät olleet paikalla vain omana itsenään.

Muissa tiedotteissa ja videoissa mainittuja titteleitä olivat asi-anajaja¹⁰⁹ sekä väitöskirjatutkija ja eduskuntavaaliehdokas¹¹⁰. Stop Talvivaara -liikkeen johtohahmo Hannu Hyvönen oli usein nimetty dokumentaristiksi¹¹¹.

Riippumatta siitä, oliko videoiden tekijöiden ja tiedotteiden kirjoittajien tarkoituksena varsinaisesti korostaa näitä positioita, syntyi vaikutelma, että videoissa ja tiedotteissa esiintyvät henkilöt olivat huolissaan Talvivaarasta tietyssä ominaisuudessa: kalastajina, pastarina, yrittäjänä, maitotilallisena. Näihin positioihin liittyy merkityksiä: Kalastajien voi ajatella tuntevan vesistöjen elämän ja pastori on seurakuntansa kaitsija. Yrittäjäksi esittäytyvän voi tulkita puhuvan yrittäjien puolesta ja maitotilallisen muiden maitotilallisten puolesta. Muutoinhan ammattien mainitseminen olisi ollut turhaa. Nämä positiot liittyvät erityisesti usein kuultuun argumenttiin, että kaivostointiminta uhkaa muita elinkeinoja. Maitotilallisen kohdalla se liittyy myös videoissa esiintuotuun argumenttiin, että kaivokset uhkaavat ruokaturvallisuutta. Muut videoissa ja tiedotteissa mainitut tittelit, kuten väitöskirjatutkija tai biokemisti, taas tuovat mieleen asiantuntijuuden.

Paikalliset ja ”tavalliset”

Ammattien ja titteleiden lisäksi toimijoiden paikallisuus mainittiin videoissa ja tiedotteissa monin kohdin. Usein ”meidän paikallisten”

109 Ks. *Vapaavuori ja vastuuttomat vallanpitäjät*, Stop Talvivaaran video 9.4.2015; *Vanhoja rötöksiä ja uusia syntejä*, Stop Talvivaaran video 13.4.2015.

110 Ks. *Vanhoja syntejä ja uusia rötöksiä*, Stop Talvivaaran video 13.4.2015.

111 Ks. esim. *Jos vääräys vallan saapi – uhrataanko periferia kaivoksille*, Stop Talvivaaran video 17.4.2015; *Stop Talvivaara vetoaa sisäministeri Päivi Räsäseen*, Stop Talvivaaran tiedote 10.11.2012; *Voidaanko Talvivaaran kaivoksen metallitehdas käynnistää uudelleen?* Stop Talvivaaran tiedote 18.11.2012; *Konsultti kaivosyhtiön etujen vartijana*, Stop Talvivaaran tiedote 18.7.2013; *Ensimmäiset sakot näytteiden ottajille*, Stop Talvivaaran tiedote 5.9.2014; *Muistuttajat tyrmäsivät Talvivaaran purkuputken*, Stop Talvivaaran tiedote 21.1.2015; *Kainuun Ely unohti taas savolaiset*, Stop Talvivaaran tiedote 3.3.2015.

näkökulmaan viitattiin tavalla, joka sai tuon näkökulman näyttämään yhtenäiseltä:

”Tällä hetkellä yhtiötä epäillään törkeästä ympäristön turmelemisesta. *Meille, joiden kotiseutualueella kaivos toimii, epäilylle ei ole sijaa.* Tapahtunut on silmin havaittava asia.”¹¹²

”– *Meitä paikallisia ihmisiä* ei ole kuultu asiassa ollenkaan. Emme voi pitää tätä kieltoa pätevänä, sanoo kansalaistarkkailuun tiiviisti osallistunut vapaa-ajankalastaja Reino Rönkkö Sonkajärveltä.”¹¹³

”– Lähdemme siitä, että kaivos on se joka on tunkeutuja *meidän kotiseutualueellamme ja meillä on oikeus* seurata sen toimintaa ja vaikutuksia. Toivomme, että saamme tähän työrauhan sekä poliisilta että kaivosyhtiöltä, sanoo Hannu Hyvönen.”¹¹⁴

Näissä tekstikatkelmissä esitettiin, että Stop Talvivaara -liikkeen toimijat tulivat Talvivaaraa ympäröivältä alueelta. Ensimmäisessä sanottiin, että kaikki alueella asuvat jakaisivat huomion ongelman havaitsemisesta omin silmin. Kaksi jälkimmäistä taas korostivat ihmisen oikeutta omaan asuinympäristöönsä. Molemmissa kyseenalaistettiin sisäministeriön antama liikkumiskielto sen perusteella, että se kielsi paikallisia liikkumasta omassa ympäristössään. Ajatus, että valtiovalta edustaisi päätöksellään paikallisia ikään kuin kumottiin ja tilalle tarjottiin paikallisten oikeutta edustaa itseään. Paikalliset taas yhtäläistettiin liikkeen toimijoihin.

Vain yhdessä tiedotteessa paikallisten keskinäinen erimielisyys tehtiin näkyväksi:

112 *Avoin kirje Pekka Haavistolle.* Stop Talvivaaran tiedote 23.10.2013. Korostukset MM.

113 *Jokamiehen oikeuksien loukkaamiselle ei perusteita.* Stop Talvivaaran tiedote 20.12.2013. Korostukset MM.

114 *Jokamiehen oikeuksien loukkaamiselle ei perusteita.* Stop Talvivaaran tiedote 20.12.2013. Korostukset MM.

”Työministeri Ihalainen iloitsi Sotkamossa *työntekijöiden* saamista joulurauhasta, mutta *kaikkien joulurauhaa ei vierailu lisännyt*. – *Meidän vesistöjen äärellä asuvien ihmisten, kalastajien ja matkailuyrittäjien* joulurauhako ei ministereitä kosketa, ihmettelee ammattikalastaja Raimo Tervonen. – Miksi valtiolta suhtautuu *meihin haitankärsijöihin* kuin meitä ei olisi olemassakaan?”¹¹⁵

Tässä tiedotteessa kaivoksen työntekijät yhtäältä ja toisaalta ranta-asukkaat, kalastajat ja matkailuyrittäjät asetettiin vastakkain. Tämä oli ainoa tiedote, jossa liike toisti tämän vastakkainasettelun, joka muualla mediassa usein näyttäytyi työpaikkojen ja luonnon välisenä vastakkainasetteluna. Kuten myöhemmin tässä raportissa esitän, liike pyrki ylittämään tämän vastakkainasettelun ja esittämään, että kaivos-toiminnan jatkaminen ei ollut pitkällä tähtäimellä edes työntekijöiden etu.

Toimijoiden paikallisuutta korostettiin myös esimerkiksi edellä mainitussa ”Lähetystö – kaivosvaltuuskunta Eduskunnassa” -videossa¹¹⁶:

”Minä olen Stop Talvivaara- liikkeen yksi perustajajäseniä ja savolainen ihminen, ja *savolaisilla meillä* on sellainen tunne, että meitä petettiin aika raskaasti tässä kaivoshommassa. [---] Se on *meille savolaisille* selvä, että törkeästi on ympäristöä turmeltu, paljon ja pitkäaikaisesti [---].” (Hannu Hyvönen, merkintänä ”dokumentaristi, Stop Talvivaara -liike”)

”Minä olen Kirsti Toikka Kaavilta, lähtösin Suomussalamelta Kainuusta ja tota... ihan maa... *maaseu’un ihmisenä tuota tuon terveiset sitten Luikonlahden rannalta*. [---] Me asutaan suoraan siinä rannalla ja käytännössä meillä on odotettavissa tilanne, että meillä koko lahen alueen kiinteistöjen arvot laskee ja sitten

115 *Onko Talvivaara laillista kaivostoimintaa*, pääministeri Stubb? Stop Talvivaaran tiedote 17.11.2014. Korostukset MM.

116 Stop Talvivaaran video 30.10.2014.

ihmiset käytännössä on menettäneet omaisuutensa, eläketurvansa, ja siellä on hyvin surullisia tarinoita tämän vuojen aikana tullut esille. Ja tuota meillä on alueen asukkaiden kanssa keskusteltu siitä, että valtion täytyy olla tiukempi [---].” (Kirsti Toikka, merkintänä ”yrittäjä, Kaavi”)

Etenkin ensimmäisessä sitaatissa puhuja ei pelkästään todennut, että ihmisiä oli petetty ja ympäristöä pilattu, vaan puhuja myös väitti, että muut Savossa olivat tätä mieltä. Puhumalla meistä hän puhui kaikista Savon asukkaista sisällyttäen itsensä tähän ryhmään, jonka puolesta puhui. Toisen sitaatin puhuja taas vetosi tavallisuuteensa, ”maaseu’un ihmisenä”. Viittaus Luikonlahteen toimi paikallisuuden osoituksena. Tämäkin puhuja puhui toisten ihmisten puolesta puhuessaan ihmisten omaisuuksien ja eläketurvan menetyksistä.

Samoin videolla ”Vapaavuori ja vastuuttomat vallanpitäjät”¹¹⁷ nähty esittäytyminen kunnanvaltuutetuksi, pääluottamusmieheksi, kansalaiseksi, kahden lapsen äidiksi, isoäidiksi ja vapaa-ajan kalastajan vai-moksi voidaan ymmärtää tavallisuuden korostamiseksi. Tavallisuutta pidettiin mainitsemisen arvoisena myös joissakin tutkimushaastatteluisissa:

”[---] Et kyllä mulla on poliisia kohtaan sillain että, siellä on nyt joku semmonen iso kiho joka siellä, joka on tehnyt tästä esimerkiksi tästä Stop Talvivaara -liikkeestä että myö ollaan semmosia, lähellä kriminaalia. Että vaikka ollaan ihan oikein, ihan normaaleja kansalaisia laijasta laitaan, niin myö ollaan tavallaan saatu semmonen, jotenkin vaan tuntuu että siinä on semmonen kaiku siinä asiassa että, myö ei oltais, vaikka ollaan lain sisällä toimivia, että meitä on laijasta laitaan ihmisiä ihan eri ammasteista.”¹¹⁸

”Ja se työ mitä tämä Stop Talvivaara -liike tekkee ni tämä on monelle semmonen mysteeri että me ollaan jottain hillujia, mutta

117 Stop Talvivaaran video 9.4.2015.

118 Kansalaistoimijan 5 haastattelu.

me ollaan ihan tavallisia kansalaisia, ihan normaalia työssäkäyviä ihmisiä ja, ei tämä ole semmonen, mitä moni mieltää että me ollaan kaduilla hyppijä ja hillujia.”¹¹⁹

Paikallisuus ja tavallisuus voidaan ymmärtää myös toisiinsa kietoutuneina. Ammatti ja titteli ovat samantyyppisiä argumentteja toimijan legitimitietin perusteluksi. Koska liikkeen piirissä käytettiin tällaista argumentaatiota, voidaan päätellä, että paikallisuudella, tavallisuudella ja ammatilla on erityistä painoarvoa suomalaisessa poliittisessa kulttuurissa. Toisaalta voidaan myös ajatella, että ”tavallisilla” ja ”paikallisilla” ihmisillä ei ole muuta, mihin vedota. Se on heidän argumenttinsa, ja demokratiassa on tietysti toivottavaa, että sillä on jotakin painoarvoa.

Seuraavassa tarkastelen sitä, kenen puolesta tiedotteissa ja videoissa puhuttiin. Kuten edellä on huomattu, kysymystä ”edustajasta” ja ”edustettavasta” ei voi täysin irrottaa toisistaan: edustajan paikallisuuden korostus liittyy väitteeseen siitä, että hän edustaisi juuri paikallisia ihmisiä. Paikallisten edustaminen olikin liikkeen retoriikassa keskeistä, mutta liike puhui myös yleisesti kansalaisten ja yleisen edun puolesta. Liike myös pyrki laajentamaan asianosaisen määritelmää, ja paikoin se tarjoutui jopa työntekijöiden ja sijoittajien edustajaksi. Seuraavassa on esimerkkejä tällaisesta puhutavasta.

Paikallisten puolesta puhuminen

Monissa tiedotteissa tehtiin väitteitä siitä, mitä paikalliset tai Talvivaaran ympärillä olevan laajemman alueen ihmiset ajattelivat tai tunsivat:

”Kuka enää uskoo Talvivaara-selityksiä? Jyrkkä EI lähialueen ihmisiltä”¹²⁰

119 Kansalaistoimijan 6 haastattelu.

120 Stop Talvivaaran tiedotteen nimi, 28.11.2012. Korostukset MM.

”*Savolaiset ovat perinjuurin loukkaantuneita siihen, ettei maakunnalta kysytty sanaakaan koko kaivoksen perustamishankkeeseen. [---] Kainuussa vallalla on pettymyksen tunne. Meille luvattiin kaivos jossa bakteerit hoitavat liuotuksen ja päästöjä ei kaivospiirin ulkopuolelle tule.*”¹²¹

”*Paikallisia asukkaita huolestuttaa kevättulvien lisäksi myös yhtiön suunnitelma laskea ”hätäjuoksutuksina” 3,8 miljoonaa kuutiota sulfaattipitoista jätevettä Oulujoen ja Vuoksen vesistöihin.*”¹²²

”*Se on ihan Kainuun alueella, joka puolella tullut esille, että ihmiset pelekää. Ja siitä on, meillä on nyt vuojen verran nousnut sellanen tietynlainen kapina Kaavilla, ihan laijasta laitetaan maanviljelijöitä ja yrittäjiä, asukkaita, ja sieltä, sieltä tuon terveiset, että nyt kovasti odotetaan valtion toimia, niitä tiukennuksia tähän kaivos, kaivostoimintaan.*”¹²³

Kun huomioidaan se, miten Stop Talvivaara -liike esitti toimijat juuri paikallisina, puhe näyttäytyy paikallisten puheena paikallisten puolesta (ei-paikallisille) päätöksentekijöille. Eräällä tavalla liike siis näytti välittävän eteenpäin viestiä, olevan paikallisten ihmisten tuntemusten edustaja. Tulkinnaasta riippuen liike puhui joko kaikkien paikallisten tai joidenkin paikallisten puolesta – suomen kieli ei salli lopullista tulkintaa. Kun yllä olevissa sitaateissa paikalliset jätettiin määrittelemättä, seuraavissa otteissa edustettavien ryhmä oli selvärajainen:

”Mika ja Lasse Flöjt luovuttivat yli 80 henkilön allekirjoittaman muistutuskirjelmän. Allekirjoitukset koottiin Oulujokivarren

121 *Stop Talvivaaran joulupaketti*, Stop Talvivaaran tiedote 21.12.2012. Korostukset MM.

122 *Hätätilanne Talvivaaran vuotojen osalta jatkuu*. Stop Talvivaaran tiedote 8.2.2013. Korostukset MM.

123 *Lähetystö – kaivosvaltuuskunta Eduskunnassa*, Stop Talvivaaran video 30.10.2014 (sitaatti videolla). Korostukset MM.

kunnissa järjestetyn Puhtaitten vesien puolesta kiertueen aikana. Kanta on selkeä.

– Ei purkuputkea Oulujoen vesistöön Nuakseen. Kaivoksen on joka tapauksessa toteutettava vedenpuhdistus alueellaan, ennenkuin toimintaa voi jatkaa. Ongelmien levittäminen laajemmalle ei ole ratkaisu, sanoi tutkija ja vesistöjen puolustaja Mika Flöjt muistutusta jättäessään.¹²⁴

”*Adressin allekirjoittaneet* sotkamolaiset ja Oulujoen reitin mahdollisesti tulevat haitankärsijät katsovat, että Talvivaaran purkuputki ja jatkuvat päästöt ovat kohtuuttomia. Todennäköisinä haitankärsijöinä ovat ranta-asukkaat, mökkiläiset sekä muut elinkeinot kuten matkailu, kalatalous sekä maatalous.”¹²⁵

Näissä otteissa esitettiin, mitä mieltä ihmiset olivat, ja nämä esitykset perusteltiin muistutuskirjelmän ja adressin allekirjoittajilla. Onkin selvää, että ihmiset omalla allekirjoituksellaan hyväksyivät sen, että heidän sanottiin kannattavan muistutuskirjelmän ja adressin sanoja. Näin ollen edustuksellinen toiminta ei ollut pelkästään väittämistä vaan myös lausunnon tai adressin kirjoittamista ja ihmisten keräämistä niiden taakse. Edustuksellinen toiminta laajeni tiedotteiden julkaisemisella, jolloin laajan yleisön tietoon tuotiin, että oli olemassa purkuputkea vastustavia ihmisiä. Väite siirtyi määrittelemättömään suuntaan, kun haitankärsijöiksi nimettiin (kaikki) ranta-asukkaat, mökkiläiset, matkailu sekä kala- ja maatalous. Kun tieto adressin allekirjoittajista julkaistiin Stop Talvivaaran tiedotteessa, se toimi argumenttina kaivoksen sulkemisen puolesta – vaikka tämä ei olisi ollutkaan adressin allekirjoittajien tavoite tai vaikka liike ei olisi varsinaisesti tarkoittanut näin väittääkään.

124 *Muistuttajat tyrmäsivät Talvivaaran purkuputken*. Stop Talvivaaran tiedote 21.1.2015. Korostukset MM.

125 *Tiedote Talvivaara-tapahtumista*. Stop Talvivaaran tiedote 30.3.2015. Korostukset MM.

Tässä tulee näkyviin edustuksen tulkinnanvaraisuus. On olemassa aihio, tässä tapauksessa allekirjoittajien joukko, jolla voi perustella jonkin vaatimuksen esittämisen. Tuo aihio voidaan kuitenkin tulkita laajemmaksi kuin mitä suoraan on osoitettavissa. Tässä suhteessa jälkimmäisessä tiedotteessa viitattiin ranta-asukkaisiin, mökkiläisiin ja eri elinkeinoihin. Myös vaatimus voidaan tulkita eri tavoin kuin mitä alun perin on vaadittu: onko kyse vain purkupuutkesta vai koko kaivoksen olemassaolon oikeutuksesta? Näin edustamisväitteet toimivat politiikan polttoaineena herättäen keskustelua siitä, mitä koetuille ongelmille pitäisi tehdä ja kenen eduista on kyse.

Asianosaisen kategorian laajentaminen

Sen lisäksi, että Stop Talvivaara puhui paikallisten suulla ja puolesta, sen argumentointi rakentui keskeisesti asianosaisen kategorian laajentamiselle. Tällä viittaa yhtäältä asianosaisen hallinnolliseen määritelmään viranomaistoiminnassa ja tämän määritelmän laajentamiseen kainuulaisista savolaisiin:

”Kaivosta perustettaessa ympäristövaikutusten arvioinnissa Vuoksen vesistö sivuutettiin, vaikka puolet päästöistä kuitenkin on ohjattu tähän vesistöön. Hakija rajasi vaikutusalueen rajoittumaan Kainuun puolelle ja näin Pohjois-Savon kansalliset ja viranomaiset sivuutettiin perustamisen lupaprosessista.”¹²⁶

”Kainuun Ely sivuutti savolaiset kaivosta perustettaessa YVA-menettelystä, sillä uskottiin ja uskoteltiin, että vaikutusalueet rajoittuvat Kainuun puolelle. Tuo oli suuri erehdys. Suurin osa vaikutuksista ja päästöistä on tullut Savon puolelle vedenjakajaa ja on levinnyt ja leviämässä pitkälle Savon vesiin.”¹²⁷

126 *Virheellisin tiedoin saatu lupa päivitettävä*, Stop Talvivaaran tiedote 9.10.2012.

127 *Kainuun Ely unohti taas savolaiset*, Stop Talvivaaran tiedote 3.3.2015.

Näillä lausunnoilla liike asettui puhumaan savolaisten puolesta. Keskeinen argumentti rakentui kuitenkin asianosaisen hallinnollisen määritelmän kiistämiseksi. Tätä kantaa liike perusteli vielä tarkemmin lausunnossa, joka toimitettiin Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle. Lausunnossa liike perusteli sitä, miksi sen näkemys pitäisi ottaa huomioon:

”Stop Talvivaara on järjestäytymätön kansanliike vesistöjen puolesta. Liikkeeseen kuuluu yksityisiä ihmisiä sekä järjestö- ja luonnonsuojeluaktiiveja kautta Suomen. Talvivaaran kaivoksen ympäristöhaitat ovat saavuttaneet täysin ennalta-arvaamattomat mittasuhteet, kaivos on perustettu virheellisin tiedoin ja perustein sekä vailla asianmukaista kansalaiskuulemistä ja ihmisten vaikutusmahdollisuutta elinympäristöönsä liittyvässä asiassa. Vuoksen ja Oulujoen vesistöt ovat kansallisomaisuudeksi laskettavia aarteita joiden virkistyskäyttö ja nautintaoikeus ei rajoitu yksinomaan hakijan määrittämän alueen asukkaille. Näin muodoin me allekirjoittaneet olemme asianomaisia esittämään mielipiteemme.”¹²⁸

Samantyyppinen argumentointi asianomaisen määritelmästä esiintyi kahdessa muussakin tiedotteessa.¹²⁹ Edellä puhuttiin kansallisuusomaisuudesta, mikä laajensi kysymyksen Talvivaarasta paikallisesta kansalliseksi. Muissa tiedotteissa puhuttiin siitä, että järviä ja jokia tuhotessa vaikutusalueen seutukuntien kaikki asukkaat ja myös kaikki suomalaiset kärsivät haittaa. Näin ollen seutukuntien asukkaat ja suomalaiset esitettiin asianosaisina.

128 *Mielipide PSAVI:lle, Stop Talvivaaran tiedote 24.8.2012.*

129 *Muistuttajat tyrmäsivät Talvivaaran purkupuutken, Stop Talvivaaran tiedote 21.1.2015; Rikostutkinnan rajauksesta kantelu oikeuskanslerille, Stop Talvivaaran tiedote 6.2.2015.*

Kansalaisten ja yleisen edun edustaminen

Kansalaisiin viitattiinkin lukuisissa Stop Talvivaara -liikkeen tiedotteissa. Kansalaisten esitettiin haluavan tietoa, olevan huolissaan oikeusjärjestelmästä ja vesistöistä, haluavan kaivoksen sulkemista ja suhtautuvan maan hallitukseen epäilevästi:

”*Kansalaiset* haluavat tietoa – Mitä todella tapahtuu Talvivaarassa?”¹³⁰

”– Olisi myös hyvä jos ylimmät päättäjät jakaisivat aidosti *kansalaisten* huolen oikeusjärjestelmän toimivuudesta Talvivaaran tapauksessa.”¹³¹

”Vesistöistä huolestuneet *kansalaiset* vetoavat sisäasiainministeri Päivi Räsäseen, jotta ministeriö yhdessä pelastusviranomaisten kanssa raportoi mihin toimiin on ryhdytty.”¹³²

”Stop Talvivaara -liike kertoo *kansalaispalautteen* kielivän hämmennyksestä ja turhaumasta. – Ihmetellään oikeutetusti miksi mökin mummon jätevesikuormitusta valvotaan ja pörssiyhtiö saa pilata kokonaisia jokia ja järviä, kertoo Hannu Hyvönen tulleesta *tavallisten seutukuntien ihmisten* palautteesta.”¹³³

Kahdessa ensimmäisessä sitaatissa on epäselvää, keihin kansalaisiin tiedotteissa viitataan: joihinkin vai kaikkiin? On selvää, että ainakin jotkut kansalaiset halusivat lisää tietoa ja ainakin jotkut kansalaiset olivat huolestuneita oikeusjärjestelmän toimivuudesta. Kolmannessa

130 *Kansalaiset haluavat tietoa – mitä todella tapahtuu Talvivaarassa?* Stop Talvivaaran tiedote 7.11.2012. Korostukset MM.

131 *Stop Talvivaara varoittaa kansalaisten oikeustajun murtumisesta*, Stop Talvivaaran tiedote 15.7.2013. Korostukset MM.

132 *Vetoomus sisäministerille*. Stop Talvivaaran tiedote 12.4.2013. Korostukset MM.

133 *Stop Talvivaara varoittaa kansalaisten oikeustajun murtumisesta*. Stop Talvivaaran tiedote 15.7.2013. Korostukset MM.

sitaatissa kansalaisten joukko oli määritelty vesistöistä huolestuneiksi kansalaisiksi. Neljännessä liike taas esitti ikään kuin välittävänsä viestiä ”kentältä” eteenpäin ja esittäytyi mökin mummon edustajaksi.

Kahdessa yhteydessä liike teki rohkeampia väitteitä väittämällä ensiksi, että nykyinen hallitus ei nauti kansan luottamusta ja toiseksi, että suurin osa kansalaisista haluaa kaivoksen suljettavan:

”Hallituksen kykenemättömyys kaivoslain uudistamisessa [---] on selkeä osoitus siitä, että nykyisen hallituksen kaivospolitiikka on suomalaisten yleisen edun vastainen. **Nykyinen hallitus ei nauti kansan luottamusta.**”¹³⁴

”*Kansalaisten enemmistö* on halunnut kaivoksen sulkemista jo vuosia. Tämä olisi ollut oikea ratkaisu sekä verovarojen käytön että ympäristön kannalta.”¹³⁵

Jälkimmäiset väitteet eroavat aiemmin siteeratuista väitteistä. On eri asia puhua kansalaisista epämääräisessä muodossa kuin esittää väitteitä siitä, mitä kansa haluaa tai kansalaisten enemmistö haluaa. Mitään kansaa ei tietysti ole siinä mielessä olemassa, että sillä olisi yksi ja yhtenäinen tahto. Kansan enemmistön kannat sen sijaan periaatteessa pystyttäisiin mittaamaan, mutta viitettä kyselytutkimuksesta tai vastaavasta ei tiedotteessa ollut. Lisäksi, vaikka tarkka määrittely ja enemmistön tahto olisikin tiedossa, kyse olisi aina vain tietystä hetkestä ajassa. Kuten edellä olen esittänyt, Stop Talvivaaran saama näkyvä tuki vaihteli paljonkin riippuen toisaalta tapahtumista kaivoksella ja toisaalta kaivosta koskevien negatiivisten uutisten määrästä valtavirtaisessa mediassa.

Toisessa tiedotteessa esitettiin, että valtio ei enää huolehtinut kansalaisten edusta:

134 *Stop Talvivaara vaatii Solidiumin irtaantumista Talvivaarasta ja kaivoksen sulkemista.* Stop Talvivaaran tiedote 7.3.2013; korostus alkuperäinen.

135 *Talvivaaran tarina – kuka huijaa ja ketä.* Stop Talvivaaran tiedote 27.7.2015. Korostukset MM.

”Inhimillinen ja aineellinen kärsimys siellä missä vesistökatastrofin on annettu tapahtua sivuutetaan. Kaivosboomin sokaiseman valtion intressissä ei todellisuudessa näytä olevan huolehtia *kansalaisten* ja elinympäristön turvallisuudesta tai *ihmisten oikeudesta elämäntapaansa*. Tämä puolustustaistelu on jäämässä täysin *kansalaisten harteille*.”¹³⁶

Tämä argumentaatio selittää liikkeen positiota hyvin: valtio oli epäonnistunut kansalaisten edustamisessa ja näin ollen kansalaisten oli edustettava itse itseään. Kaksi seuraavaa katkelmaa havainnollistavat tätä päätelmää:

”Jatkuvalla poikkeusmenettelyjen kaavalla yhtiö ja ely-keskus pyrkivät mitätöimään ympäristöluvan velvoitteet ja määräykset.”¹³⁷

” – On vaikea kuvitella, että ministeri suomessa allekirjoittaisi poliisiasetuksen tietien tahtoen estämään kansalaisten oman elinympäristönsä suojelua ja varjelua.”¹³⁸

Samalla kun Stop Talvivaara -liike otti edustustehtävän itselleen, väite yleisen edun edustamisesta nousi keskiöön. Joissakin tiedotteissa yhtiötä syytettiin salailusta, mutta toisissa tiedotteissa viranomaisten toiminnan legitimitettiin kyseenalaistettiin. Tämä koski erityisesti Kainuun Ely-keskusta:

”Kaivoksen toiminnan jatkamiselle ei ole olemassa edellytyksiä. Kulissin ylläpitäminen ei ei palvele *kansalaisten eikä valtion etua*.”¹³⁹

136 *Talvivaara ja pohjoinen kaivosboomi kansainvälisessä valossa*. Stop Talvivaaran tiedote 29.11.2013. Korostukset MM.

137 *Kainuun ELY-keskuksen ja kaivosyhtiön piittaamattomuus vesien tilasta on röyhkeyden huippu*. Stop Talvivaaran tiedote 15.4.2013.

138 *Ensimmäiset sakot näytteiden ottajille*. Stop Talvivaaran tiedote 5.9.2014.

139 *Talvivaaran juoksutukset: vesistömallinnus pettää siinä missä yhtiö ja valvojakin*. Stop Talvivaaran tiedote 22.4.2013. Korostukset MM.

”Kun Talvivaara salasi uraanin rikastamisen ja kerryttämisen kipsisakka-altaaseen, yhtiö kaappasi maan hallitukselle kuuluvaa valtaa itselleen. Kyse on törkeästä petoksesta ja ydinenergiain määräysten kieltämisestä. Kyse on myös rikoksesta *demokratiaa vastaan* sillä salaamalla uraanikysymyksen yhtiö esti kansalaiskeskustelun siitä sallimmeko Suomessa uraania rikastavien kaivosten toiminnan vai emme.”¹⁴⁰

”Oikeuskanslerin päätöksen jälkeen on vaikea löytää perusteita miksi ELY-keskuksen toiminnasta ei ole jo nostettu syytettä. Stop Talvivaara- liikkeestä ja kentällä kuulluissa *kansalaiskommenteissa* toivotaan oikeuskansleri Jonkan ymmärtävän tapauksen vakavuuden myös *yleisen edun* näkökulmasta ja syytteen nostamiselle olevan vankat perusteet.”¹⁴¹

”Haastamme Teidät, Talvivaaran hoidosta vastaavina päättäjinä, tulemaan kertomaan ympäristö- ja sosiaaliset perustelunne Talvivaaran purkuputkelle ja lisäjuoksuutuksille. Myös hallituksen hankkeen ympäristö- ja taloudellissosiaalisista vaikutuksista vastaavien asiantuntijoiden toivotaan tulevan selittämään hanketta kansalaisille. [---] Osallistumistanne toivotaan, koska on ilmeistä, että hallituksen nykyiset järjestelyt asiassa eivät ole *yhteiskunnan kokonaisedun* mukaisia.”¹⁴²

140 *Talvivaaran rikostutkintaa tulee jatkaa*. Stop Talvivaaran tiedote 25.9.2014. Korostukset MM.

141 *Kainuun ELY-keskuksen toiminnassa aihetta syytteen nostamiseen*. Stop Talvivaaran tiedote 3.3.2014. Korostukset MM.

142 *Tiedote Talvivaara-tapahtumista*. Stop Talvivaaran tiedote 30.3.2015. Korostukset MM.

Yleinen etu esitettiin toisinaan veronmaksajien etuna:

”Mitä pidemmälle kaivoksen toimintaa yritetään jatkaa, sitä suuremmaksi voi kasvaa myös *veronmaksajien* loppulasku ja vahingot ympäristölle.”¹⁴³

”Katsomme, ettei *veronmaksajien* ja valtion varoja tule sijoittaa tämän toiminnan jatkamiseen. [---] Sulkemisen ja ympäristövahinkojen kustannukset ovat suuret, mutta nähdäksemme toiminnan jatkaminen tuottaa *yhteiskunnalle* vieläkin suuremmat haitat ja kustannukset.”¹⁴⁴

”Jokainen vuosi toiminnan jatkamista, merkitsee lisää vahinkoja, joiden korvaaminen kaatuu lopulta valtion ja *veronmaksajien* piikkiin.”¹⁴⁵

”Stop Talvivaara -liike katsoo että konkurssiakin pahempi uhka kuva on kaivoksen toiminnan jatkaminen. Se ei vähentäisi *veronmaksajien* taakkaa, vaan lisääsi sitä.”¹⁴⁶

” – Kaivoksen toiminnan jatkaminen ei ole Kainuun pelastus vaan sen tuho. Mitä kauemmin kaivosta yritetään jatkaa, sitä suuremmaksi koituu myös *veronmaksajien* lasku.”¹⁴⁷

143 *Avoin kirje Heidi Hautalalle ja Solidiumin hallitukselle*. Stop Talvivaaran tiedote 22.1.2013. Korostukset MM.

144 *Avoin kirje Pekka Haavistolle*. Stop Talvivaaran tiedote 23.10.2013. Korostukset MM.

145 *Stop Talvivaara vaatii kaivoksen alasajon aloittamista*. Stop Talvivaaran tiedote 7.11.2013. Korostukset MM.

146 *Ympäristötuhon kustannukset eivät vähene tekemällä uutta vahinkoa*. Stop Talvivaaran tiedote 15.11.2013. Korostukset MM.

147 *50 000 nimeä alasajoa vaativassa adressissa*. Stop Talvivaaran tiedote 13.11.2014. Korostukset MM.

Puhe yleisestä edusta ja veronmaksajista voidaan ymmärtää Talvivaaraa ympäröivän julkisen keskustelun valossa. Vaikka mikään taho ei kieltänyt Talvivaaran ympäristöongelmia, erityisesti elinkeinoministeri Jan Vapaavuori esitti, että kaivostoiminnan jatkaminen oli ”yhteiskunnan kokonaisedun” mukaista¹⁴⁸. Liikkeen argumentointi liittyi kamppailuun yleisen tai kokonaisedun määritelmästä ja siitä, miten se parhaiten toteutettaisiin. Yleiseen etuun ja veronmaksajiin vetoamisella liike myös viestitti, että se ei ollut (kapeiden) paikallisten intressien ajaja, vaan koko yhteiskunnan edustaja.

Ehkä hiukan yllättäenkin Stop Talvivaara -liike puhui myös kaivoksen työntekijöiden ja sijoittajien puolesta. Se väitti, että kaivosalueelta löytyvän uraanin louhiminen ja talteenotto ei ollut kaivoksen ympärillä asuvien ihmisten, kaivoksen työntekijöiden eikä tulevien sukupolvien etu.¹⁴⁹ Liike esitti myös, että kaivoksen työntekijöitä ei ollut tarpeeksi informoitu uraanille altistumisen riskeistä.¹⁵⁰ Myöskään sijoittajille ei ollut liikkeen mukaan kerrottu riskeistä, joita liittyy ydinvoiman tuotantoon ja uraanin joutumiseen kipsisakka-altaisiin, eikä ylipäätään siitä, että yhtiön aikeena oli rikastaa uraania.¹⁵¹

Kaivoksen ympärillä käyty julkinen keskustelu rakentui osittain työpaikkojen ja ympäristön oletetulle vastakkaisuudelle. Puhumalla työntekijöiden puolesta liike viestitti, että asiat eivät olleet toisilleen vastakkaisia. Oli jälleen kyse työntekijöiden edun määritelmästä ja siitä, että heidän etunsa esitettiin eri tavoin kuin esimerkiksi jotkut kansanedustajat sen tekivät. Viittaamalla sijoittajiin liike pyrki myös heidän edustajakseen. Kun puhe yleisestä edusta ja veronmaksajista oli tapa esittäytyä koko yhteiskunnan edustajaksi, lausumat suhteessa

148 Ks. Vapaavuori 2015a.

149 Ks. *Talvivaara ja pohjoinen kaivosboomi kansainvälisessä valossa*. Stop Talvivaaran tiedote 29.11.2013.

150 Ks. *Talvivaaran rikostutkintaa tulee jatkaa*. Stop Talvivaaran tiedote 25.9.2014; *Rikostutkinnan rajauksesta kantelu oikeuskanslerille*. Stop Talvivaaran tiedote 6.2.2015.

151 Ks. *Avoim kirje Pekka Haavistolle*. Stop Talvivaaran tiedote 23.10.2013; *Talvivaaran uraanintuotannossa epäselvyyttä*. Stop Talvivaaran tiedote 20.11.2013; *Uutiskirje*. Stop Talvivaaran tiedote 29.4.2015.

68 työntekijöihin ja sijoittajiin loivat liikkeestä kuvaa muuna kuin pelkkänä luonnonsuojelijana.

Kaiken kaikkiaan liike esittäytyi paikallisten ihmisten sekä ihmisten yleensä ja joidenkin erityisryhmien (työntekijät, sijoittajat) edustajaksi. Se väitti edustavansa niin yleistä etua kuin erityisryhmien etuja toisin kuin mikään toinen taho. Näin toimiessaan se asettui virallisten edustajien, kuten viranomaisten, tilalle ihmisten edustajina. Se toisin sanoen epäili ”virallista totuutta” ja tarjosi oman tulkintansa sen sijaan.

Liikkeen retoriikka muuttui hiukan tässä suhteessa tutkimusajanjaksolla. Varsinkin vuonna 2012 ja alkuvuodesta 2013 liikkeen retoriikassa Talvivaara-yhtiö näyttäytyi pahantekijänä suhteessa mediaan, poliitikoihin, viranomaisiin ja kansalaisiin. Liike muun muassa vaati, että media pitäisi päästää tarkastuskäynnille ja väitti, että yhtiö ei näyttänyt varoaltaita ministeri Niinistölle eikä medialle.¹⁵² Liike myös lausui, että kansalaisten ja viranomaisten ei annettu päättää uraanilaitoksen perustamisesta Suomeen, koska yhtiö salasi uraanin rikastumisen kaivostoiminnan seurauksena.¹⁵³ Liike ikään kuin otti roolin muiden toimijoiden puolestapuhujana:

”Kaivosta perustettaessa kaikilta asianosaisilta, valtiolta, hallitukselta, eduskunnalta, lupaviranomaisilta, valvovilta viranomaisilta, kansalaisjärjestöiltä, lähiseudun asukkailta sekä median edustajilta salattiin se, että bioliuotus rikastaa malmikivestä myös uraania ja tämä uraani päättyy kipsisakka-altaiden pohjalle.”¹⁵⁴

Tällä ja muilla edellä mainituilla lausunnoilla liike asetti kansalaiset samalle puolelle poliitikoiden, viranomaisten ja median kanssa. Näiden tahojen luottamuksen pettäminen oli liikkeen retoriikassa kansalaisten pettämistä. Tarkastelujakson loppua kohden kritiikki alkoi kuitenkin suuntautua yhä enemmän näitä tahoja vastaan.¹⁵⁵ Kan-

152 Ks. *Stop Talvivaara vetoaa sisäministeri Päivi Räsäseen*. Stop Talvivaaran tiedote 10.11.2012.

153 Ks. *Mielipide PSAVI:lle*. Stop Talvivaaran tiedote 24.8.2012.

154 *Talvivaara ei ratkea ajopuuteorialla*. Stop Talvivaaran tiedote 3.7.2013.

155 Ks. esim. *Kainuun ELY-keskuksen ja kaivosyhtiön piittaamattomuus vesien tilasta*

salaisten ja näiden tahojen välinen yhteys kiellettiin ja väitettiin, että poliitikot, viranomaiset ja media eivät enää ajaneet kansalaisten etuja. Kuten edellä olen esittänyt, liike ikään kuin tarjosi itsensä kansalaisten edustajaksi näiden tahojen sijaan.

Liikkeen vastaanotto

Stop Talvivaara -liike asettautui siis kansalaisten edustajaksi. Mutta millä tavoin liikkeeseen suhtautuivat muut toimijat, erityisesti kansanedustajat, kaivosteollisuuden toimijat, viranomaiset ja kunnanvaltuutetut?

Väitöskirjaani varten haastattelin kansanedustajia ja siinä yhteydessä kysyin heidän suhtautumisestaan Stop Talvivaara -aktivismiin. Kansanedustajat eivät kokonaisuudessaan ottaneet kovin jyrkkiä kantoja liikkeeseen. Esimerkiksi yksi kansanedustaja sanoi, että oli ymmärrettävää, että ”tällainen liike” oli syntynyt, mutta että hän kuitenkin epäili sen kannatusta Kainuussa.¹⁵⁶ Toisen mukaan Talvivaara ei ollut paikallinen vaan kansallinen kysymys. Näin ollen hänen mielestään oli selvää, että Stop Talvivaaran vetoamuksen allekirjoittivat ihmiset, jotka olivat ”vahvasti huolissaan luontoarvoista, ja joille luonto on erittäin tärkeä ja he haluaisi jopa kaiken tavallaan luonnonmukaisesti tuottaa ja toimia luonnonmukaisesti ja hyvin jopa askeettisella tavalla”.¹⁵⁷ Jotkut kansanedustajat olivat kuitenkin taipuvaisia esittämään Stop Talvivaaran omista poliittisista näkökannoistaan käsin:

”Joo, mä aattelen, mä suhtaudun positiivisesti heihin, että sillä lailla he edustaa kyllä sitä vihaa ja pettymystä ja suuttumusta, jota

on röyhkeyden huippu. Stop Talvivaaran tiedote 15.4.2013; *Kansalaisryhmältä tutkintapyyntö Kainuun Ely-keskuksen toimista.* Stop Talvivaaran tiedote 10.2.2015; *Kantelu Valtiontalouden tarkastusvirastolle – Miksi valtio ostaa sika säkissä Talvivaarassa?* Stop Talvivaaran tiedote 26.2.2015; *Miksi media vaikeni kaivoskriitikoiden kirjelmän?* Stop Talvivaaran tiedote 14.4.2015; *Stop Talvivaara vaatii Ely-keskukselta toimia.* Stop Talvivaaran tiedote 16.4.2015.

156 Kansanedustajan 1 haastattelu.

157 Kansanedustajan 2 haastattelu.

siellä alueen asukkailla on, että musta on hyvä, että se kansanliike on olemassa ja ne tuovat selkeän viestin esille.”¹⁵⁸

”Kaikilla tällaisilla liikkeillä on oma merkityksensä ja Stop Talvivaara -liikkeen edustajat varmaan on sitoutuneet siihen ajamaansa asiaan, ovat sen takana, mut että mä luulen, et kainuulaisista vain murto-osa näkee Talvivaaran tilanteen samalla tavalla kun tämä liike näkee. Mä luulen, että aika suuri osa ihmisistä näkee tän kokonaisuuden jo sillä tavalla, että yksinkertaisesti Talvivaaran sulkeminen niin se on, ilman vielä suurempia ongelmia, niin se on mahdoton tehtävä.”¹⁵⁹

Jotkut kansanedustajat myös viittasivat paikallisuuteen legitimitetin lähteenä. Puhuessaan Talvivaaraan liittyvästä aktivismista he esittivät sen ei-paikallisena käyttäen ei-paikallisuutta liikkeen legitimitetin kyseenalaistamiseen. Seuraavat sitaatit ovat poimintoja kansanedustajien haastatteluista:

”[S]e on vähän niinku Vuotoksen altaan vastustaminen, niin saattaa tulla aktivisteja muualta ja se aktivoidaan, ja siitä tulee, ja se ei aina näissä, vaikka on lähtökohta oikea, ja oikeansuuntainen, niin siltikin jos se rupee elämään omaa elämäänsä, niin se karkaa käsistä, se ei oo enää oikeansuuntainen. Että jossakin tämmösessä vastustusliikkeessä niin alkaa sitten tarkoitus pyhittää keinoja. Ja tosiasioista ei niin oo väliä, kun se ja semmonen mallillinen keskustelu, jos se saa aggressiivisia piirteitä niin se on aika vaikea. [---] Kyllä kyllähän tämä sitten se luontoaktivistien homma niin se on aina koko maanlaajuista, sitten kun lähdetään jonkun asian, mä vertaan tätä siihen Vuotos-projektiin. Ja niistä tuli, siitä yhen talon pihalta, mistä oli asukaskin muualta, niin aktivistitkin oli loppujen lopuksi muualta. [---] Se on sitten toinen juttu, että ovatko he olleet oikeassa vai ei siinä, mutta että

158 Kansanedustajan 3 haastattelu.

159 Kansanedustajan 4 haastattelu.

se aktiivisuus ei aina ole ollut se paikallinen kylän asukas vaan se on joskus tuotu se.”¹⁶⁰

”K: Onks teillä siitä käsitystä, että kuuluuks siihen Stop Talvivaaraan ihmisiä nimenomaan sieltä Kainuun alueelta ja Ylä-Savosta vai sitten laajemminkin? V: No, ei mulla oo, mäkin oon aivan median ja tämmösen varassa. Mutta yleensä näissä liikkeissä on niin, että ne on yleensä tuolta Bulevardilta mieluummin kuin sieltä paikallisia. Niinhän se on saamelaiskysymyksessä ja monessa muussa, että se aktiivijoukko ei välttämättä asu eikä oo ennen käyntykään siellä paikkakunnalla.”¹⁶¹

”K: Onko teidän käsitys siitä liikkeestä se, että siellä on pääasiassa kainuulaisia siinä liikkeessä vai? V: Ei kun siinä on ympäri Suomee, siinä on ympäri Suomen ja esimerkiksi tämä joka sitä johtaa, oliko se [johtohahmon nimi] [---] niin hän ei oo kainuulaisia vaan hän on pohjoissavolaisia. K: Onko se olennainen ero, että ei ole Kainuusta...? V: No siinä on tietysti olennainen ero se, että [johtohahmon nimi]... Siis nyt Talvivaaran vaikutuksethan eivät ulotu [johtohahmon kotipaikkakunnalle]. Hänellä on jotku muut tarkoitusperät. Sitä vastoin niin Sonkajärvi on jo semmonen paikka, kun siinä johon Talvivaaran kaivoksen vaikutukset kohdistuu. Ja tietysti Sotkamo, Kajaani ja Oulujokivarren kunnat kaikki. Ja tietysti asukkaat ja loma-asuntojen omistajiahan siellä on tietysti ympäri Suomee vaikutusalueella. [---] Niin sehän on semmonen tilanne, että se on heleppo tuossa Esplanadin puistossa lyyä kämmeniä yhteen ja sanna, että Talvivaaran kaivos on suljettava ja mennä sen jälkeen Kappeliin ja ottaa punssit. Ei se niin yksinkertasta oo tuo homma.”¹⁶²

160 Kansanedustajan 5 haastattelu.

161 Kansanedustajan 6 haastattelu.

162 Kansanedustajan 7 haastattelu.

Näitä kolmea kansanedustajaa yhdisti se, että he haastatteluissaan esittivät kaivostoiminnan tärkeäksi Suomen alueille. Viimeisin kansanedustaja oli kyllä varsin kriittinen Talvivaaran toimintaa ja esimerkiksi sen vesistöön laskemia jätevesiä kohtaan, mutta hänkin piti kansalais-toimijoiden olennaisena piirteenä juuri paikallisuutta. Autenttinen ja sitä myöden legitiimi toimija olisi tässä katsannossa ollut paikallinen ja autonomisesti organisoitunut. Tällä tavoin nämä kansanedustajat kielsivät Stop Talvivaara -liikkeen edustavuuden suhteessa paikallisiin, joilla puolestaan olisi halutessaan ollut legitiimi oikeus kriittisyyteen. Liikkeen saama tuki ei-paikallisilta toimi siis näiden kansanedustajien retoriikassa liikkeen legitimiisyyttä vastaan – vaikka monet liikkeen toimijat pitivät ympäri Suomen ja jopa maailmalta saamaansa tukea tärkeänä.

Samantyyppistä retoriikkaa kansanedustajien kanssa käytti myös Sotkamo Silverin toimitusjohtaja Timo Lindborg Euromining-messujen avoimessa paneelikeskustelussa Tampereella syyskuussa 2013. Hän sanoi olevan vain muutama vuosi aikaa siitä, kun kaivosyhtiöt toivotettiin Suomen maaseudulla lämpimästi tervetulleiksi. Yleinen ilmapiiri oli hänen mukaansa kuitenkin muuttunut, kun suuri kaivosyhtiö teki varauksia Helsingin alueella uraanin etsimiseksi. Hänen mukaansa ”tällanen vastustuksen kulttuuri” oli tullut Suomeen Ruotsista. Hän myös sanoi, että jotkin organisaatiot vastustivat kaivoksia vain vastustuksen ilosta, ja että tämä vastustaminen oli kansainvälistä bisnestä. Hän implikoi, että maaseudun ihmisten myönteinen suhtautuminen kaivoksiin edusti todellista mielipidettä kaivostoiminnasta Suomessa. Nämä tunteet korruptoituivat siinä vaiheessa, kun Helsingin asukkaat joutuivat kohtaamaan kaivosvarauksia lähiympäristössään.¹⁶³

Edellä mainitussa kolmessa kansanedustajan sitaatissa ja Lindborgin lausunnossa Stop Talvivaaran autenttisuus kyseenalaistettiin. Olipa kyseenalaistaminen tietoista tai tiedostamatonta, tarkoituksena oli asettaa kyseenalaiseksi Stop Talvivaaran toimijoiden ja erityisesti paikallisten ihmisen välinen yhteys. Toinen aineistosta noussut strategia oli leimata liikkeen toimijat ja muut kaivokseen kriittisesti suhtau-

163 Euromining 2013 -paneelikeskustelu.

tuvat luonnonsuojelijoiksi. Kansalaisaktivistien ja paikallisten välisen yhteyden nosti esiin myös tutkimustani varten haastateltu viranhaltija. Hän arvioi Talvivaaran puhuttavan enemmän ”etelässä” kuin kaivoksen lähialueilla, minkä hän selitti johtuvan nykyajan mediakiinnostuksesta, mediavälineistön kehityksestä ja mahdollisuudesta keskustella asiasta sosiaalisessa mediassa.¹⁶⁴ Toinenkin, kunnallinen, viranhaltija arvioi, että Stop Talvivaaralla ei ollut paikallista kannatusta viitaten vihreiden (puolueen) marginaalisuuteen Sotkamon alueella.¹⁶⁵

Kuitenkin Talvivaaran lähialueiden kriittisyys kaivosta kohtaan oli tuttua Talvivaara-yhtiön edustajille. Heidän mukaansa yleisötilaisuudet olivat tätä nykyä (2013) Pohjois-Savossa samanlaisia kuin kaksi vuotta aiemmin Kainuussa. Kainuussa asiat oli haastateltavan mukaan saatu paikallisten kanssa paremmalle tolalle, mutta Pohjois-Savossa kritiikki oli vielä kovaa (”siellä me ollaan nyt saatu turpaan”).¹⁶⁶ Vastauksesta välittyä kaksi asiaa. Ensiksikin ihmisten mielialat kuvattiin osaksi kehityksen jatkumoa. Niitä ei siis ymmärretty pysyvinä ja staattisina vaan jonakin, johon voidaan vaikuttaa, esimerkiksi yhtiön toimilla tai julkisella keskustelulla. Toiseksi haastateltava teki eron Kainuuseen ja Pohjois-Savoon. Onkin niin, että monet haastateltavat tarkoittivat paikallisilla juuri kainuulaisia (koska Talvivaara sijaitsee Sotkamossa Kainuussa), kun taas pohjoissavolaisia ei välttämättä mielletty samalla tavalla paikallisiksi. Stop Talvivaaran pyrkimys edustaa paikallisia ja samaan aikaan laajentaa asianosaisen kategoriaa osoittaa, että paikallisuus ei välttämättä ole selvärajaista.

Paikallisten edustaminen, asianosaisen kategorian laajentaminen, yleisesti (kaikkien) ihmisten puolesta puhuminen ja yleisen edun edustaminen olivat siis tärkeitä liikkeen tiedonannoissa. Näillä viittauksilla liike pyrki rikkomaan itsestään annetun kuvan, että kyse olisi vain joukosta luontoaktivisteja. Edustamisväitteillä on siis sija poliittisessa argumentoinnissa: niillä voidaan legitimoida kansalaistoimintaa, ja vastaavasti niitä kyseenalaistamalla voidaan pyrkiä osoittamaan toiminnan epälegitiimiyttä.

164 Viranhaltijan 1 haastattelu.

165 Viranhaltijan 2 haastattelu.

166 Talvivaaran edustajan 1 haastattelu.

Johtopäätökset: Kenellä on oikeus puhua toisten puolesta ja mihin se johtaa?

TALVIVAARAN TAPAUS nostaa mielenkiintoisesti esiin sen, että kansalaisten, paikallisten, kainuulaisten, savolaisten tai suomalaisten edut voidaan esittää eri tavoilla. Jotkin tavat on helpompi kiistää kuin toiset. Jos väitetään, että kaikki suomalaiset tai enemmistö kansalaisista on tiettyä mieltä, tällainen väite voidaan helposti vahvistaa tai kumota tekemällä esimerkiksi mielipidekysely. Jos taas puhutaan epämääräisemmin kansalaisista ja siitä, mitä mieltä he ovat tai mitä he ajattelevat, tulkinta astuu kuvaan. Kansalaisiinhan voidaan monikossa viitata ilman asiavirhettä, jos viittauksen kohteena on vain kaksikin kansalaista. Lähes kaikki tässä raportissa esitetyt edustamisväitteet ovat avoimna tulkinnalle.

Aineistosta erottuu paikallisuuden ja siihen kiinteästi liittyvän asianosaisuuden merkitys. Paikallisiin ja Talvivaaraa ympäröiviin laajempiin alueisiin, kuten Pohjois-Savoon ja Kainuuseen, ja niiden asukkaisiin viittaaminen oli keskeistä Stop Talvivaara -liikkeen viestinnässä. Liikkeen toimijoiden paikallisuuden kyseenalaistaminen puolestaan toimi argumenttina sen puolesta, miksi liikettä ei pitäisi ottaa tosisaan. Samaan aikaan kansanedustajat esittivät vastakkaisia näkemyksiä siitä, edustiko Stop Talvivaara laajempaa alueella esiintyvää tyytymättömyyttä vai oliko sen kaivosta kohtaan esittämä kritiikki ja vaatimus kaivoksen sulkemisesta alueella itse asiassa varsin marginaalista. Monet kansanedustajathan, esimerkiksi keskustan Seppo Kääriäinen ja sosialidemokraattien Raimo Piirainen, esittivät, että kriittisyys Talvivaaraa ja muun muassa Nuasjärven purkupuhtkihanketta kohtaan oli laajaa. Kumpikaan heistä ei kuitenkaan suoraan vaatinut kaivoksen sulkemista. Heidän esittämänsä tulkinnat ihmisen näkemyksistä jäivät tässä mielessä epämääräisiksi, kun taas Stop Talvivaaran esittämien ihmisten näkemyksistä tuli polttoainetta vaatimukselle sulkea kaivos.

On helppo nähdä, miksi poliitikoita syytetään siitä, että he ”vain” puhuvat, varsinaisesti tekemättä mitään. Kääriäinen, Piirainen ja muut kansanedustajat saattoivat huoletta esittää oman toimintansa viestin viemisenä kansalaisilta hallitukselle, koska he eivät kuitenkaan henkilökohtaisesti olleet tekemässä lopullisia päätöksiä kaivoksen kohtalosta. Kääntäen voisi kuitenkin kysyä, mitä tapahtuisi, jos poliitikot ja muut poliittiset toimijat eivät lainkaan puhuisi julkisuudessa. Jos siis ei olisi erilaisia tahoja tulkitsemassa kansalaisten tunteja, mielipiteitä ja etuja, minkä perusteella muodostaisimme käsityksen siitä, mikä meille on tärkeää ja tavoittelemisen arvoista? Vaikeaa se olisi, mutta edustamisväitteiden puute on myös vaarallista. Ilman monenkirjavia edustamisväitteitä vallalla saattaisi olla yksi edustamisväite: yksi totaalin, totalitäärinen, kuva kansasta.

Edustamisväitteisiin, niiden määrään ja niiden esittämisen reunaehdoisin kannattaa siis kiinnittää huomiota, jos on kiinnostunut demokratiasta. Talvivaaran tapauksessa huomio kiinnittyy siihen, että Stop Talvivaara -liikkeen toimijoilta edellytettiin ulkoapäin paikallisuutta ja sitä kautta muodostuvaa asianosaisuutta. Samaan aikaan liikkeen keskeinen argumentti oli, että hallinnollinen asianosaisuus oli määritelty liian kapeasti ja sitä pitäisi laajentaa. Liikkeen retorikassa asianosaisia olivat kaikki Suomen vesistöjen tilasta huolestuneet, koska Vuoksen ja Oulujoen vesistöt oli liikkeen mukaan laskettava kansallisomaisuudeksi. Myös kansanedustaja Martti Korhonen viittasi samassa merkityksessä kansallisomaisuuteen. Lisäksi useat muut kansanedustajat esittivät, että Talvivaara oli kansallinen eikä pelkästään paikallinen kysymys. Kansanedustajien puheissa heijastui sekä paikallisuuden että koko valtakunnan edustaminen, mikä vastasi sitä, miten kansanedustajien asema on kirjoitettu säännöksiin.

Tästä seuraa paradoksi: kansalaistoimijoilta edellytettiin paikallisuutta, vaikka kansalaistoimijoiden argumentin ydin oli, ettei Talvivaara ole vain paikallinen kysymys – ja tämän näkökannan moni kansanedustaja jakoi. Tämän näkökulman merkittävydestä kielii sekin, että sekä ympäristö- että elinkeinoministeri työnsivät kätensä saveen Talvivaarassa. Liike pyrki esittämään vaihtoehdoisen version yleisestä edusta, erityisesti haastaen elinkeinoministeri Jan Vapaa-

vuoren ”yhteiskunnan kokonaisedun” ja siitä seuraavan vaateen pitää kaivos käynnissä, mutta sen legitimitettiin pyrittiin kyseenalaistamaan juuri ei-paikallisuuteen vedoten. Vaikuttaisi siltä, että yleisen edun tulkitsijaksi ei kelpaisi kukaan muu kuin kansanedustajan tai ministerin asemassa oleva. Näinhän ei tietenkään voi demokratiassa olla. Riippumatta siitä, oliko Stop Talvivaara -liike marginaalinen vai ei suhteessa (tulkinvaraiseen) yleiseen mielipiteeseen, marginaalista ulos pyrkiminen oli jo lähtökohtaisesti, rakenteellisesti, vaikeaa.

Osa tätä rakennetta on kansanedustajien puheen reaktiivisuus ja tasapainottelu erilaisten näkökulmien välillä. Kansanedustajien puheissa kaikui pyrkimys kultaiseen keskitiehen, position löytäminen oletettujen ääripäiden välillä. Tähän liittyi myös se, että monet kansanedustajat esittivät omat näkökantansa neutraaleina, ikään kuin yleinen tai jonkin alueen etu olisi kohtalaisen helposti löydettävissä. Viitattiin siihen, että on helppoa Helsingin kaduilla tehdä suoraviivaisia vaatimuksia kaivoksen sulkemisesta, mutta että asia ei ollut niin yksinkertainen. Yhden kansanedustajan ja Sotkamo Silverin toimitusjohtajan mukaan Stop Talvivaara oli vastustamista, mistä syntyy kielteinen, ja marginaalinen, konnotaatio. Siis vastustetaan jotakin, mikä muiden mielestä on järkevää ja hyvää.

Tämä johtui osin siitäkin, mitä kantaa Stop Talvivaara edusti. Olen toisaalla¹⁶⁷ tarkastellut sitä, miten Talvivaaran tapauksessa ympäristöön viittaavat argumentit vaikuttivat heikommilta kuin talouteen ja työllisyyteen viittaavat argumentit. Ympäristön suojelemisen tarpeellisuuden viittasivat lähes kaikki kansanedustajatkin, mikä on merkki siitä, että ympäristönäkökulma ei ole täysin marginaalinen. Mutta saman tasoisena sitä ei voi pitää talous- ja työllisyysargumenttien kanssa.

Kansanedustajien pyrkimyksellä neutraaliuteen eri näkökulmien välillä saattaa olla tasapainottava vaikutus poliittiseen kulttuuriin. Kaiketi on toivottavaa, että poliittinen puhe ei ole vastakkainasetteluja kärjistävää vaan maltillista. On kuitenkin riski, että neutraaliuteen pyrkiminen tekee poliittisesta kulttuurista liian jähmeän. Silloin saattaa olla lähes mahdotonta esittää ja saada aikaan tarpeellisiakin

167 Mattila 2017.

muutoksia. Se, mikä kulloinkin on ääripää ja ääripäiden välinen keskikohta on riippuvainen poliittisesta ilmapiiristä, kulttuurista ja historiasta. Jos koko poliittinen kenttä siirtyy yhteen suuntaan, myös ääripäät ja sitä myöden niiden keskikohta siirtyvät. Kuten edellä sanoin, ympäristönäkökulmat ymmärretään tällä hetkellä marginaalisemmiksi kuin talous- ja työllisyysnäkökohdat. Tästä tämänhetkisestä ymmärryksestä, eikä minkään muunkaan hetken ymmärryksestä, pidä vetää johtopäätöksiä asiain absoluuttisesta tilasta. Sen sijaan on ymmärrettävä neutraaleilta kuulostavien edustamisväitteiden taakse kätkeytyvät poliittiset näkökulmat, kannat ja ideologiat.

Samalla on huomioitava toimijoiden erilaiset valta-asetat. Kansalaistoimijoilla ei ole lainkaan valtaa ja sitä on rajatusti kansanedustajillakin. Kansanedustajat ovat kuitenkin lähellä vallankäyttöä, etenkin, jos kansanedustajan puolue on hallituksessa. Kansalaistoimijoilla ei ole vaalien tuloksena syntyvää muodollista asemaa edustajina, joten heidän on vedottava omaan autenttisuuteensa kansalaisina pyrkiesään edustamaan yleistä etua. Valtaepätasapaino on hyvä tunnistaa. Mikään taho ei voi yksinään ”omia” kansan edustamista, ei edes vaaleilla valittu kansanedustuslaitos. Se on yksi taho, jossa kansa esitetään (moniäänisesti) eri tavoin, mutta ei ainoa taho. Ei ole syytä olettaa, että kansanedustuslaitos lähtökohtaisesti edustaisi yleistä etua ja yksittäiset kansalaistoimijat yksityistä etua. Jotta demokratia pysyy elinvoimaisena, ”kansan kuvaa” on jatkuvasti haastettava ja uudistettava.

Haastattelut

- Kansalaistoimija 1, 7.12.2012, Iisalmi.
Kansalaistoimija 2, 11.9.2013, Tampere.
Kansalaistoimija 3, 20.8.2013, Helsinki.
Kansalaistoimija 4, 26.8.2013, Tampere.
Kansalaistoimija 5, 30.8.2013, Iisalmi.
Kansalaistoimija 6, 13.11.2013, Iisalmi / Sonkajärvi.
Kansanedustaja 1, 3.4.2013, Helsinki.
Kansanedustaja 2, 22.5.2013, Helsinki.
Kansanedustaja 3, 16.4.2013, Helsinki.
Kansanedustaja 4, 21.5.2013, Helsinki.
Kansanedustaja 5, 3.4.2013, Helsinki.
Kansanedustaja 6, 13.6.2013, Helsinki.
Kansanedustaja 7, 21.5.2013, Helsinki.
Talvivaaran edustaja 1, 29.8.2013, Sotkamo.
Viranhaltija 1, 14.11.2013, Kajaani.
Viranhaltija 2, 29.8.2013, Sotkamo.

Etnografinen aineisto

- Euromining 2013 -paneelikeskustelu. 12.9.2013, Tampere.

Eduskuntalähteet

- KK 280/2010. Kirjallinen kysymys: *Talvivaaran kipsisakka-altaan päästöt* (Pentti Tiusanen /vas. ym).

- KK 625/2010. Kirjallinen kysymys: *Talvivaaran kaivoksen ympäristövaikutukset ja lähialueen asukkaille tiedottaminen* (Merja Kyllönen /vas. ym).
- KK 1230/2010. Kirjallinen kysymys: *Talvivaaran Kaivososakeyhtiö Oyj:n uraaninmyyntisopimus* (Tiusanen Pentti /vas.).
- KK 313/2012. Kirjallinen kysymys: *Talvivaaran kaivoksen päästöt* (Seppo Kääriäinen /kesk.).
- KK 284/2013. Kirjallinen kysymys: *Talvivaaran kaivoksen ongelmien ratkaiseminen* (Seppo Kääriäinen /kesk.).
- KK 1009/2013 Kirjallinen kysymys: *Talvivaaran kaivoksen tilannearvio* (Eero Suutari /kok.).
- KK 856/2014. Kirjallinen kysymys: *Talvivaaran aiheuttamien ympäristövahinkojen korvaamiset yksityishenkilöille ja alueen ympäristöturvallisuuden turvaaminen kaivoksen talousvaikeuksien keskellä* (Arja Juvonen /ps.).
- LTA 82/2006. Lisätalousarvioaloite: *Määrärahan osoittaminen Talvivaaran kaivoshankkeen rautatien suunnitteluun.* (Huotari, Anne /vas. ym).
- LTA 196/2014. Lisätalousarvioaloite: *Määrärahan osoittaminen Talvivaaran kaivoksen prosessivesien puhdistamon rakentamiseen* (Pentti Kettunen /ps. ym).
- SKT 116/2012. Suullinen kyselytunti: *Talvivaaran kaivoksen ympäristöongelmat* (Kettunen, Pentti /ps.).
- SKT 28/2013. Suullinen kyselytunti: *Talvivaaran lähilammen uraanipitoisuus* (Raimo Piirainen /sd.).
- SKT 124/2013. Suullinen kyselytunti: *Talvivaaran kaivoksen ongelmat* (Jari Myllykoski /vas.).

80 SKT 111/2014. Suullinen kyselytunti: *Talvivaaran kaivoksen konkurssi* (Pentti Kettunen /ps.).

SKT 153/2014. Suullinen kyselytunti: *Talvivaaran jätevesien käsittely* (Johanna Sumuvuori /vihr.).

SKT 175/2014. Suullinen kyselytunti: *Talvivaaran jätevedet* (Raimo Piirainen /sd.).

TAA 782/2005. Talousarvioaloite: *Määrärahan osoittaminen Talvivaaran kaivos-hankkeen aloittamiseen Sotkamossa*. (Rajala, Lyly /kok.).

TAA 436/2006. Talousarvioaloite: *Määrärahan osoittaminen Talvivaaran kaivos-hankkeen rautatien suunnitteluun*. (Kettunen, Rauno /kesk.).

TAA 1026/2006. Talousarvioaloite: *Määrärahan osoittaminen Talvivaaran kaivos-hankkeen aloittamiseen Sotkamossa*. (Rajala, Lyly /kok.).

TAA 1149/2006. Talousarvioaloite: *Määrärahan osoittaminen Talvivaaran kaivos-hankkeen vaatiman rautatien suunnitteluun*. (Rossi, Markku /kesk. ym.).

Stop Talvivaara -liikkeen tiedotteet (käänteisessä kronologisessa järjestyksessä)

27.7.2015. *Avoim kirje: Talvivaaran tarina – kuka huijaa ja ketä* (Avoim kirje kansalaisille, kansanedustajille ja suomalaiselle medialle). Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/avoim%2Bkirje%2B27.7.15.html>. (Haettu 19.2.2016.)

29.4.2015. *Uutiskirje*. Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/uutiskirje%2B27.4.2015.html>. (Haettu 19.2.2016.)

16.4.2015. *Stop Talvivaara vaatii Ely-keskukselta toimia*. Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote%2B16.4.2015.html>. (Haettu 19.2.2016.)

- 14.4.2015. *Miksi media vaikei kaivoskriitikoiden kirjelmän? Talvivaaran kaupasta on voitava keskustella.* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote%2B14.4.2015.html>. (Haettu 19.2.2016.)
- 30.3.2015. *Tiedote Talvivaara-tapahtumista.* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/lahetysto-ja-seminaari-30032015.html>. (Haettu 19.2.2016.)
- 26.2.2015. *Kantelu Valtiontalouden tarkastusvirastolle.* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote%2B26.2.2015.html>. (Haettu 19.2.2016.)
- 10.2.2015. *Kansalaisryhmältä tutkintapyyntö Kainuun Ely-keskuksen toimista.* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/elykantelun%2Btiedote.html>. (Haettu 19.2.2016.)
- 6.2.2015. *Rikostutkinnan rajauksesta kantelu oikeuskanslerille – Tutkintapyyntö poliisille Talvivaaran uraanista.* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tutkintapyynt%C3%B6%2Buraanista.html>. (Haettu 19.2.2016.)
- 21.1.2015. *Muistuttajat tyrmäsivät Talvivaaran purkuputken.* Osoitteessa <http://stoptalvivaara.org/fi/tiedote21012015.html>. (Haettu 19.2.2016.)
- 17.11.2014. *Onko Talvivaara laillista kaivostoimintaa pääministeri Stubb.* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote17112014.html>. (Haettu 19.2.2016.)
- 13.11.2014. *50000 nimeä alasajoa vaativassa adressissa.* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote13112014.html>. (Haettu 19.2.2016.)
- 30.10.2014. *Kaivosbuumista tulossa vaaliteema.* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote+31.10.2014.html>. (Haettu 19.2.2016.)
- 24.10.2014. *Kaivoskriitikot koolla: Paskalapio-palkinto biokemisti Jari Natuselle.* Osoitteessa <http://stoptalvivaara.org/fi/tiedote24102014.html>. (Haettu 19.2.2016.)

- 82 25.9.2014. *Talvivaaran rikostutkintaa tulee jatkaa.* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote25092014.html>. (Haettu 19.2.2016.)
- 5.9.2014. *Ensimmäiset sakot näyttöiden ottajille.* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote05092014.html>. (Haettu 19.2.2016.)
- 11.8.2014. *Talvivaaran ympäristöpommi luultua vaarallisempi.* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote11082014.html>. (Haettu 19.2.2016.)
- 3.3.2014. *Kainuun ELY-keskuksen toiminnassa aihetta syytteen nostamiseen.* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote03032014.html>. (Haettu 19.2.2016.)
- 10.1.2014. *Kansalaisten näyttöidenotto jatkui.* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote10012014.html>. (Haettu 19.2.2016.)
- 20.12.2013. *Jokamiehen oikeuksien loukkaamiselle ei perusteita.* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote20122013>. (Haettu 19.2.2016.)
- 29.11.2013. *Talvivaara ja pohjoinen kaivosboomi kansainvälisessä valossa.* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote29112013.html>. (Haettu 19.2.2016.)
- 20.11.2013. *Talvivaaran uraanintuotannossa epäselvyyttä.* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote20112013.html>. (Haettu 19.2.2016.)
- 15.11.2013. *Ympäristötuhon kustannukset eivät vähene tekemällä uutta vahinkoa.* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote15112013.html>. (Haettu 19.2.2016.)
- 7.11.2013. *Stop Talvivaara kansanliike vaatii kaivoksen alasajon aloittamista.* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote07112013.html>. (Haettu 19.2.2016.)

- 23.10.2013. *Avoin kirje Pekka Haavistolle*. Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/avoinkirje23102013.html>. (Haettu 19.2.2016.)
- 12.9.2013. *Avointa keskustelua ei sallittu – kansalaisfoorumien edustaja heitettiin ulos Euromining konferenssista*. Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote12092013.html>. (Haettu 19.2.2016.)
- 18.7.2013. *Konsultti kaivosyhtiön etujen vartijana*. Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote18072013.html>. (Haettu 19.2.2016.)
- 15.7.2013. *Stop Talvivaara varoittaa kansalaisten oikeustajun murtumisesta*. Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote15072013.html>. (Haettu 19.2.2016.)
- 3.7.2013. *Talvivaara ei ratkea ajopuuteoriolla*. Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote03072013.html>. (Haettu 19.2.2016.)
- 24.6.2013. *Aktivistit levittivät varoituskylttejä maastoon*. Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote24062013.html>. (Haettu 19.2.2016.)
- 26.4.2013. *Ylä-Lumijärven saastekuorman vuotaminen pysäytettävä*. Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote26042013-1700.html>. (Haettu 10.6.2013.)
- 24.4.2013. *Talvivaaran uudet juoksutukset entistä vaarallisempia*. Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote24042013.html>. (Haettu 10.6.2013.)
- 22.4.2013. *Talvivaaran juoksutukset: vesistömallinnus pettää siinä missä yhtiö ja valvojakin*. Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote22042013.html>. (Haettu 10.6.2013.)
- 15.4.2013. *Kainuun ELY-keskuksen ja kaivosyhtiön piittaamattomuus vesien tilasta on röyhkeyden huippu*. Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote15042013.html>. (Haettu 15.4.2013.)

- 84 12.4.2013. *Vetoomus sisäministerille*. Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote12042013.html>. (Haettu 15.4.2013.)
- 7.3.2013. *Stop Talvivaara vaatii Solidiumin irtaantumista Talvivaarasta ja kaivoksen sulkemista*. Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote07032013.html>. (Haettu 11.3.2013.)
- 20.2.2013. *Talvivaara-aktivistit perustivat seurantaleirin – näytteidenottoa kansalaisvoimin juoksutusuhan alla*. Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote20022013.html>. (Haettu 22.2.2013.)
- 8.2.2013. *Hätätilanne Talvivaaran vuotojen osalta jatkuu. Sedimenttinäytteet osoittavat: Ylä-Lumijärvi pahoin saastunut*. Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/sedimenttitiedote08022013>. (Haettu 6.7.2016.)
- 1.2.2013. *Häiritsivätkö aktivistit Talvivaaran velvoitetarkkailua? Yhtiöltä unohtui saastuttamisen mittakaava*. Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote01022103.html>. (Haettu 12.2.2013.)
- 22.1.2013. *Avoin kirje Heidi Hautalalle ja Solidiumin hallitukselle*. Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/avoinkirje22012013.html>. (Haettu 11.2.2013.)
- 16.1.2013. *Piilotteleeko Talvivaara biokasaliuotuksen ongelmia?* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote16012013.html>. (Haettu 11.2.2013.)
- 21.12. 2012. *Stop Talvivaaran joulupaketti*. Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote21122012.html>. (Haettu 11.2.2013.)
- 28.11.2012. *Kuka enää uskoo Talvivaara-selityksiä? Jyrkkä EI lähialueen ihmisiltä*. Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote28112012.html>. (Haettu 11.2.2013.)
- 23.11.2012. *Kalakuolemia Talvivaaran pohjoispuolella*. Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote23112012.html>. (Haettu 11.2.2013.)

- 19.11.2012. *Talvivaara ja Tukes eivät halunneet kansalaisten osallistuvan tarkastuskäyntiin.* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote19112012.html>. (Haettu 11.2.2013.)
- 18.11.2012. *Voidaanko Talvivaaran kaivoksen metallitehdas käynnistää uudelleen?* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote18112012.html>. (Haettu 11.2.2013.)
- 10.11.2012. *Stop Talvivaara vetoaa sisäministeri Päivi Räsäseen.* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/hatatilatiedote10112012.html>. (Haettu 11.2.2013.)
- 8.11.2012. *Luvaton uraanikaivos Talvivaaran kaivosalueella.* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote08112012.html>. (Haettu 11.2.2013.)
- 7.11.2012. *Kansalaiset haluavat tietoa – mitä todella tapahtuu Talvivaarassa?* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote07112012.html>. (Haettu 11.2.2013.)
- 9.10.2012. *Virheellisin tiedoin saatu lupa päivitettävä.* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote091012.html>. (Haettu 11.2.2013.)
- 24.8.2012. *Mielipide PSAVI:lle.* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/mielipide-psavi.html>. (Haettu 11.2.2013.)
- 30.3.2012. *Kansalaisliike vaatii Talvivaaran kaivoksen sulkemista.* Osoitteessa <http://www.stoptalvivaara.org/fi/tiedote300312.html>. (Haettu 11.2.2013.)

Stop Talvivaara -liikkeen videot YouTube-kanavalla (käänteisessä kronologisessa järjestyksessä)

- 18.4.2015. *Purkuputkia vai puhdistamoita?* Osoitteessa <https://www.YouTube.com/watch?v=y6S6rFonl4M>. (Ladattu 18.7.2016.)

- 86 17.4.2015. *Jos vääritys vallan saapi – uhrataanko periferia kaivoksille*. Osoitteessa https://www.YouTube.com/watch?v=7LU_vuCxVTY. (Ladattu 18.7.2016.)
- 13.4.2015. *Vanhoja syntejä ja uusia rötöksiä*. Osoitteessa <https://www.YouTube.com/watch?v=JvLoOSxneRM>. (Ladattu 18.7.2016.)
- 9.4.2015. *Vapaavuori ja vastuuttomat vallanpitäjät*. Osoitteessa <https://www.YouTube.com/watch?v=duK5fWQVWp4>. (Ladattu 17.2.2016.)
- 21.1.2015. *Muistuttajat – kansalaiset Aluehallintovirastossa*. Osoitteessa <https://www.YouTube.com/watch?v=6V-OCQjG4EM>. (Ladattu 13.3.2015.)
- 17.11.2014. *Stop Talvivaara-adressi Stubblelle*. Osoitteessa <https://www.YouTube.com/watch?v=hbvDqpzJUNY>. (Ladattu 13.3.2015.)
- 30.10.2014. *Lähetystö – kaivosvaltuuskunta Eduskunnassa*. Osoitteessa <https://www.YouTube.com/watch?v=MZVBoqAlarA>. (Ladattu 13.3.2015.)
- 30.10.2014. *Rauhan ja ympäristön puolesta – JP Väisänen*. Osoitteessa <https://www.YouTube.com/watch?v=BoMMJnv2QCs>. (Ladattu 13.3.2015.)
- 29.10.2014. *Rauhan ja ympäristön puolesta – kulkue 24.10.2014*. Osoitteessa <https://www.YouTube.com/watch?v=8bWzn3yCNrU>. (Ladattu 13.3.2015.)
- 29.10.2014. *Rauhan ja ympäristön puolesta – Kimmo Tiilikainen*. Osoitteessa <https://www.YouTube.com/watch?v=CpOrXCYEY6M>. (Ladattu 13.3.2015.)
- 29.10.2014. *Rauhan ja ympäristön puolesta – Paavo Arhinmäki*. Osoitteessa <https://www.YouTube.com/watch?v=XxlFEVdTTGA>. (Ladattu 13.3.2015.)
- 29.10.2014. *Rauhan ja ympäristön puolesta – Ville Niinistö*. Osoitteessa https://www.YouTube.com/watch?v=8xMJn_neeKg. (Ladattu 13.3.2015.)
- 29.10.2014. *Rauhan ja ympäristön puolesta – Jyrki Yrttiaho*. Osoitteessa <https://www.YouTube.com/watch?v=NuM213Cy7LQ>. (Ladattu 13.3.2015.)

- 29.10.2014. *Rauhan ja ympäristön puolesta – kaivosliikkeiden tervehdys*. Osoitteessa <https://www.YouTube.com/watch?v=y89YXlbnIpg>. (Ladattu 13.3.2015.)
- 5.9.2014. *Suljettu vyöhyke – sakkoja näytteenotosta*. Osoitteessa <https://www.YouTube.com/watch?v=RTklDLbuFyg>. (Ladattu 13.3.2015.)
- 4.1.2014. *Missä on raja? -kansalaiskatselmus 4.1.2014*. Osoitteessa <https://www.YouTube.com/watch?v=wjG7cKmd4vw>. (Ladattu 13.3.2015.)
- 25.12.2013. *Uranium Gambler (English subtitles)*. Osoitteessa <https://www.YouTube.com/watch?v=CFPzHHa8-2k>. (Ladattu 13.3.2015.)
- 7.12.2013. *Talvivaara demonstration in Helsinki 2012*. Osoitteessa <https://www.YouTube.com/watch?v=ns6-qj4Qwcl>. (Ladattu 13.3.2015.)
- 14.11.2013. *Terveisiä lobbareille*. Osoitteessa <https://www.YouTube.com/watch?v=TghQ9jkkC3U>. (Ladattu 13.3.2015.)
- 17.7.2013. *Talvivaaran saasteet – puhdistus vai puhallus?* Osoitteessa <https://www.YouTube.com/watch?v=tK6okkkPcyM>. (Ladattu 13.3.2015.)
- 17.7.2013. *Kaivosvapaa alue – food zone*. Osoitteessa <https://www.YouTube.com/watch?v=FlsmFjeEKMA>. (Ladattu 13.3.2015.)
- 29.11.2012. *Natusen paljastus*. Osoitteessa <http://www.YouTube.com/watch?v=au2UyMB64DY>. (Ladattu 20.2.2013.)
- 29.11.2012. *Pahan kierre*. Osoitteessa <http://www.YouTube.com/watch?v=sWInzsNDpxI>. (Ladattu 20.2.2013.)
- 29.11.2012. *Kalastajan terveisiä*. Osoitteessa <http://www.YouTube.com/watch?v=GqKEDoJQDN4>. (Ladattu 20.2.2013.)
- 29.11.2012. *Uranium gambler*. Osoitteessa <http://www.YouTube.com/watch?v=2591HluxVgk>. (Ladattu 20.2.2013.)

- 88 29.11.2012. *Maitotilallisen vetoamus*. Osoitteessa <http://www.YouTube.com/watch?v=VodvJWUhEzo>. (Ladattu 20.2.2013.)
- 11.11.2012. *Adressi elykeskukselle*. Osoitteessa <http://www.YouTube.com/watch?v=M2zWXb67oIo>. (Ladattu 20.2.2013.)
- 25.10.2012. *Kaanteisomoosi*. Osoitteessa <http://www.YouTube.com/watch?v=zh25NJMu9QQ>. (Ladattu 20.2.2013.)
- 24.10.2012. *Vesitase*. Osoitteessa <http://www.YouTube.com/watch?v=V5BfTKfQFz8>. (Ladattu 20.2.2013.)
- 21.10.2012. *rikastamista*. Osoitteessa <http://www.YouTube.com/watch?v=PripDhdCHHw>. (Ladattu 20.2.2013.)
- 21.10.2012. *Flöjt*. Osoitteessa http://www.YouTube.com/watch?v=_wNWJrL62I4. (Ladattu 20.2.2013.)
- 21.10.2012. *Kananen*. Osoitteessa <http://www.YouTube.com/watch?v=THNS3oJIR4Y>. (Ladattu 20.2.2013.)
- 21.10.2012. *Kupari*. Osoitteessa <http://www.YouTube.com/watch?v=TnK8Y-x3Pno>. (Ladattu 20.2.2013.)
- 21.10.2012. *Adressi aville*. Osoitteessa <http://www.YouTube.com/watch?v=JMviyrh2xsY>. (Ladattu 20.2.2013.)
- 20.10.2012. *Rikosvastuu*. Osoitteessa <http://www.YouTube.com/watch?v=bOSoTY36RH0>. (Ladattu 20.2.2013.)
- 20.10.2012. *Metsähallitus*. Osoitteessa <http://www.YouTube.com/watch?v=CVogoDSs8Ug>. (Ladattu 20.2.2013.)
- 20.10.2012. *Sulfaatit*. Osoitteessa <http://www.YouTube.com/watch?v=On3QTRX9gds>. (Ladattu 20.2.2013.)

7.5.2012. *Stop Talvivaara – Kuinka Uraanikaivos saapui Kainuuseen?* Osoitteessa http://www.YouTube.com/watch?v=qonKcwi_Uow. (Ladattu 20.2.2013.)

89

Muut lähteet

Alanko-Kahiluoto, Outi (2012), Alanko-Kahiluoto: Jo riittää, Talvivaara. Blogikirjoitus 11.11.2012 osoitteessa <http://www.vihreat.fi/blogit/outi-alanko-kahiluoto/jo-riittaa-talvivaara>. (Haettu 3.12.2012.)

Demokraatti 7.11.2012, SDP:n varapuheenjohtaja Vainiolta rankkaa Talvivaara-kritiikkiä: ”Amatöörien tuhertelua”, osoitteessa <http://www.demari.fi/politiikka/uutiset/8591-sdp-n-varapuheenjohtaja-vainiolta-rankkaa-talvivaara-kritiikkia-amatoorien-tuhertelua#>. (Haettu 3.12.2012.)

Erola, Marko (2014), *Kirottu kaivos – totuuden jäljillä Talvivaarassa*. Talentum, Helsinki.

Gallagher, Michael (2014), Electoral Institutions and Representation. Teoksessa LeDuc, Lawrence, Niemi, Richard G. & Norris, Pippa (toim.), *Comparing Democracies 4. Elections and Voting in a Changing World*, ss. 11–31. Fourth edition. Sage Publications, London.

Hakhverdian, Armen (2012), The Causal Flow between Public Opinion and Policy: Government Responsiveness, Leadership, or Counter Movement. *West European Politics*, Vol. 35, No. 6, ss. 1386–1406.

Haapanen, Satu (2012), Talvivaara on kiireellinen. Blogikirjoitus 14.11.2012 osoitteessa <http://www.satuhaapanen.fi/2012/11/talvivaara-kiireellinen/>. (Haettu 3.12.2012.)

Happonen, Päivi (2017), Pekka Perälle kahdeksan kuukautta ehdollista vankeutta tiedottamisrikoksista – ei halua kommentoida tuomiota. Ylen uutinen osoitteessa <https://yle.fi/uutiset/3-9645348>. (Haettu 21.6.2017.)

Hassi, Satu & Pietikäinen, Sirpa 2012, Kirjallisesti vastattava kysymys E-004384/12 komissiolle. 26.4.2012.

Helsingin Sanomat 4.11.2006, Pekkarinen: Valtio mukana Talvivaara-hankkeessa. STT:n uutinen.

Helsingin Sanomat 4.4.2007, Euroopan suurinta nikkeli-kaivosta raivataan keskelle Kainuun korpea. Uutinen.

Helsingin Sanomat 10.11.2011, Talvivaaran kaivos ei saa vahingoittaa vesistöjä. Pääkirjoitus.

Helsingin Sanomat 25.11.2011, Ympäristöministeri: Talvivaaralta vaadittu parannuksia hitaasti. Uutinen.

Helsingin Sanomat 14.12.2011, Ministeri Niinistö ei löydä moitittavaa Talvivaaran valvonnasta. Uutinen.

Helsingin Sanomat 9.3.2013, Mielenosoittajat yrittivät estää Talvivaaran annin. Uutinen.

Helsingin Sanomat 13.5.2016, Talvivaaralle ja sen johtajille sakkorangaistukset ympäristön turmelemisesta – oikeus arvioi teot lievemmiksi kuin syyttäjät. Uutinen

Henriksson, Anna-Maja (2012), Talvivaara oroar. Tiedote 21.11.2012 osoitteessa <http://sfp.fi/sv/start/article-838-7759-henriksson-talvivaara-oroar>. (Haettu 4.12.2012.)

Herrera, Cheryl Lyn, Herrera, Richard & Smith, Eric (1992), Public Opinion and Congressional Representation. *Public Opinion Quarterly*, Vol. 56, No.3, ss. 185–205.

Kauppinen, Juha & Oinaala, Sampsa (2016), *Talvivaaran vangit*. Siltala, Helsinki.

- Lehtomäki, Paula 2007, Puhe Talvivaaran metallinjalostuslaitoksen peruskiven muurauksessa 22.8.2007. Osoitteessa <http://valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/puheet/puhe/fi.jsp?oid=202899>. (Haettu 8.10.2013.)
- Lupia, Arthur (2006), Delegation and its Perils. Teoksessa Strøm, Kaare, Müller, Wolfgang C. & Bergman, Torbjörn (toim.), *Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies*. Oxford University Press, Oxford / New York.
- Manion, Melanie (1996), The Electoral Connection in the Chinese Countryside. *The American Political Science Review*, Vol. 90, No. 4, ss. 736–748.
- Mattila, Maija (2017), Toimeenpanovallan roolit – tapaus Talvivaara. Teoksessa Niemi, Mari K, Raunio, Tapio & Ruostetsaari, Ilkka (toim.), *Poliittinen valta Suomessa*, ss. 269–294. Vastapaino, Tampere.
- Miller, Warren E. & Stokes, Donald E. (1963), Constituency Influence in Congress. *The American Political Science Review*, Vol. 57, No. 1, ss. 45–56.
- Niinistö, Ville 2012, *Talvivaaran suuri vastuu*. Blogikirjoitus osoitteessa <http://www.vihreat.fi/blogit/ville-niinisto/talvivaaran-suuri-vastuu>. (Haettu 3.12.2012.)
- Onnettomuustutkintakeskus 2014, *Ympäristöonnettomuus Talvivaaran kaivoksella marraskuussa 2012*. Tutkintaselostus Y2012-3.
- Page, Benjamin I. & Shapiro, Robert Y. (1983), Effects of Public Opinion on Policy. *The American Political Science Review*, Vol. 77, No. 1, ss. 175–190.
- Pitkin, Hanna Fenichel (1972), *The Concept of Representation*. University of California Press, Berkeley.
- Powell, Bingham G., Jr (2004), Political Representation in Comparative Politics. *Annual Review of Political Science*, Vol. 7, ss. 273–296.

- 92 Saward, Michael (2006), The Representative Claim. *Contemporary Political Theory*, Vol. 5, No. 3, ss. 297–318.
- Saward, Michael (2008), The Subject of Representation. *Representation*, Vol. 44, No. 2, ss. 93–97.
- Saward, Michael (2010), *The Representative Claim*. Oxford University Press, New York.
- Sisäministeriö 2013, Sisäministeriön asetus liikkumis- ja oleskelurajoituksista 1104/2013, 19.12.2013.
- Solidium 2013, Vuosikertomus 2013.
- Suomenmaa* 15.11.2012, Kainuun keskusta vaatii Talvivaaralta parempaa riskienhallintaa, osoitteessa http://www.suomenmaa.fi/edoris?tem=sm_lsearchart&search_iddoc=6106087. (Haettu 2.4.2013.)
- Talvivaaran Kaivososakeyhtiö Oyj (2007), *Annual Report 2007*.
- Talvivaaran Kaivososakeyhtiö Oyj 2012a, *Hallitusti uuteen nousuun*. Vuosikertomus 2012.
- Talvivaaran Kaivososakeyhtiö Oyj (2013a), Talvivaara Annual Report 2013.
- Talvivaaran Kaivososakeyhtiö Oyj (2013b), *Talvivaaran kaivososakeyhtiön osavuosikatsaus tammi-syyskuu 2013*, 4. Pörssitiedote 7.11.2013.
- Talvivaaran Kaivososakeyhtiö Oyj (2013c), *Corporate reorganisation of Talvivaara Sotkamo Ltd commences*, Stock Exchange Release of Talvivaara Mining Company Plc, 17.12.2013.
- Tilastokeskus (2013), Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestöennuste [verkkojulkaisu, online publication]. ISSN=1798-5137. 2004. *Kainuu menettää eniten väkeä*. Tilastokeskus, Helsinki. (Haettu 4.10.2013.)

Turpeinen, Aino & Rainio, Riitta (2013), *Talvivaaraselvitys*. Ympäristöministeriön raportteja 2/2013. Ympäristöministeriö, Helsinki.

Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes (2012), *Talvivaara Sotkamo Oy:n tehdasalueella 15.3.2012 sattunut kuolemantapaus*. Onnettomuustutkintaraportti, DNRO 2007/06/2012, Helsinki: Turvallisuus- ja kemikaalivirasto.

Valtioneuvoston oikeuskanslerin virasto (2014), Kainuun elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen menettely Talvivaaran kaivosyhtiön valvonnassa. Valtioneuvoston oikeuskanslerin päätös 27.2.2014, Dnrot OKV/307/1/2012, OKV/1527/1/2012 ja OKV/198/1/2013.

Vasemmistoliitto 2012, Puoluehallituksen kannanotto 7.11.2012: Talvivaaran ympäristöhaitat kuriin pakkokeinoin, osoitteessa <http://www.vasemmistoliitto.fi/ajankohtaista/kannanotot/2000-talvivaaran-ympaeristoehaitat-kuriin-pakkokeinoin.html>. (Haettu 4.12.2012.)

Vapaavuori, Jan (2015a), *Valtion tehtävä Talvivaarassakin on valvoa yhteiskunnan kokonaisetua*. Blogikirjoitus 18.3.2015. Osoitteessa <http://vapaavuori.net/valtion-tehtava-talvivaarassakin-valvoa-yhteiskunnan-kokonaisetua>. (Haettu 7.11.2015.)

Vesistöjen puolesta – Stop Talvivaara a [ei päiväystä]. Verkkoadressi osoitteessa http://www.adressit.com/vesistojen_puolesta_-_stop_talvivaara. (Haettu 16.2.2016.)

Vesistöjen puolesta – Stop Talvivaara b [ei päiväystä]. Allekirjoitukset osoitteessa https://www.adressit.com/allekirjoitukset/vesistojen_puolesta_-_stop_talvivaara/. (Haettu 18.6.2017.)

Wlezien, Christopher & Soroka, Stuart N. (2012), Political Institutions and the Opinion-Policy Link. *West European Politics*, Vol. 35, No. 6, ss. 1407–1432.

Yle (2012a), ”*Helsingissä osoitettiin mieltä Talvivaaraa vastaan*.” Uutisjuttu, 14.11.2012.

Yle (2012b), ”*Mielenosoitus kuumensi tunteet Arkadianmäellä.* ” Uutisjuttu 14.11.2012.

Yle (2013a). ”*Talvivaaraa vastustetaan karnevaalitunnelmissa.* ” Sähköinen uutinen, 8.3.2013. Osoitteessa http://yle.fi/uutiset/talvivaaraa_vastustetaan_karnevaalitunnelmassa/6529483. (Haettu 26.2.2016.)

Yle (2013b), ”*Luonnonsuojelijat palkitsivat Talvivaaran kaivoksen.* ” Sähköinen uutinen 11.9.2013. Osoitteessa http://yle.fi/uutiset/luonnonsuojelijat_palkitsivat_talvivaaran_kaivoksen/6826110. (Haettu 28.7.2016.)

Ympäristöministeriö 2011, ”Ympäristöministeriö pyytää Kainuun ELY-keskuksesta selvitystä Talvivaaran kaivoksen valvontatoimista”. Tiedote 18.11.2011 osoitteessa <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=398320&lan=fi&clan=fi>. (Haettu 3.12.2012.)

Ympäristöministeriö 2012, Vastaus Euroopan komission tietopyyntöön EU Pilot 3809/12/ENVI (asia: Talvivaaran kaivos). 12.10.2012.

